Par finanšu, darbām, vidēju
ar mēnesi Finanses.lv

iFiT

Novembris 2025 Nr.11 (66)

DIGITALIZĀCIJAI IR JĀMAZINA DARBA APJOMS

Intervija ar Finanšu ministrijas Grāmatvedības politikas un metodoloģijas nodaļas vadītāju **Ārtu Priedi**

Kad VID drīkst publiskot nodokļu parādu?

Sadarbības partneris sankciju sarakstā – kādas sekas?

PĒTĀM! Vai svētku dienas ietilpst mēnešalgā?

SATURS

LASĪTĀJU TOP 3 ..... 4.

IZVĒLAS REDAKTORS ..... 6.

SARUNA AR PERSONĪBU

DIGITALIZĀCIJAI IR JĀMAZINA DARBA APJOMS ..... 8.
Intervija ar Artu Prieti
Interviē Andris Amoliņš

EKONOMIKA

NAUDA IR, BET PROJEKTIEM JĀBŪT KVALITATĪVIEM ..... 14.
Andris Amoliņš

RUNĀ UZŅĒMĒJS

MĀKSLĪGAIS INTELEKTS UZVAR DABĪGO? ..... 18.
Andris Amoliņš

NODOKĻI

KAD VID DRĪKST PUBLISKOT NODOKĻU PARĀDU? ..... 22.
Olga Ļipenkļi

DZĪVOJAMO TELPU ĪRE UN NODOKĻI ..... 25.
Karīna Stūnere

KĀ PIEMĒROT NODOKĻU ATVIEGLOJUMUS APDROŠINĀŠANAI? ..... 28.
Dina Mārcinkus

GRĀMATVEDĪBA

IEŅĒMUMU ATZĪŠANA BŪVNIECĪBAS LĪGUMOS ..... 30.
Modrīte Johansone

KĀDI IR SAISTĪTO UZŅĒMUMU PIENĀKUMI, NOSLĒDZOT GADU ..... 34.
Dina Riharda Kreipe

ARTA PRIEDE:

Ko gan mēs varētu zaudēt, kvalificēti, pieaudzis, «vilkšanā»? Digitalizācijas ieviešana ir saistīta ar darba apjoma, nevis pārmaiņu pagaidu kāvienāja un elektronizācijas vidū

KOMERCDARBĪBA

PUBLISKO IEPIRKUMU LIKUMA REFORMA ..... 44.
Dalvera Garanča

SVEŠA ZĪMOLA IZMANTOŠANAS SEKAS ..... 47.
Irina Mina Mackute

SADARBĪBAS PARTNERIS SANKCIJU SARAKSTĀ – KĀDAS SEKAS? ..... 50.
Tīrūza Vāgnerova

DALĪBNIEKA IZSLĒGŠANA TIESAS CEĻĀ ..... 54.
Roberts Rimšs

ELEKTRONIZĀCIJA

KĀ GLABĀT E-RĒĶINUS ..... 58.
Inga Pampure

PRAKTISKA RĪCĪBA UZŅĒMUMA KIBERDROŠĪBAI ..... 61.
Jānis Matvejs

DARBINIEKI

VAI JĀATMAKSĀ ALGA? ..... 64.
Ivars Lapsiņš

KĀ UZŅĒMUMA REORGANIZĀCIJA SKAR DARBINIEKUS ..... 67.
Eva Ķibermane

KO DARĪT, JA DARBINIEKS KAVĒ DARBU ..... 70.
Ivita Zeiļa

ATBILD EKSPERTS

UZ LASĪTĀJU IESŪTĪTAJIEM JAUTĀJUMIEM ATBILD "IFIT" EKSPERTI ..... 74.

PĒTĀM!

VAI SVĒTKU DIENAS IETILPST MĒNEŠALGĀ? ..... 38.
Inga Zīle, Laura Almuniņa, Laura Kluģīte

Galvenā redaktore
Kristīne Dudarēva
Galvenā redaktores vietniece
Ruberta Kivičkipi
Redaktores palīgs
Anna Lange
Korektore
Sintija Čaprāne
Dizainere
Jūlija Rasiņa
jrasina@lanet.lv
Foto:
Edmunds Brencis
Māksla:
Amālija Vīnika
Dizains:
Milva Rasiņa
Foto:
redakcijas arhīvs

47328592 (Kristīnes tel.)
nākamā) 22230734 (redakcijas),
info@lanet.lv,
(Rēzekne 1.v, (Rēzekne 1v, (Rīga nov.1.v
Lastādžu iela 12, Rīga, LV-1050

Drukāts no izdevēja
SIA "Izdevniecība Lanet".

Autortiesības aizsargā likums. Nevienu daļu no šī izdevuma nedrīkst pārpublicēt bez izdevēja atļaujas. Žurnāla "IFIT" publicētie darbi atklāti vai kopsakarā, arī autora rakstīgā

© SIA "Izdevniecība Lanet", 2020
© IFIT, 2020

TOP 3

Rubrikā "Izvēlas lasītāji" apkopojam tēmas, kuras vairījuma lielāko lasītāju interesi iepriekšējā periodā. Apskatām interesanta žurnāla "iFinanses", "iTiesības" un "iBizness" aktuālos viedokļu rakstus!

TOP 1 iBizness

KATE BIRZGALE,

SIA "ZAB COBALT", juriskonsulte

VAI PIEŠĶIRT KREDĪTU?

iBizness.lv izpaudī 1. vietā rakstā autore Kate Birzgale raksta "PTAC lēmums par maksātspēju izvērtēšanu pirms kredīta izsniegšanas" (*iBizness.lv*, 20.08.2026.), kurā autore analizē Patērētāju tiesību aizsardzības centra (PTAC) lēmumu par sankcijām AS "CreditGroup" pirmajā.

Tēma ir ļoti aktuāla uzņēmumiem, kuri piedāvā atlikto maksājuma pakalpojumus, runpircēji, patērētāju preci vai pakalpojumu saņem tagad, bet samaksu veic vēlāk, tādējādi saņemot noteiktu labumu, kuram noteiktos gadījumos tiek kvalificēts kā patērētāju kredīts.

PTAC konstatēja, ka informācija par patērētāju maksātspēju iegūta tikai no CREFO datubāzes. Tiklīdz tiesa centīsies juridiskos jautājumus ir tīkāk vai kredīta devēja drīkst aprobežoties tikai ar viņa kredītinformācijas biroja datiem?

Ja kredīta devējs pārbauda tikai viena datubāzi, tas var nesniegt daļu no patērētāja maksājumu kredītiem, ikmēneša maksājumiem vai esošu izpildes problēmām. Šādi gadījumi lēmumā pieķērti jaunu kredīta ņēmēju uz nepilnīgu pieticības par patērētāja faktisko finanšu stāvokli. Lēmumu pieņemšanai, balstoties tikai uz patērētāja sniegto informāciju, ir pieļaujama vienīgi tad, ja tā ir pietiekami un dokumentāri pamatota. Pretējā gadījumā kredīta devējam faktiski atsākuma jāpārbauda abās datubāzēs.

PTAC secinājis, ka AS "CreditGroup", nekvalitatīvi pārbaudījusi informāciju par patērētāja maksātspēju, nesniedzot pietiekamu kredīta riska pārbaudi. Tas varēja būtiski ietekmēt patērētāja ekonomisko stāvokli. Nepareizi pārbaudīta ekonomiskā stāvokļa gadījumā kredīta devējam pēc likuma ir tiesības atbilstoši normatīvo aktu prasībām, un secināt, ka kredīts nebija pamatots, ja maksātnespēja tiek konstatēta nesamērīgas vai vēja lēmumiem.

TOP 1 iTiesības

AIJA BANKE,

zvērināta advokāte

KĀ DZĒST PERSONAS DATUS?

Par cik personas datu dzēšanu skaidrosīja *iTiesības.lv* lasītājiem rakstā "Klients pieprasa dzēst personas datus – kā rīkoties?" (*iTiesības.lv*, 02.10.2026.).

Autore izvirza lielāku nepieciešamību datu subjekta pieprasījumam, lai novērstu uzņēmumā krīzi un stresu. Neskatoties uz to, vai datu subjekts līdz pieņemt saviem personas datiem, pieprasa to dzēšanu, labojumu vai apstrādes ierobežošanu, uzņēmuma rīcībai lielākoties vajadzētu būt vienādai, izvērtojot vairākus svarīgus soļus. Uzņēmumu var būt izstrādājis savu datu subjekta pieprasījuma formu, saņemot, ka datu subjekts izmanto Datu valsts inspekcijas izstrādāto paraugu vai ka datu subjekta pieprasījumu nosūtīs uz specifiski šim nolūkam izveidotu e-pasta adresi, bet pieprasījums var būt jebkādā formā un saņemts jebkādā veidā. Tāda uzņēmumam ir jārīkojas, ka datu subjekta pieprasījums var tikt saņemts mutiski pa telefonu, kā komentāra ierakstos uzņēmuma sociālajos tīklos, arī kā e-pasta uz uzņēmuma vispārīgo e-pasta adresi vai pat kā datu subjekta klātienes apmeklējums uzņēmuma biroja telpās.

Lielākais risks šajā procesā ir pieprasījuma pamatotības vai nepamatotības novērtēšanā un atbildīgajam darbiniekam. Ņemsim, ka gadījumos, kad datu subjekta pieprasījums atšķiras uz procesu, kur uzņēmums darbojas tikai kā datu apstrādātājs, ir pat nepareizi, ja uzņēmumā tiek saņemta pieprasījuma lapiņā.

Svarīga nozīme datu subjekta pieprasījuma apstrādē ir pieprasītāja identificēšanas pārbaudīšanas. Arī šajā posmā pieejas ir ļoti dažādas. Nebūs nemērīgi, ja par vilšanu atsūtīsies no uzņēmuma jaunumu saņemšanas, uzņēmuma pratīs varētu identificējas kurti vai pasi. Lai saprastu, kāda identificējas veida brīnu uzskatāmas par nemērīgu, ir vilšanu apsvērtības, kādi rīki datu subjektam viņpār ir pieejami. Ja uzņēmumā pieņemas izmanto klientu portāla, kurā ir tikai izmantota elektroniskā autentificēšanās ar drošiem rīkiem, piemēram, internetbanku, pieprasījuma izmaiņas caur klientu portāla var tikt uzskatīta par pietiekamu identificēšanu. Bīstāki ir skenēšanas, ka jāvērtē no tikai pieņēmumi, kas izriet no normatīvajiem aktiem, bet jāņem vērā arī uzņēmuma iekšējās intereses.

Kad uzņēmums ir noskaidrojis, cik lielā mērā saņemtais datu subjekta pieprasījums ir izpildāms, esko tā praktiskā izpilde, kas ietver datu identificēšanu ne tikai papīra dokumentos, bet arī visos citos uzņēmuma resursos – klientu attiecību uzturēšanas datu bāzēs, mārketinga un citur.

Atbildi datu subjektam būtu vēlams sniegt jebkurā – gan pozitīva apstiprinājuma, gan atteikuma – gadījumā.

TOP 3

VAI ATLĪDZĪBA JĀIEKĻAUJ VIDĒJĀ IZPEĻŅĀ?

TOP 1 iFinanses

INGA ZĀLE

iFinanses.lv izpaudī 1. vietā ir Ingas Zālītes rakstu "Vai atlīdzība jāiekļauj vidējā izpeļņā?" (*iFinanses.lv*, 25.09.2026.), kurā autore analizē tiesu lasītāju jautājumu: "Vai vidējā izpeļņas aprēķinā ietilpst atlīdzība par darba svētku dienā, kas iekrīt darbiniekam noteiktajā darba dienā? Un kā ir ar pārējām Darba likuma 74. panta minētajām atlīdzībām? Likumā noteikts, ka vidējā izpeļņa aprēķināma par pēdējiem mēnešiem kalendārā mēnešiem no darba algas, normālajos apstākļos, darba ņēmējam vai darba ņēmējam noteiktajām pienākumiem, kā arī no prēmijām. Bet par "atlīdzību" nekas nav teikts."

I.Zālīte skaidro, ka visos gadījumos, kad darbiniekam saskaņā ar Darba likumu (DL) izmaksājama vidējā izpeļņa, tā aprēķināma par pēdējiem 6 kalendāra mēnešiem no darba algas, normālajos apstākļos, darba ņēmējam vai darba ņēmējam noteiktajām pienākumiem, kā arī no prēmijām.

Darba samaksā, no kuras aprēķina vidējo izpeļņu, neiekļauta cilvēkstundu summa (darbinieka pārvadā darbinieka vainojas, nevis strādā), atvaļinājuma naudu (atvaļinājuma laikā darbiniekam izpēļņu), kā arī atlīdzību DL 74. panta 1. un 6. daļā noteiktos gadījumos (prombūtnes laikā darbiniekam nevaic darba ņēmēja amatā-darbā).

Autore ar piemēriem skaidro atšķirīgas situācijas un norāda, ka atlīdzība gadījumos, kad darbiniekam saskaņā ar Darba likumu (DL) izmaksājama vidējā izpeļņa, tā aprēķināma par pēdējiem 6 kalendāra mēnešiem no darba algas, normālajos apstākļos, darba ņēmējam vai darba ņēmējam noteiktajām pienākumiem, kā arī no prēmijām.

IZVĒLAS REDAKTORS

ALGAS NODOKLA GRĀMATIŅU IESNIEGS AUTOMĀTISKI

Valsts ieņēmumu dienests turpmāk automātiski ieslēgs algas nodokļa grāmatiņu darbinieka ienākuma gūšanas vietā, lai nesplēsīcamo mārciņu varētu pieņemt uzreiz.

Saglabājot Ministru kabineta noteikumu Nr.804 "Kārtība, kādā piešķiramas algas nodokļa grāmatiņas" grozījumi, kuri paredz mainīt pašreizējo kārtību, kurā grāmatiņa ienākuma izmaksātājam iesniedzot pats nodokļa maksātājs. Ja tas netiek izdarīts, nesplēsīcamo mārciņu algas aprēķinā nepieņemto un var veidoties izdevīgāka ienākuma nodokļa pārmaksa. Paredzēts, ka Valsts ieņēmumu dienests (VID) pēc darba ņēmēja statusa iegūšanas grāmatiņu iesniegs automātiski. Ja persona būs vairākus ienākuma gūšanas vietas un grāmatiņa nebūs iesniegta nevienā no tām, VID to iesniegs nosākajā ienākuma gūšanas vietā. Atsevišķām personu grupām, izņemot pensionāriem un saimnieciskās darbības veicējiem, paredzēti izņēmumi.

VARĒS PAPILDINĀT APDROŠINĀŠANAS STĀŽU

No 2027.gada 1.oktobra varēs veikt brīvprātīgās iemaksas par noteiktu darba stāžam pielīdzināmiem periodiem no 1991.gada 1.janvāra līdz 1995.gada 31.decembrim, paredz Saeimai pieņemtie grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu".

Grozījumi dos iespēju noteiktām personu grupām papildināt savu pensijas uz bezdarba apdrošināšanas stāžu. Brīvprātīgas iemaksas varēs veikt par laiku, kas pavadīts studējot pēc vidējās izglītības iegūšanas, pēcdiploma izglītībā vai kvalifikācijas paaugstināšanā. Tāpat iemaksas varēs veikt par periodu, kurā persona kopusi cilvēku ar I grupas invaliditāti, bērnu ar invaliditāti līdz 16 gadu vecumam vai personu, kuras sasniegusi 80 gadu vecumu, kā arī par laiku, kurā mātes aizņēmušas bērna līdz astoņu gadu vecumam. Latvijā uzturēšanās darba vidēm piešķirtā atvaļinājuma periodiem jābūt piešķirtam saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām", un tie nedrīkst sakrist ar cita sociālās apdrošināšanas periodu.

Lai atbrīvotu periodu iskaitīta apdrošināšanas stāžā, par katru mēnesi būs jāveic brīvprātīga ienākuma valsts procesija aprēķinā no atbrīvojuma gadā noteiktās minimālās mēnešalgas darba algas.

IEROBEŽO LĪGUMU SLĒGŠANU

Valsts ieņēmumu līdz 2026.gada 31.decembrim jāierobežo jauno preču piegādes un pakalpojumu līgumu slēgšana, izņemot komunālajām, pētījumu un cita ārpakalpojumu iepirkuma. Uzņēmumiem, kas sadarbojas ar valsts iestādēm, jārēķinās ar stingrāku jauno pasūtījumu izvērtēšanu.

Ministru kabinets 2026.gada 13.oktobra sēdes protokola Nr.58 53.paragrāfā, izskatot informatīvo ziņojumu "Par valsts budžeta izdevumiem 2026.gada 4.ceturksnī", noteicis iesniedzējiem Valsts kancelejai, ministrijām un citām centrālajām valsts iestādēm. Jaunus līgumus joprojām var slēgt, ja tas vajadzīgs valsts funkciju nepārtrauktai izpildei, normatīvo aktu prasību ievērošanai vai tādu izpirkuma pabeigšanai, kas uzsākti līdz 2026.gada 1.oktobrim. Savukārt jauniem līgumiem ar paredzamo līgumcenu vismaz 50 000 eiro bez pievienotās vērtības nodokļa nepieciešama ministru prezidenta, ministra vai pilnvarotas amatpersonas saskaņojums.

INVENTARIZĀCIJA KĻŪS VIENKĀRŠĀKA

Turpmāk inventāra apskati varēs veikt retāk, kā arī ļaunviet atteikšanās pārbaudes vai īsprātīgi veiktās inventarizācijas rezultātus.

To paredz valdības apstiprinātie grozījumi noteikumos Ministru kabineta Nr.827 "Grāmatvedības kārtošanas noteikumi". Grozījumu mērķis ir pielāgot regulējuma mērķiemus tehnoloģiskajām iespējām un uzņēmumu faktiskajai praksei, vienlaikus saglabājot inventarizācijas rezultātu ticamību un pārbaudāmību.

Izmaiņas paredz ieviest elastīgāku preču inventarizācijas veikšanu, ļaujot iespēju maniau pārbaudi veikt atlikušā, izmantojot videonovērošanu vai fotoattēlus, kā arī plašāk izmantot elektroniskajos reģistros pieejamu un mašīnlasāmu informāciju par darījumu partneriem. Paredzēts atļaut pārskata gada inventarizācijā izmantot citos normatīvajos aktos jau veiktās pārbaudes rezultātus.

MAZAJIEM IEPAKOTĀJIEM MĪKSTINĀS PRASĪBAS

Uzņēmumus, kas citā Eiropas Savienības dalībvalstī gada laikā ļaļi tirgū mazāk nekā viena tonna iepakojuma, plānots atbrīvot no pienākuma šajā valstī iecelt pilnvarotu pārstāvi reģistrēja paplašinātās atbildības pienākumu izpildei. Eiropas Savienības Padome 21.oktobrī vienojās par saturu nostāju šādu tiesību aktu.

Privātīkuma pamatā ir tādu uzņēmumu reģistrācijas slieksnis, kuriem ir pienākums reģistrēties Eiropas Savienības (ES) reģistrētiem iepakojuma ražotājiem jāsāk pildīt ražotāja paplašinātās atbildības pienākumi. Regulējumā paredzēts, ka Eiropas Savienības (ES) reģistrētiem iepakojuma ražotājiem jāsāk pildīt ražotāja paplašinātās atbildības pienākumi, kuri tie ļaļi tirgū iepakojuma vai iepakotas preces. Saskaņā ar Padomes nostāju atbrīvojuma varētu pieņemt uzņēmumiem, kuru attiecīgajā dalībvalstī tirgū laistā iepakojuma daudzums ir mazāks par vienu tonnu kalendārajā gadā.

Apspriedē panāktas pieņemšanas paredzēta līdz 2032.gadam, nevalstīt Eiropas Komisijai līdz 2030.gada 31.decembrim būs jāpārskata tās ilgums. Nākamais solis ir sarunas ar Eiropas Parlamentu par regulas grozījumu galīgo redakciju.

BŪS JĀDEKLARĒ KRIPTOAKTĪVI

Turpmāk nodokļu no kriptoaktīviem būs jāmaksā brīdī, kad no legalizējuma kontā izpostītā summa pārsniegs trajā legalizēto, nevis par katru atsevišķu darījumu.

Saglabājumu kontu pakalpojumus varēs piedāvāt Eiropas Savienībā (ES) licencēti kriptoaktīvu pakalpojumu sniedzēji. To paredz Saeimā galīgajā lasījumā pieņemtie grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli". Grozījumi noteiks iespēju iedzīvotājiem deklarēt nav piederošos kriptoaktīvus, kas 2026. gada 31.decembrī atradīsies ES licencētu kriptoaktīvu pakalpojumu sniedzēja kontos vai personu paša kontrolētās kriptomaciņos.

Deklarētajiem kriptoaktīviem tiks piemērota 10% nodokļa likme no to tirgus vērtības 2026.gada 31.decembrī. Deklarētā kriptoaktīvu tirgus vērtība turpmāk tiks uzskaitīta par to aktīva ieņēmuma vērtība nodokļa apgūšanas. Personas, kuras deklarēs kriptoaktīvus un samaksās nodokļa nodokli, atbrīvēs uz deklarētajiem aktīviem un to ieņēmumi vai apmaiņai izmantojamiem līdzekļiem tiks uzskatītas par izpildījušām normatīvajos aktos noteiktās prasības par ienākuma deklarēšanu un nodokļa samaksu par periodu līdz 2026.gada 31.decembrim. ⇑

MĒNEŠA SKAITLIS

4,6%

Jeb 437 milj. eiro – tādu daļu Latvijas banku izsniegto ķīlu aizdevumu pieaugums uzņēmumiem 2026.gada 2.ceturksnī

Avots: Latvijas Banka

MĒNEŠA CITĀTS

"Uzņēmumi saskrīnoti mnoū aspūžām un legālākajos kā rīkus, tādu to imigrācija uzņēmuma procesos, darba organizācijā un cilvēkresursu attīstībā nozīmīgi ieviešanai ilgtāk. Citiem vārdiem – tehnoloģiju ieviešana daudzviet apzināta organizāciju spēju tās privātīgi izmantot un pāvākmi izmērāmā biznesa vērtībā. [..]

Daudz grūtāk uzņēmumiem sokas ar jautājumiem, kuros nevar atbildēt, vienkārši iegādājoties jaunu tehnoloģiju. Vai uzņēmuma dati ir pietiekami kvalitatīvi un pilnīgi, lai AI tos varētu izmantot? Vai ir skaidrs, kuros procesos tehnoloģija patiešām radīs vērtību? Vai tiek mērīts ne tikai tas, cik cilvēku izmanto AI, bet arī tas, ko uzņēmums no tā iegūst? Un vai tiēc ar jauno rīku ieviešanu tiek pārskatīts arī pats darbs – procesi, pienākumi, nepieciešamās prasmes un cilvēku izmaņi? Tieši šajās jomās šobrīd ir lielākā plaisa."

Citāts no publikācijas "Aizvēsturiskā vidēmēra paskaidrojums: uzņēmumu gaidāmā "lēkšanās"", "Nākotnes ir", autores Sigrīdes Rūjēnes un Laumes Kalniņas

DIGITALIZĀCIJAI IR JĀMAZINA DARBA APJOMS

INTERVĒ

ANDRIS AMOLIŅŠ

Cik vilkmīgi Latvijā tiek ieviesti e-rīkjoti, vai mazajiem uzņēmumiem, veidojot gada pārskatus, ērtāki vajadzīgo atvieglotu atzīmumu? Par šiem un citiem uzņēmējiem būtiskiem jautājumiem saruna ar Finanšu ministrijas Grāmatvedības politikas un metodoloģijas nodaļas vadītāju Artu Priedi.

Kādas šobrīd ir galvenās aktualitātes grāmatvežu darbā?

Grāmatveža profesija būtiski mainās, un nozīmīgākās virzības ir digitalizācija un administratīvā sloga mazināšana, vienlaikus saglabājot kvalitatīvu un uzticamu finanšu informāciju. Viena no nozīmīgākajām pārmaiņām šajā jomā ir e-rēķina ieviešana valstī, taču ne mazāk būtiska ir arī likumos grāmatvedības procesa modernizācija. To jāmin nupat Ministru kabinetā apstiprinātās izmaiņas grāmatvedības likumdošanas noteikumos, kas paredz modernizēt un vienkāršot inventarizācijas procesu uzņēmumos un mazināt administratīvo slogu gan uzņēmumiem, gan budžeta iestādēm.

Šo izmaiņu mērķis ir saskaņot pašlaik noteiktos digitālos risinājumus inventarizācijai, piedāvājot regulējumu jaunajām tehnoloģiskajām iespējām un uzņēmumu reālajai praksei – tam, kā viņi jau šobrīd strādā. Vienlaikus tiek saglabāta inventarizācijas rezultātu dizainēta un pārbaudāmība atbilstoši Grāmatvedības likuma prasībām, tas nozīmē, ka spēkā: visām uzņēmumā tiek veikta inventarizācija un iekšēm gadījumos tas jādara. Šīs izmaiņas paredz ieviest elastīgāku pieeju tieši inventarizācijas procesam, cēlonis i iespēju mazāku pārbaudi veikt attālināti.

Mazās pārbaudes attālināti – kā tieši tā notiks?

Izmantojot videosaikni vai fotoattēlus, kā arī plašāk pielietojot citus tehnoloģiskos risinājumus atšķirībā ar darījuma partneriem. Līdz šim grāmatvedības kārtošanas noteikumi paredzēja, ka inventarizācija ir jāveic, klātienē pārbaudīstam, pieņēmumu, pamatlīdzekļiem, krājumiem, gaudrīs vai piederumiem. Savukārt grozījumi nosaka, ka mazais var nofotogrāfēt un attālinātā veidā atsūtīgajai inventarizācijas komisijai. Ar to pietiks, lai konstatētu mantas esību.

Šajā kontekstā jāuzsver, ka lielāka atbildība tiek uzlikta uzņēmuma vadītājam, un viņam arī tiek dota lielāka rīcības brīvība, salīdzinot ar līdz šim. Mēs atteikāmies no liekiem inventarizācijas dokumentiem, vienkāršojot tās veikšanu un dokumentēšanu. Ja uzņēmumā darbojas iekšējās kontroles sistēma, tad ļāpmaiņa ieguldījumu inventāra apzināt varēs veikt reizi un noteiktos gadījumos inventarizāciju attālinātā pārbaudi. Mērķis ir panākt, lai grāmatvedības procesi atbilstu uzņēmumu reālajai ikdienas praksei un pieejamajām tehnoloģijām.

Kā vēl vēlaties būtiskās aktualitātes grāmatvežu darbā gribētu minēt risinājumus, kas attiecas tieši uz lielajiem uzņēmumiem – izmaiņām ilgtspējas ziņojuma un atskaiti "Omnibus I" vienkāršošanas regulējumu administratīvā sloga mazināšanai. Tā runa ir par uzņēmumiem, kuriem ir pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu. Tika izstrādāti grozījumi Ilgtspējas informācijas atklāšanas likumā, ko Ministru kabinets atbalstīja šā gada septembrī.

Kādas ir svarīgākās izmaiņas šajā jomā?

Galvenās izmaiņas – grozījumi paredz būtiski samazināt to uzņēmumu loku, kuriem ir pienākums sagatavot

Arta Priede

- Finanšu ministrijas Grāmatvedības politikas un metodoloģijas nodaļas vadītāja
- Strādājusi tirdzniecības uzņēmumā, kā arī Valsts ieņēmumu dienestā
- Izglītība: maģistra grāds grāmatvedībā Latvijas Universitātē
- Brīvajā laikā patīk apmeklēt teātri, dotiesi pastaigās gar jūru
- Mīļākā teātra izrāde: "Rīkojums Nr.2" Dailes teātrī

Ilgtspējas ziņojumu. Ja iepriekš tika paredzēts, ka, sākot ar 2027. gadu, lielos uzņēmumos un 2028. gadā jāiekļauj visos lielajos uzņēmumos, tad tagad to vajadzēs darīt tikai tie, kuru neto apgrozījums bilances datumā pārsniedz 450 miljonus eiro un darbinieku skaits pārsniedz gadā ir vairāk nekā 1000. Latvijā tiem ierēdņiem atvieglos uz vairāk par desmit uzņēmumiem. Atbilstoši iepriekšējām prasībām ilgtspējas ziņojumu būtu jāiesniedz aptuveni 250 lielajos uzņēmumos. Var teikt, ka tādējādi ir samazināts administratīvais slogs.

Saruna sākumā minējāt, ka virzienos uz grāmatvedība darba digitalizāciju, vienlaikus saglabājot finanšu informācijas uzticamību. Vai šajā procesā ir arī kādi riski?

Nē, šajā jomā nevaru sākt kādu nē-sauku. Ko gan mēs varētu zaudēt, ievietot, piemēram, e-rēķinus? Papīru? Digitalizācijas mērķis ir samazināt darba apjomu, nevis pārnest papīra birokrātiju uz elektronisko vidi.

E-rēķini nāsajiem un vidējiem uzņēmumiem – kāda ir situācija šajā jomā, cik tālu mums tikuši un ko tas līdz pavēdz?

Šīs izmaiņas balstās Grāmatvedības likumā. Pirmie grozījumi šajā jomā bija jau 2024. gadā, savukārt ar jaunākajiem grozījumiem 2025. gadā tika pagarināts e-rēķinu nosūtīšanas termiņš. Tātad e-rēķini Latvijā tiek ieviesti kopš 2025. gada, un budžeta iestāžu starpā tie jau ir tiem apmainās. Tāpat e-rēķini tiek izmantoti, ja uzņēmums sadarbojas ar budžeta iestādi. Pēdējos mēnešos nākušas jautājumi vai ziņas par izlīdzām sadarbībām ar nosacījumiem, un tas ir labs rādītājs. Sākumā bija jautājumi, taču pašlaik nākuši signāli par mainīšanu līdz Finanšu ministrijai nav nonākuši. Arī no Valsts kases nav saņemtas ziņas, ka kaut kas nebūtu kārtībā.

Jāpiebilst, ka no 2026. gada janvāra e-rēķini, kas tiek izrakstīti starp uzņēmumu un budžeta iestādi, tiek nodoti arī Valsts ieņēmuma dienestam (VID). Pēc pavēdzējuma VID datiem, izmantojot e-adresi, ir saņemti aptuveni 1,3 miljoni rēķinu.

Tas ir daudz vai mazs?

Manuprāt, tas ir daudz. Turklāt šie rēķini VID ir saņemti veikumā, lai gan, protams, ir arī tādi, kas tiek sūtīgrāmatvedībai.

Nordjaudzīs uzņēmumam ar uzņēmuma, e-rēķini bija jāizmanto no 2028. gada 1. janvāra. Tas nozīmē, ka e-rēķinu ainas uzņēmumam bija jāizmanto brīdī, kad tas vēlas saņemt naudu. Ņemot vērā minēto termiņu, uzņēmumiem ir pietiekami ilgs laiks, lai sagatavotos šīm procesam un nodrošinātu rēķina apstrādes sistēmu – no to izrakstīšanas līdz saņemšanai un apmaksāšanai.

Pieņemsim izrakstīti e-rēķinus sistēmā arī uz pašas darbinieka jeb fiziskām personām, kas veic saimniecisko darbību. Lielkam uzņēmumiem ir savas grāmatvedības sistēmas, kas nodarbīto rēķina darbību, savukārt fiziskām personām, kurus veic saimniecisko darbību, tādu nav. Pašnodarbinātajiem būs iespēja rēķinu izrakstīt un veikt izrakstus vienkāršā izmaksā pēc saviem ieņēmumiem. Svarīgākais ir nodrošināt, lai ar digitalizāciju netiktu zaudēta uzticama finanšu informācija.

> Ko gan mēs varētu zaudēt, ievietot, piemēram, e-rēķinus? Papīru? Digitalizācijas mērķis ir samazināt darba apjomu, nevis pārnest papīra birokrātiju uz elektronisko vidi

Tāpat jāatzīmē, ka e-rēķinus nevaid jauc ar pavadu pieņākos dokumentiem, kuru regulējums palikt nemainīgs. Ja uzņēmēja pavadu pieņākos dokumentu vēlas izrakstīt PDF formātā, viņš to joprojām drīkst darīt. Prasības par pavadu pieņākos dokumentiem netiek mainītas – tos varēs nogatavot gan elektroniski, gan papīra formātā.

Minējāt, ka e-rēķini var tikt atgriezti. Kādos gadījumos tas notiek?

Ja tiek fiksēts, ka nogatavotais rēķins ir kļūdains vai nepareizs. Šādos gadījumos iepriekš nogatavotais e-rēķins ir jāatceļa un jāizrakstā kredītrēķins.

Vēl jau ir arī privātpersonas jeb svarīgs rēķins, taču tas ir nevis uzņēmumu, bet gan informatīvs dokuments. Šajā ziņā uzņēmumiem ir izvēle – nogatavot to kā e-rēķinu vai arī nosūtīt PDF formātā.

Vai atšķirībā no e-rēķinu izmantošanas ir procesi, kas, jāsaprāt, vēl būtu jāuzlabo?

VID sistēmā e-rēķinu procesu ir ieviests, kā arī ir veikti dažādi uzlabojumi portālā Latvija.gov.lv. Tāpat valsmanīgi nosūtīšanas nacionālie vadlīniju izstrāde, nosakot arī tehniskos risinājumus. Plaši sāsākrējumi par e-rēķiniem ir pieņemi gan Finanšu ministrija, gan VID, gan Valsts kases mājaslapā. Savukārt līdz 2026. gadam VID nodarbībā ar Finanšu ministriju plāno rīkot seminārus, lai nodrošinātu sabiedrība e-rēķinu ieviešanu un atjaunināta uzņēmēju gatavību tiem.

Iepējamie līkums izmaiņas ļautu uzņēmumiem ar mazu apgrozījumu, sagatavojot gada pārskatus, izlikt bez revīzijas. Kā vērtējat šo ieceri?

Ar šo jautājumu es būtu ļoti piesardzīga – tas, ka uzņēmums ir mazs, vēl nenozīmē, ka nozīmīga tajā nav nepieciešama. Ir jāvērtē specifiski gadījumi, kad tomēr tā ir vajadzīga. Jāapzina, kam gada pārskats ir nepieciešams un kādi finanšu tiek pieņemti, balstoties uz pārskatā ietvertā informācija – cik tā ir caurskatāma, saprotama un uzticama.

Finanšu ministrija šogad uzsāk domnīcu "Gada pārskati: lietotāju vajadzības un nākotnes virzieni". Tās mērķis ir izpētīt, kā gada pārskatu informācija faktiski izmanto uzņēmēji, kreditētāji, investori, valsts institūcijas un citi lietotāji, kā arī kādam darbam pētniekiem ir nozīme. Domnīcā aicināti piedalīties gan gada pārskatu nogatavotāji, gan lietotāji, lai izvērtētu pārskatu nogatavošanas, iesniegšanas un izvietošanas procesu. Vēlamies kopā ar uzņēmējiem, grāmatvežiem, revidentiem un gada pārskatu lietotājiem pārrunāt, cik būtiski ir zvērinātu revidentu sniegtie gada pārskatu, un tikai tad izdarīt secinājumus par nepieciešamajām izmaiņām. Paralēli sākot, ir jāapzinā, kādas izmaiņas ir vajadzīgas attiecībā uz zvērinātu revidentu ziņotāju kvalitāti – vai to vajag saglabāt, pilnveidot vai citādi mainīt.

Saistībā ar šiem revidentu kvalitātes uzņēmēm arī cita valsts pakalpojumu, ka esam saņēmuši informāciju no 27 valstīm. Izvērtējot šo informāciju, varu teikt, ka arī citās valstīs mainīgi uzņēmēji tiek pārbaudīti un tiem piešķir papildu nosacījumi. Kaimiņvalstī Lietuva nav vienīgā valsts, kas nosaka obligātas zvērinātu revidentu pārbaudes. Ja esmu pareizi informējusies, ir arī Eiropas Grāmatvedības direktīva, kas nosaka pienākumu zvērinātiem revidentiem obligāti pārbaudīt lielos un vidējos, kā arī visus biržā kotētos uzņēmumus. Un diezgan ir arī pārliecība, ka Eiropas Savienības (ES) dalībvalstis var pieņemt obligātu revīziju arī mazajām sabiedrībām, pamatojoties uz finanšu pārskatu lietotāju īpašo apstākļu un

Noklausies video formātā

vajadzības. Visi šīs nozarējumi manos vēl ir jāizvērtē.

Diskusijas par šo tēmu, manuprāt, uzņēmējā norāda, ka revīzija sievietēm būtu pozitīvs solis, kas mazinātu birokrātiju, un ka vīriešu sauklītēji būtu pati revidenti. Savukārt revīzija vecākiem apgalvo, ka bez pārbaudēm uzņēmēji pieļautu daudz vairāk kļūdu un valstij šīs sektoru kļūdas nopērrednamāks...

Šobrīd es negribētu skriet nodokļu nozarē pa priekšu, bet gan ieskrējušies finanšu plūsmas Latvijā vajadzībās. Jāpatēra, ko vajag burtiski, Centrālajai statistikas pārvaldei, cik svarīga šī statistika ir izpētēm gadījumos. Jāapzinās, kāds ir gada pārskats ar revīzijas revidenta atzinumu un bez tā.

Protams, tās ir izmaksas, ja katram pakalpojumam ir sava cena. Tāpēc ir jāatrod līdzsvars, lai būtu mazāka birokrātiskais slogs, bet no nozarēm uzticama informācija.

Kāds ir jūsu personīgais viedoklis – vai pasūtījuma uzņēmējiem šajā jomā varētu tikt atvieglojumi?

Noteikti. Ir skaidrs, ka šajā jomā kaut kas mainīsies, tarifā izmaiņas būs par labu mazajiem uzņēmējiem.

Karsts ir tās jautājums un normas, kas grāmatvežus un revidentus saspaidošas vīvarkļi? Par ko vispi vīvārkļi tādus?

Grāmatvežiem pamati nepatīk jaunākļumi, tostarp e-rēķini. Bet nekur jau nav teikts, ka e-rēķini ir jāizrakstā tieši grāmatvedim. Kā zināms, par grāmatvedības kārtošanu un darba organizēšanu uzņēmumā atbild vadība. Valdei ir jāskāta līgumi ar grāmatvedības kārtotāju – vai nu tas ir lietvalpojuma sniedzējs, vai arī algots grāmatvedis uzņēmumā. Tāpat uzņēmuma vadītājs ir tiesīgs kārtot

grāmatvedību pats, ja viņš ir kapitālsabiedrības vienīgais valdes locekļis.

Vai tait nevēlējas zināmu paradoksu? Iepriekšējos gados biedrība diskutēja par to, ka uzņēmējus prot valsti iespējami vairāk vajadzētu kārtot elektroniski, bet tagad jūs sakāt, ka vērojama nepatika pret e-rēķiniem.

Tacīdēk jāņem vērā, ka e-rēķini ir jau iekļauti grāmatvedības sistēmā – grāmatvedim atliek tikai nokārt klāt, vai tie ir pareizi. Mēs daudz runājam par nelielāgā ieviešanu izmaiņām, bet cilvēciskais faktors visumā būs nepieciešams.

Kā jūs vērtējat grāmatvežu kompetenci – kur būtu nepieciešami uzlabojumi un kā nodrošināt grāmatvežu profesionālā kvalitāte?

Grāmatvežiem likumā ir skaidrās, kādai kompetencei ir jābūt grāmatvedim. Nevar būt tā, ka par grāmatvedi dēvē strādā ļaudzīvo bez nekādas zināšanām. Jā, uzskaitvedības darba veikšanai nevajag specifiskas grāmatvedības zināšanas, bet specifiskām, kuras uzticība gada pārskata sagatavošanu, ir jābūt augstai kompetencei. Tā ir profesija, kurā nepārtraukti jāmācās, jāpievēršas un jāiet līdzi izmaiņām. Tādēļ nepieciešama izpratne ne tikai par Grāmatvedības likumu, bet arī par nozīmīgām jomām – nodokļiem, tiesību aktiem un citām jautājumiem. Tādēļ ir svarīgi, lai grāmatvedi sākotnēji. Lai mūsējo lietpakalpojuma, ir jāuzlabo Grāmatvedības likumā noteiktajām prasībām un jāsaņem darbības licence. Tā tiek izsniegta uz 5 gadiem, un uzraudzības institūcija šajā jomā ir VID. Sākotnēji arī licencēšanas procesa izveidotāja sagatavoja priekšlikumu, taču šobrīd atkāpušies par to vairs nav dzirdamas.

Vai šīs licencēšanas rezultātā grāmatvedības pakalpojumu saņēmēja skaits tiešām samazinājās, vai tomēr visi nokārtoja licenci un turpināja strādāt?

Pakalpojuma saņēmēju skaits samazinājās, jo ne visi grāmatvedi bija gatavi izpildīt licencēšanas kritērijus. Daļa izpildīja visus nepieciešamās prasības un turpināja darbu, savukārt citi pakalpojuma sniegšanu pārtrauca.

Atkārtoti uz rezidentiem ir dzirdēts stāsts, ka grāmatvežu darba kvalitātei varētu pievērst lielāku uzmanību. Proti, Rīgā ar to problēmu nav, bet, ja tālāk no galvaspilsētas, ja kvalitāte kļūst diskutabilāka. Cik lielā mērā varat tam piekrist?

Es negribētu apgalvot, ka reģionos strādājošie grāmatvedi būtu mazāk kompetenti. Vai tiešām problēma ir tajā, ka lielpar galvaspilsētas ir iespēja piesaistīt jaunākajām tehnoloģijām vai informācijai? Vai grāmatvedis Latgalē nevar izmantot e-rēķinu tāpēc, ka viņai nebrīdu piekļuve datoram vai internetā? Tam ir grūti piekrist, jo tehnoloģijas un informācijas pieejamība kopumā virs Latvijā ir līdzvērtīga. Manuprāt, ir svarīgi noķert mūsu tīpētājus no pieņēmuma, ka lielpar Rīgas iespējas ir ierobežotākas.

Jūs esat komunicējuši un strādājuši kopā ar lērvalstu kolēģiem. Kurus pieredzi, jūsuprāt, mums būtu vērts pārņemt un ko noteikti nevajadzētu darīt?

Jēkšanas lietas, ko mēs gribētu ieviest no jauna, viņiem ir rūpīgi jāizvērtē, tāpēc mēs pētām ES dalībvalstu pieredzi. Noskaidrojam, kā konkrētais

Vai atšķirībā no grāmatvežu darbu tuvākajā laikā ir gaidāmi vēl kādi jauninājumi, ar ko būtu jārēķinās?

Ja nodokļu jau minētos aspektus, ierēķinsme nav informācijas par vēl kādām izmaiņām grāmatvežu darbā. Kolēģi top kādā jaunā likumprojektā, mēs apkopojam priekšlikumus un pārrunām ar nozarēm, taču publiski nekādu novitāšu nav.

Jautāju citādāk – vai jūsu skatījumā būtu nepieciešamas vēl kādas izmaiņas, lai uzlabotu grāmatvežu darbu?

Manuprāt, vajadzētu precizēt, kādai informācijai jābūt iekļautai gada pārskatā un kāda no visa pārskata varētu saņemt citas ieinteresētās. Lai nebrīdu tā, ka, piemēram, Centrālā statistikas pārvalde prasa uzņēmumam informāciju, ko būtu iespējams iegūt no gada pārskata. Šobrīd Grāmatvedības direktīva ierobežo valsts iespējas mainīt uzņēmumam prasīt kaut ko papildus. Tāpēc, pirms mainām kādas prasības, mums vispirms ir jāizpēta, kādi citi gada pārskata lietotāji un nepieciešami. Mēs vēlamies mazināt administratīvo slogu, bet ne mazīt kvalitatīvu informāciju.

KĀDAS IZMAIŅAS VĒLAS GRĀMATVEŽI?

Finanšu ministrija "Grāmatvežu Sarunu rīta 2026" dalībniekus aicināja iesniegt priekšlikumus nodokļu izmaiņām. Grāmatvedi ar interesantiem nosaukumiem.

Kādus nodokļus vajadzētu atcelt?

- Nekustamā īpašuma nodokli
- Iedzīvotāju ienākuma nodokli
- Dažādus pievienotās vērtības nodokļa likmes
- Pievienotās vērtības nodokli tūristiem pakalpojumiem
- Akcīzes nodokli
- Iebraukšanas maksu Jūrmalā
- Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokli
- Nodokli vieglajam mājoklim
- Nodokli kalējai grāmatvedībai

Kādus nodokļus vajadzētu ieviest?

- Bezbērnu nodokli
- Vides piesārņojuma nodokli lielajiem piesārņotājiem
- Nodokli tiem, kas dienā nopelna 10 000 eiro
- Mērnīnu algu ierobežuma nodokli
- Cukura un saldinātāju dzērienu nodokli
- Ideālisma nodokli
- Mākslīgā intelekta lietošanas nodokli
- Nodokli nevajadzīgām sapulcēm

NAUDA IR, BET PROJEKTIEM JĀBŪT KVALITATĪVIEM

ANDRIS AMOLIŅŠ

Kam šobrīd banku kreditrocekļi pievērš uzmanību, piešķirot aizdevumu uzņēmumam? Un kā, gremot vērā pieaugošās kredītprocentu likmes jeb naudas cenu, tiek risināta naudas pārvaires problēma kredītiestādēm?

SITUĀCIJA STABILIZĒJUSIES

"Luminor" bankas Korporatīvā departamenta vadītāja Ilze Zeltiņa atzīst, ka pēdējos gados uzņēmēji bijuši piesardzīgi ar ilgtermiņa investīcijām, prioritāti piešķirot pārtikšanas spējas atjaunošanai Latvijā sadrošināšanai un pielāgojoties augstajām cenām un degošiem izmaksām, inflācijai un degsmes nenoteiktībai. Šogad situācija ir stabilizējusies, un uzņēmumi arvien vairāk pievēršas attīstībai, produktivitātes celšanai un konkurētspējas stiprināšanai. Tas nozīmē veicinājis atmaiņu kredītbankas pieejamā – Latvijas uzņēmumu kredītportfelis 2024. gada jūnijā bija par gandrīz 13% lielāks nekā pirms gada, būtiski pārsniedzot cīrkoņas vidējo pieaugumu, kas bija 4% apmērā.

Pozitīvo izmaiņu apliecina arī "Luminor" dati: uzņēmumiem piešķirtā investīciju finansējuma apjoms šā gada pirmajā pusgadā pieaudzis par 10% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Savukārt bankas veiktā aptauja liecina – katrs trešais jeb 33% Latvijas uzņēmumu šogad plāno investēt biznesa attīstībā. To apstiprina gan pieprasījums pēc finansējuma, gan banku gatavība kredītēt ekonomiski pamatotus projektus.

"Luminor" aptauja dati arī rāda, ka 31% mazo un vidējo uzņēmēju attīstībai paredzētus ilgtermiņa kredītus jauno projektu un palielinājumu investēšanai, savukārt 25% investē gan mākslīgā intelekta un automatizācijas risinājumos, gan darbinieku atalgojumā un apmācībās. Aktīvāk aktīvi investē lauksaimniecībā, mehānismācībā un kokapstrādes uzņēmumi, kā arī mežizi un ražotāji.

"Lai kredītbankas izvaigsnes iespējas, finansējums īpaši aspicinātības kapitālintensīvām nozarēm, piemēram, rūpniecībai, kurai ir plaši attīstības potenciāls. Valsts ekonomikas izaugsmi līdzi mērī nozīmīgs uzņēmuma konkurētspēja, tāpēc investīcijas uz attīstību vērtēs uzņēmuma ciešāk saistībā ar Latvijas ekonomiku," skaidro I.Zeltiņa. Viņa norāda, ka bankas ir gatavas finansēt dažādu nozaru uzņēmumus ar skaidru attīstības potenciālu, ja tie atbilst kredītbankas nosacījumiem.

"Mūsu novērojumi liecina, ka starp uzņēmumu pieprasītākajiem finanšu pakalpojumiem ir līzings iekārtu un transportlīdzekļu iegādei, aizdevums biznesa attīstībai un apgrozāmajiem līdzekļiem. Pārejot uz ilgtspējīgu un stabilizāmu investīcijas, uzņēmumiem svarīgs ir virzienā un saprotams finansējuma saņemšanas process. Bankas digitālie risinājumi kļūst arvien pieejamāki – ēdē nosūtīsi nepieciešamo var ieviegli iesniegt, un, ja bankas rīcībā ir visa nepieciešamā informācija, lēmums tiek pieņemts automatizēti un ne-kavējoties. Tas ļauj uzņēmumiem ātrāk pielāgoties pārmaiņām, ieviest inovācijas un uzlabot efektivitāti," tā "Luminor" eksperte.

Neraugoties uz uzņēmēju optimismu pausīkas ekonomikā, šis gads vismaz pagaidām bijis salīdzinoši veiksmīgs. Tomēr prognozes liecina, ka augstās procentu likmes ceru un EURIBOR. Ilkmju dēļ nākamais gads pēc ekspertu domām varētu nebūt īpaši spilgts.

LIELAJĀM BANKĀM VIEGLĀK

Arī "SEB bankas" ekonomists Dainis Gašpuitis norāda, ka kopumā kredītēšana Latvijā joprojām ir spilgta un tās tempi turpina pieaugt. Pirms dažiem gadiem tāgā bija vērojama pieaudzība, kas saistīta gan ar karadarbību Ukrainā, gan procentlīmeņa kāpumu. Tomēr jau 2024. gadā situācija šajā jomā uzlabojās, bet gads vēl tāk – 2025. gadā – kredītēšanas tempi bija krietni pieaugoši. Situācija ir pozitīva arī šogad – pirmajos 9 mēnešos salīdzinot ar attiecīgo laika periodu pērn, kredītēšanas apjomi Latvijā ir palielinājušies.

"Investīcijai kredītu piešķiramas, uzņēmēji tāk pievērsta tam, lai uzņēmumam bēta uz izaugsmi vērsta attīstības plāns, stabila finanšu stāvokļa un spēja atmaksāt kredītu. Tas, kurām uzņēmēju tāk dota priekšroka, lielā mērā ir saistīts ar nozares apskatījā vidi," skaidro bankas ekonomists.

Atbilstoši viņa teiktajam aktuāla šobrīd ir aizsardzības nozare. Tāpat, gaidot vērā, ka cīvēkā vairāk tērē, bankām mārcīda ir arī mazumtirdzniecība. Pozitīvi tāk vērtēti centieni uzlabot situāciju atjaunojot energoresursu jomā, un noteikti ir jāmin arī partiju nozarēs, kas palielinājā aktivitāti ir vērtējamas kā nāvaktīvākas. D.Gašpuitis norāda, ka bankas lēmumu pieņemšanā, piemēram, pret transporta nozari, arī lauksaimniecību – lai gan cēla ir laba, pieaugošie izejvielu un cēlvalūtas izmaksas situācija nozarē padārdina.

Jautāts par nozarēm pieaicināt palīdzēt bankām kredītēšanas nodrošināšanā, "SEB bankas" ekonomists norāda, ka finanšu sektorā arī patērētājos aprūpējos ir jāpēj nodrošināt līdzsvarotas kredītēšanas. "Uzsvēr jāsāc, ka šajā jomā labākā pozīcijā ir lielās bankas ar labu reputāciju. Savukārt mākslīgā intelekta risinājumi varētu nāt dažādus risinājumus. Piemēram, jau novērojums, ka tās piedāvā finanšu pārvēkājumus no-gatavojumā nosacījumus, lai pieaicinātu līdzsvarotu kredītēšanu. Jāskatās gadījumā jāpēj vērā, ka arvien lielāki kredītēšanas apjomi sev patērētājos – bāzēdāka ir vaicāga riska spēka. Kopsākumā, ir manāmi, ka kredītēšanā nāvaktīvākie uzņēmumi, kuru darbība ir vērsta uz attīstību un kuriem ir stabila finanšu situācija," tā D.Gašpuitis.

SĪVA CĪŅA PAR KLIENTU

Arī "Swedbank" dati šogad uzrāda augstāku klientu interesi par finanšu-ēšanas produktiem nekā iepriekš. Lielākajā daļā finanšējuma veida banka izmaiņas vairāk. Būtiskā nākā pārsniedz, un pagājušā ceturkšņa, ka ir tendence saglabāties arī nākamajos gada mēnešos.

"Nozarē kopumā ir jūtama joti stīva cīņa par klientu, un tās mazina banku pievienotās procentu likmes starpību-mainām. Īpaši varam izcelt finanšējuma pieaugumi daudzdzīvokļu ēku renovācijas projektiem, zemnieku saimniecībām un mazo un vidējo uzņēmumu segmentam. Mazākie uzņēmumi aktīvi izmanto arī faktoringa pakalpojumus, lai nodrošinātu apgrozāmo līdzekļu pieteikumu. Labā ziņa – tas parāda, ka šo uzņēmumu klientu pašrīgā un prēta piegāde ir stabilas," skaidro "Swedbank Latvija" pārstāvis Jānis Krops.

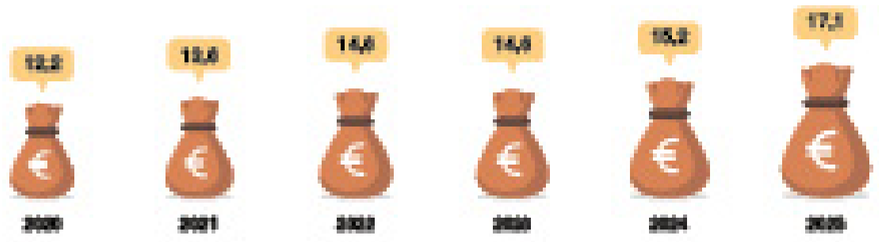

Līzinga darījumos konkurences novērojama to uzņēmumu vidū, kuri sniedz līzinga nodrošinājumu, piemēram, krasu pārvadātāji un auto kopīpašnēkus pakalpojumu nodrošinātāji. Tomēr, kā norāda J.Krops, papildus grāmatas rodrīt arī modernākas iekārtu līzinga pieaugumu, kas liecina, ka vēlmē aprīpes sistēmu izgatavotāji vairāk tuvāk vēlmēm un darbīšanas ērtumam.

Vēl pauž, ka pēdējos gados ir vērojamas izmaiņas uzņēmēju izpratnē par nodrošinājumu

BANKU IZSNIEGTIE KREDĪTI LATVIJĀ

Kopējā izsniegtā summa, miljrd. eiro

Avots: Finanšu un kapitāla tirgus komisija

izvēlēties un salīdzināt labāko. Līdz ar mācību gada sākuma pieaugumu pieprasījums pēc studiju un studējošā kredītiem. Aizvadījumus nozarē palielinās nepieciešamība pēc kredītkartēm, kas saistāmi arī ceļojumu aprīvošanās laikam. Kopējā tendence apliecina, ka japrojām ir interese par ilgtspēju veicinošiem projektiem – gan tīru energoefektivitātei, gan videi draudzīga apkures iegādei. Šveicieri mākoņainos jautājumos, kur pagaidām vēl ir daudz neskaidrā, ir saistīts ar aizsardzības industrija. "Neskatoties uz aizsardzības jomas ierobežojumiem ir liels atlīdzības potenciāls, un mēs cenšamies atvērties finanšu partneru meklēšanai," pieteikt J.Krops.

LŪDZ PĀRSKATĪT LIKMES

"CBL Asset Management" valdes priekšsēdētājs un banker "Citadele" galvenais ekonomists Latvijā Kārlis Purgailis uzskata, ka izvēlīšanas brīdī ārkārtīgi ir ļoti cieša konkurence starp komercbankām un norisi par vienu projektu nereti divas vai trīs bankas. Tirgus tempiņa augt – augustā uzņēmumiem izsniegto kredītu atlikums bija par 10,3% lielāks nekā pirms gada, kamēr ekonomika – vidēji tikai par 4,2%. Iepriecina tas, ka aug tieši ilgtermiņa kredīti, – tātad uzņēmumi aizņemas investīcijām.

"Konkurence dēļ klienti kļūvuši prasīgāki pret finansēšanas nosacījumiem. Ījemot vērā EURIBOR. Kāpums, daudzi līdz pērnajam arī pārvērtuši likmes, tādējādi cenšoties samazināt pieaugošo kredīta izmaksu slogu. Jāuzsver, ka spēcīgākos samazinājumus mēs šogad konkurence, gan EURIBOR līmenis," saka K.Purgailis.

Banku pārstāvis pauž, ka jaši aktīvi finansējuma piemēra nākotnē. Īpašuma nozare, tirdzniecība – gan mazumtirdzniecība, gan vairumtirdzniecība –, kā arī ražotāji, jo šajās nozarēs ir pragmatiskāka un aizsardzības nozare, kuras rentabilitāti mazina degvielas cenas. Septembrī dinamiskākā cena bija par 37,2% augstāka nekā 2025. gada vidējais cenu līmenis. Arī rajāji energoefektīvi vērojama zemāka finanšēšanas aktivitāte, un viena no iemesliem ir svārstīgās elektroenerģijas cenas, kas nereti ieņēmumu prognozēšanu.

Banku pašu aktīvi nekrīt labas projektus, piemēram, ražotāju investīcijas jaunās papildlīdzekļu un modernizācijā vai kvalitatīvus nekustamā īpašuma projektus. Tāds noteiktā ir nevis nozare, bet projekta kvalitāte, proti, stabila naudas plūsma, pietiekams pašu līdzekļu un pieredzējusi vadība.

K.Purgailis arī uzsver, ka finanšējuma bankām ir pieejams, bet tas kļūst dārgāks. ECB šogad līkmes paaugstinājusi divreiz, un 6 mēnešu EURIBOR, kopš gada sākuma kāpis no aptuveni 2,1% līdz gandrīz 3%. Turpmākā lēnija ierobežotāja līdzi mērķi bīs atkarīga no ekonomikas inflācijas attīstības.

NENORAIDA NEVIENU NOZARI

Tikmēr atšķirības finanšu institūcijas "Altum" valdes priekšsēdētājs Reinis Bērziņš akcentē, ka iemesli, kāpēc tiekšanu uzņēmumam tiek vai netiek piešķirts finanšējums, nav saistīti ar kādu nozaru pievilcību, kopējām cīņas tendencēm vai iemīļotajiem faktoriem. Svarīgs ir katra konkrētā projekta biznesa plāns, atlīdzības iespējas un citi bīstami rādītāji. Ja konsorbankas novērtus izsniegt kredītus, piemēram, lauksaimniecībai, jo atlīdzīgajā gadā ir bijusi slikta raža, tas nenozīmē, ka nav vērts vērsties "Altum". Ja projekts ir kvalitatīvs un perspektīvs, tam ir pamatotas izredzes saņemt finanšējumu.

"Altum" nodrošina uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai paredzētus atbalsta programmas dažādu mērķu uzņēmumiem un atšķirīgām finanšējuma vajadzībām. Aizvadītajā uzņēmuma atlīdzības gadījumā, kādumā un investīcija apjoma ir pieejami gan nelieli aizdevumi, gan vairāku desmitu miljonu eiro finanšējums. "Piemēram,

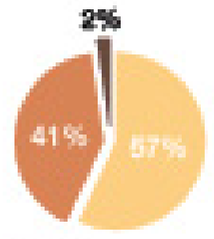
piesaistot 0% pievienotās vērtības likmes Latgalē varam piešķirt aizdevumu 9000 eiro apmērā mikrouzņēmuma izglītībai, savukārt ziņu projektus rīgā kā "ADAS Inženierim" atlīdzībai piešķirtais aizdevums sasniedz 13,6 miljonus eiro. Finanšējuma pieejamība un iemesli, kāpēc projekti no vienuvīr nepam atlīdzību, var saistīti ar konkrēta nozari. Šobrīd vienmēr mēs klientu darbojas tādi lauksaimniecībā, tāpēc arī to apsīdzības rīkojuma, bet pārējo nozaru īpašumi ir krietni mazāki."

Atsaldro "Altum" valdes priekšsēdētājs. Kopumā, "Altum" aizdevumu portfelī lielākie svaru ir lauksaimniecība, mežsaimniecība, zvejniecība (37,7%) un apstrādes rūpniecība (32,1%). Tās nozaru vidēja gandrīz 70% no kopējā aizdevumu portfeļa. Tām seko enerģētika (7,1%), vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (3,6%), kā arī darījumi ar nekustamo īpašumu (3,4%).

"Var jautāt, vai tiešām ir vērts izsniegt pieticīgus kredītus, piemēram, dividendējai kafejnīcai Cēsīs. Atbilde ir – jā, ir vērts! Visvairāk jāņem vērā, ka mūsu speciālisti veic padziļinātu pārbaudi, lai konkrētais uzņēmējs pilnvērtīgi spētu atdzīvināt, kas bīs līdzfinansējuma klienti un kā tiks novērsti nevēlami apgrozījumi. Dzīvē tas jautājumus, protams, tiek risināts. Citkārt vērtējam rakstu, ir skaidrs, ka no visi uzņēmumi, kas vērtsu "Altum" pēc kredīta, to arī saņem. Vienlaikus atlīdzības izmaksā ir nopietniskumi pamatotas iegūšanas programmu, nevaskārs vai nopietnīgi izstrādāta biznesa plāns, kā arī atlīdzības, kuri plānoti naudas plūsma nerada pārtiecību par spēju ilgtermiņā segt saistības. Tādēļ nevilcinājies no projekta apmēra būtiska nozīme ir kvalitatīvam biznesa plānam un pārdomātam investīcijas pamatojumam," pieteikt R.Bērziņš.

BANKU IZSNIEGTO KREDĪTU ĪPATSVARS

2025.gadā

Avots: Finanšu un kapitāla tirgus komisija

iFinanses 360

Viss saturs vienuviet!

iFinanses Interneta žurnāls
par nodokļiem, grāmatvedību un finanšu vadību

iTiesības Interneta žurnāls
par darba tiesību, civiltiesību un jaunākās tiesas prakses praktisko pielietojumu uzņēmumā

iBizness Interneta žurnāls
par darījumiem ar valsts iestādēm, komercdarbību, vadību, uzņēmuma elektroniskās jautājumiem

iFinanses.lv • 67200000 • info@izmaksi.lv

JAUNUMS!

Abonē un saņem!

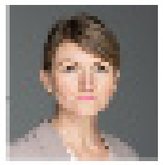
- piecu žurnālu pieejas
- ziņas un aktualitātes
- analītiskos rakstus
- ekspertu atbildes
- piecu rakstu arhīvam (15 000+ rakstu)
- kursu piemēru – ziņas e-pastā
- mēnešgaitā konkrēta dāvana MIA veikala atlaides par saturu no visiem žurnāla žurnāliem
- atlaides mūsu organizētajām konferencēm, semināriem un izstādēm

MĀKSLĪGAIS INTELEKTS UZVAR DABĪGO?

ANDRIS AMOLIŅŠ

Mākslīgā intelekta izmantošana ikdienas darbā ir konstatējama arvien biežāk un arvien dažādākās nozarēs. Šodien tā ir normalitāte, nevis ekstra, ar ko aizraujas viens informācijas tehnoloģiju speciālisti. Kas šeit ir mākslīgais intelekts – reāls palīgs urpētnējdarbībā vai arī tikai palīdzības ilūzija, kas produktivitāti, prozumu, ietekmē, bet ne vienmēr pozitīvi.

PIEAUG PROFESIONĀLA SPECIĀLISTA NOZĪME

MAIJA DULLE-ŠŪNIŅA,

SIA "SIBS grupa" klientu attiecību vadītāja, valdes locekle

Uzņēmuma nosaukums: SIA "SIBS grupa"

Darbības jomu raksturojums: attiecības, emocionālais intelekts un komunikācijas konsultācijas

Darbinieku skaits: 6

Apgrozījums: 300 000 līdz 350 000 eiro (2025. gadā)

Tirgus Latvijā un vēl ārpus ES valstīs

Mākslīgais intelekts (MI) arvien aktīvāk iezīmē attīstības attiecības un komunikācijas nozarē, kļūstot par nozīmīgu palīgu ikdienas darbā. MI izmantojam informācijas apkopošanai un strukturēšanai, datu analīzei, mediju tēlpas plānošanā, sociālo identificēšanai, idejų ģenerēšanai un dažādu valodu virsmas tekstiem. Tas ļauj būtiski ātrāk iepriekš laikietilpīgus uzdevumus, kas iepriekš prasīja apjomīgu manuālo darbu, tādējādi paaugstinot procesu efektivitāti un ļaujot iespēju vairāk resursu veltīt stratēģiskajam un radošajam darbam.

No biznesa perspektīvas tas nozīmē augstāku darba produktivitāti, efektīvāku resursu izmantošanu un iespēju sabalansēto attiecību specialistam vairāk koncentrēties uz stratēģiju, reputācijas vadību un klientu bizness mērķu sasniegšanu.

Vienlaikus ir svarīgi apzināties, ka MI rezultāts nekad nav uzskatāms par galavi produktu. Tas var palīdzēt izveidot sākotnējo struktūru, apkopot argumentus vai piedāvāt iespējamos komunikācijas virzienus, taču gala rezultāta kvalitāti nodrošina cilvēciskās attiecību specialista profesionālais vērtējums un personīgais ieguldījums.

Katrai sazināmajam un zīmolam ir sava identitāte, vērtības, mērķauditorija, stila vadlīnijas un unikāla komunikācijas valoda. No manis: vecāja ir izpratne par konkrētā uzņēmuma darbības nozari, reputācijas riskiem, konkurentiem un plašāku sociālekonomisko vai politisko kontekstu.

Tādi spēju šo informāciju interpretēt, noteikt prioritātes un pielāgot komunikāciju konkrētajai situācijai ir cilvēciskās attiecību pārvaldnieki vērtība. Tā ietver ne tikai kvalitatīvu satura sagatavošanu, bet arī emocionālo dimensiju, profesionālo intuīciju, attiecību veidošanu ar klientu un mediju, iespējamo risku prognozēšanu, faktu pārbaudi un atbildību par pieņemtajiem komunikācijas lēmumiem.

Ja MI tiek izmantots bez profesionālas redakcionālās un stratēģiskās izpratnes, pastāv risks, ka dažāda uzņēmuma komunikācija kļūs virspusēja, paredzama un savstarpēji līdzīga. Atsevišķās nozarēs jau pašlaik redzams, ka rezultātā atšķirojas vispārīgas konstrukcijas, argumenti un izsaukties, tādējādi mazinot zīmola individualitāti un spēju veidot ilgtermiņa konkurences priekšrocības. Tāpēc līdz ar MI risinājumu attīstību profesionāla attiecību speciālista nozīme nevis samazinās, bet pieaug. MI palīdz ātrāk tikt pie efektīvāka, savukārt cilvēka nodrošina stratēģisko virzienu, radošumu, konteksta izpratni un zīmola autentiskumu.

Ilgtermiņā konkurētspējīgākie būs tie uzņēmumi, kuri prot izmantot mākslīgā intelekta iespējas mērķtiecīgi apvienot ar profesionālu, kvalitatīvu un katra zīmola specifikai pielāgotu komunikāciju.

NO VISA LIEKĀ UN JAUTSAKĀS

EMĪLS LEINIEKS,

SIA "Web dizaina agentūra" valdes loceklis

Uzņēmuma nosaukums: SIA "Web dizaina agentūra"

Darbības jomu raksturojums: e-veikali, e-pasta mārketings

Darbinieku skaits: 10

Apgrozījums: 1,8 miljoni eiro (2025. gadā)

Tirgus: Baltija, ASV, Kanāda, Skandināvija

Vai mākslīgais intelekts (MI) palīdzēs produktivitātē? Atbildīgs es tik, kā to izmantojam. "Web dizaina agentūrā" ieviešām tīmekļvietnes un nodrošinām e-pasta mārketinga risinājumus, tādēļ MI vērtējam kā iespēju uzlabot darba efektivitāti un automatizēt laikietilpīgus procesus. Tomēr jāatzīst, ka pirmajā MI izmantošanas gadā mana produktivitāte nevis palielinājās, bet gan samazinājās. Katru nedēļu – jauna rīka, kuru dienu – jaunu eksperimentu, un beigās pusi laika mācījos kaut ko tādu, kas es zinu, ka uzņēmumam nemaz nebija vajadzīgs. Arī MI mākslīgās atbildes uz specifiskiem jautājumiem tehnisti bieži bija nepilnīgas, bet uz daļu jautājumu tās nemaz nespēja atbildēt. Tieša gan, ka šī situācija ir būtiski uzlabojusies.

Kas mainījās? Es pārstāju jautāt: "Ko MI var izdarīt?" un sāku jautāt: "Kuri no šīs manā darbā aizņem vismazāk laika? Ko es varu optimizēt?" Nosaucu dažādu rīku atgādinājumu: "Kuros no šīsdienas darbībām manī vēl tuvāk mainīsim mērķiecīgi?" No viņa lielā ir jāsamaksā, bet neaizkāmēs uzdevumi jāveic pēc iespējas efektīvāk, vēlāk tiem mazāk laika.

Domājot par efektivitāti mājaslapu izstrādes procesā, secinājām, ka vismazāk laika aizņem servisa koda izveide, bet gan maģistrēšanās. Ir jāpārskata klienta esošā tīmekļvietne, jāapzina, uz ko tā ir veidota, un jāpanāk, kur nodarbojas. Kur klientam ir svarīgi, un ko rīkā spēkdīšana dot? Ko dara nozares konkurenti? Agrāk tīmekļvietnes un tīmekļvietnes auditu sāpīgāka vairākas stundas. Tagad to pamatā MI – mēs speciāli MI modeļi analizē "WordPress" tīmekļvietnes un konkurentu vietnes, apkopo datus, veic drošības testus, kā arī izstrādā rekomendācijas par to, ko vajadzētu uzlabot un vai tas vispār ir vajadzīgs. Es joprojām pieņemu lēmumus par nepieciešamo rīcību un darbu plānu, taču MI izmantošana datu ievākšanai un analīzei ir būtiski kāpinājusi šī procesa efektivitāti.

E-pasta mārketingā ir līdzīgi. MI vēl nevar uzrakstīt tādu vēstuli, lai tās saņēmēji gribētu to izvērst. MI rakstīts teksts izskatās pēc MI, un tas vairāk rada protestību, nevis interesi. Tāpēc satura rakstīšanā ar mūsu palīdzību palīdzība. Taisni MI pamet sagatavošanās darbus – atlasa mērķauditorijas, atrod kontaktus, sašķiro datubāzes, analizē e-pastus un to "veselīgumu" stilvalodi, kā arī izvērtē kampaņas un to rezultātus.

Šobrīd MI izmaksu ziņā ir kļuvusi pieejamāka. Kad pirmo gadu vidū nopirkt tēlu: "MI pārdalīs mūsu un vēlu pieskatīsi!", cilvēkiem radās šaubas un nemiers sākotnēja, turpretim šobrīd visi atvieglotī uzelpo, jo var brīvi piedalīties eksperimentos, kamēr MI mapeloss konkrētu pārvaldu līdz kopsavilkumā un darbu uzdevumu sarakstā gan mums, gan klientam. Vienā konkrētā piezīmes pārvērtās projekta aprakstā, ko komanda saprot bez lieķiem jautājumiem. Tas ļauj optimizēt procesus un padarīt mūs efektīvākus.

Vai komanda ir kļuvusi lētāka? Jā un nē. Pastāv risks, ka tagad mājaslapu izstrādātāji paliks bez darba, bet – vai tiešām? Jā, MI ir palīdzējis samazināt programmēšanas apjomu no 10 darba stundām līdz 3, taču programmētājam joprojām ir nepieciešama pieredze un zināšanas, lai spētu MI sniegt precīzu aprakstu par to, kas vajadzīgs tīmekļvietnes izstrādei, pamanītu kļūdas ģenerētajā kodā, novērstu iespējamās riskus un nodrošinātu, ka vietne darbosies arī pēc 5 gadiem, nevis tikai 5 nedēļas. Ja apjomīgāks projekts, ja svarīgāk, lai izvadīta pieredzīgs programmētājs, nevis MI promptētājam nozīmēts. Ja lielāka tīmekļvietne, ja būtiskāka ir pareizi izveidota tās pamatstruktūra. Rezultātā, kur nozare būs pēc 3 gadiem, būs šobrīd mana nostāja ir tāda.

Kur MI sapelēs zemes? Zvanā. Saņemā, izanalizēsis informē, ka bedīšu ir uz pusi mazāk. Brīdī, kad projekts sāciet gremzēt un ietēmām par to jāatbild. Tāpēc mums ir vienkārša noteikums – viss, ko MI ieguvēs, pirms institūcijas mums palīdzēt ir jāizanalizē un jāapstrādā. Nevis tāpēc, ka MI kļūdās biežāk par mums, bet gan tāpēc, ka atbildību dalīgāt nevar.

Ir jāapzinās, ka no MI mēs nedrīkstēsim. Jautājums ir, vai būsim pietiekami zinoši, lai to izmantotu savā labā.

BŪTISKS ATTĪSTĪBAS INSTRUMENTS

Mākslīgais intelekts (MI) arvien straujāk ienāk arī uzņēmēju un drošības nozarē. Mērķtiecīgi un atbildīgi to integrējot uzņēmuma procesos, iespējams būtiski paaugstināt darba produktivitāti un drošības risinājumu efektivitāti.

"Mūsdienu uzņēmēji" MI un automatizāciju vēlā novērtēt kā lielāku ieguldījumu, bet gan kā būtisku uzņēmuma attīstības, pakalpojumu kvalitātes un konkurētspējas instrumentu. Mūs ieinteresēja investīcijas mūsdienīgās tehnoloģijās, lai pilnveidotu darbu procesus un klientiem nodrošinātu arvien ātrākus, precīzākus un drošākus risinājumus.

Arvien vairāk fokusējamies uz tehnoloģiju balstītiem drošības risinājumiem, kas ļauj daļu funkciju automatizēt, mazināt nepieciešamību pēc manuāliem darbībām un samazināt atkarību no transporta, fiziskas klātbūtnes objektā un cilvēkresursu pieejamības. Jau šobrīd ikdienas darbā aktīvi izmantojam centralizētu datu apstrādes sistēmu, datu apstrādi reāllaikā, objektu reģistrāciju un kontroli, kā arī ieviešanu automatizētu fiksēšanu ar moderno tehnoloģiju palīdzību. Tas ļauj efektīvāk izvērtēt un klasificēt riskus un precīzāk, daudzos gadījumos novērst nepieciešamību ierasties objektā. Savukārt nākotnes virzienā mērķtiecīgi novērtē situācijām, kurās fiziskā apsardze darbinieku ieceltā pārstāvībā ir nepieciešama.

Uzņēmums ir izgudrējis augstas kvalitātes videonovērošanas risinājumus privātajam un komerciālajam objektiem, transportlīdzekļu izbraukšanas un ierašanās kontrolē, atšķirīgā piekļuves pārvaldībā un objektu uzraudzībā. MI izmantojam uzņēmuma iekšējo modeļu, programmu un koda izstrādē, kontrolē videoanalīzes aprīkoti un analizē. Tas palīdz ātrāk informācijas apjomā identificēt iespējami definētus notikumus vai iespējamos riskus un nodrošināt pievērst operatoru uzmanību situācijām, kurām nepieciešama pārbaude.

Vienlaikus tehnoloģiju ieviešana drošības nozarē nav saistīta ar atbildīgas datu pārvaldības. Videonovērošanā, kurā notiek personu identificējamas personas vai cita sensitīva informācija, nodrošināt brīvi noteiktā publiski pieejamiem MI rīkiem, tāpēc "Mūsdienu uzņēmēji" attīsta specializētus risinājumus, kas darbojas uzņēmuma kontrolētā infrastruktūrā un serveros, nepieļaujot datu nonākšanu ārpus pamatnes robežā.

Jāgumi vērā, ka drošības nozarē MI nav atrisinātāj apsardzes specialistu, bet būtiski paplašina viņa iespējas. Gala izvērtējumu joprojām veic cilvēks, nevākārt tehnoloģijas palīdz ātrāk fiksēt, precīzāk un efektīvāk.

Ikdienā aktīvi sekojam līdzi jaunākajām nozares attīstības tendencēm un pārdomāti ieviešam tās savā darbā, pārvērtot inovācijas praktiskos un izmērāmos ieguvumos – efektīvākos uzņēmuma procesos, ieviešot ilgtspēju darbībā un augstākā drošības līmenī.

EDGARS MATVEJEVS,

SIA "Mūsdienu apsardze" valdes locekļis

Uzņēmuma nosaukums: SIA "Mūsdienu apsardze"

Darbības jomas: drošības risinājumi, apsardze

Darbinieku skaits: vairāk nekā 80

Apgrozījums: 2,4 miljoni eiro (2024. gadā)

Tirgus: Latvija

RAITIS PURIŅŠ,

"Maxpro" kanālpartnera direktors

Uzņēmuma nosaukums: "Maxpro"

Darbības jomas: videonovērošanas risinājumi

Darbinieku skaits: vairāk nekā 200

Apgrozījums: 24,3 miljoni eiro (2024. gadā)

Tirgus: partnervalstis Eiropā, ASV, Latīņamerikā, Austrālijā un Āzijā; biroji Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Vācijā, Zviedrijā, Itālijā, Spānijā, kā arī Lielbritānijā

PAAUGSTINA PRODUKTIVITĀTI

Mana atbilde ir vienkārša – mākslīgais intelekts (MI) produktivitāti paaugstina ļoti būtiski.

Pirmo reizi ar MI mārketingā saskāros pirms 5 gadiem – vēl pirms "ChatGPT" bija labi zināms rīks. Man tas šķita ekskluzīvs solis attīstībā, ko jau esam piedzīvojuši. Kādreiz pēc informācijas bija jāiet uz bibliotēku, tad parādījās internets, tad – "Google". Katrs solis jāiva ātrāk tiki pie informācijas. MI to palīdzina vēl vairāk un turklāt palīdz šo informāciju apstrādāt.

12,2%

uzņēmumu Latvijā izmanto mākslīgo intelektu 2025. gadā. Attēlotais gan ir vēlējamais atkaušķīmo uzņēmumu īpatsvars – MI izmantoja 19,8% vidējā un jau 47,1% lielo Latvijas uzņēmumu

Avots: "Rimeikā"

Pirmkārt, pārdošanas dati un tabulas atvadas dažādās vietās. Agrāk, lai tos salīdzinātu, datiem bija jābūt gandrīz perfektiem. Tagad es vienkārši palūdzu MI tos salikt un salīdzināt kopā. Ar aprēķiņiem ir tāpat – brīvā formā rakstītas atbildes kādreiz bija jāiesāk un jāgrupē pašam, bet tagad tas aizņem vien dažas minūtes. To paveic MI.

Cits lietu – mans vairāk nav jāgaida. Agrāk, lai pārbaudītu grammatiku, izveidotu prezentāciju vai kaut ko pārtulkotu, bija jāsūta kolēģiem vai draugiem un jāgaida, kad viņam būs laiks. Tagad es to vienkārši pajautāju MI – gluži kā uzņēmuma rīkā "WhatsApp" –, un atbilde ir uzreiz. Savā 40 darba stundās nedēļā es pavisam dažas vairāk nekā iepriekš. Es pie rezultāta tieku ātrāk.

"Maxpro" mārketinga nodaļā ir 8 cilvēki. Kādreiz bija jāizvēlas, kurā ko darīt, jo komandā nav cilvēku, kas viss vien 8 vaidas. Tagad varam darīt visu visās valodās. Pilnībā MI gan neuticamies – rezultāts nav perfekts, tāpēc mums ir cilvēki, kas visu pārlasa. Tomēr kvalitāte, precīzums, spēju valodā ir ļoti augsta. Visam no savām produktiem – "Instagram" – esam izstrādājuši vēl 19 valodās, arī runāju un balsīgu, – vienkārši tāpēc, ka to varam. Varbūt tulkojums nav ideāls, bet pircējs kļūst redzams valstīs, kurās par to iepriekš nezināja un kurās mēs pat bez lielu finansiālu ieguldījumu nespētu iekļūt.

Vēl viena pieeja ir tā komunikācija – agrāk es speciāli pie datora un pavadīju pie tā vairākas stundas. Šodien es to izmanīju 10 minūšu audiozīmē, braucot ar riteni no darba uz mājām. Pēc tam vēl 5 minūšu laikā MI palīdzēja domas sakārtot tekstā. Svarīgi gan, ka šīs nav intervētā skaņas domas – tās ir manas, MI tikai palīdzēja tās ātrāk uzrakstīt. Līdz ar to tas ietaupa manu produktivitāti.

ZANE DRIŅĶE,

"Rīnavas augstākuļa Turība" rektore

Uzņēmuma nosaukums: "Rīnavas augstākuļa Turība"

Darbības jomas: augstākā izglītība

Darbinieku skaits: vairāk nekā 200

Apgrozījums: 9,26 miljoni eiro (2024. gadā)

Tirgus: Latvija un citas pasaules valstis

RĪKS, NE SMADZENES

Mākslīgais intelekts (MI) ir izmantojams, nodarbīgs un vērtīgs rīks uzņēmuma darbībā. Tā jēdzkārt labe palīgā ērtāk. Var teikt, ka pirmais MI rīks, ko daudzi ir izmantojuši, savulaik bija kalkulators.

MI savā darbā izmanto arī "Rīnavas augstākuļa Turība" studenti un docētāji. Jāatzīmē, ka augstākulai ir izstrādāta MI izmantošanas politika, dēļus kodekss, kas nosaka gan to, kā šīs rīks ir izmantojams, gan arī to, cik liela aprobēt. Tas ir rīks, ko var izmantot informācijas apkopošanai, tulkū ir analīzei. Tai tiklu pieliekama arī kritiskā domāšana. Citiem vārdiem sakot, uzņēmumiem, kas MI izmanto savā darbā, ir jābūt atbildīgiem par rezultātu, kas šādā veidā tiek radīts. Šis rīks var būt kā instruments, bet nevis kā aizstājnieks. Savā darbā esmu skeptiski noskaņota, ka dabīgajam intelektam tomēr ir jāpaveiļ pār mākslīgo. Tas nozīmē, ka man pareizi MI zīgli varēt: sociālajiem ierobežumu, jo pratīgi gadījumā rodas pamatoti jautājumi par ieguldī mākslīgā objektivitāti. Svarīga ir kritiskā domāšana, lai mēs pasargātu no realitātei neatbilstošiem, maldinošiem secinājumiem.

Domājam par to, kā izmantot MI un digitālos rīkus studiju procesā. Tehnoloģijas jau vairāk pārkonstruētas studiju materiālus, daudzveidīgāk pasniegt sarežģītu informāciju un radīt vairāk iespēju studentu iesaistei. Taču pats rīks vēl nenoda kvalitāti – to nosaka docētāja spēja tehnoloģiju izmantot pārdomāti, kritiski un atbilstoši studiju mērķiem. MI neaizstāj docētāja zināšanas, pieredzi un profesionālo spriedumu. Tas var kļūt par atbalstu, kas palīdz vairāk laika veltīt saturam, diskusijām un darbam ar studentiem. Mūsu augstākulai mērķis ir veidot vidi, kurā tehnoloģiskās iespējas tiek savienotas ar akadēmiskās kvalitāti un praksei balstītu izglītību.

TIESU PRAKSE

KAD VID DRĪKST PUBLISKOT NODOKĻU PARĀDU?

OĻEGS SPUNDIŅŠ,

SIA "Sorainen ZAB" vecākais jurists

Virza uz Administratīvās rajona tiesas spriedumiem, kuru Valsts ieņēmumu dienests par nebija pārsūdzējis, aktualizē šķietami triviālu, bet uzņēmumiem ļoti praktisku jautājumu: no kura brīža nodokļu maksātāju vairs nav uzskatāms par nodokļu parādnieku, ja Valsts ieņēmumu dienests vēlāk apmierina iesniegumu par nodokļa samaksas termiņa pagarināšanu? Vai atlīkšnis ir iesnieguma iesniegšanas diena, nākamā diena vai lēmuma pieņemšanas diena?

Tiesu atbildēja nodokļu maksātājam labvēlīgi. Ja Valsts ieņēmumu dienests (VID) apmierina iesniegumu un atlīkšnis nokavēto nodokļu maksājumu termiņos, tiesīgās attiecībās ar parāda statusu zūkst no iesnieguma iesniegšanas dienas. Tādēļ informācijas sagatavošana publiskajā nodokļu parādnieku datubāzē par šo dienu un tarpposmā pagarinājuma perioda ir pretrunīga.

LIETAS BŪTĪBA

Sabiedrībai nodokļu samaksas termiņš iestājās 2024. gada 23. aprīlī.

Nākamajā dienā, 24. aprīlī, uz VID elektroniskās deklarēšanas sistēmā (EDS) iesniedza nodokļu ieņēmumu, šādos pagarinātā kārtībā nodokļa maksājuma samaksas termiņa līdz 10. maijam. Negaidot VID atbildi, sabiedrība 28. aprīlī samaksāja visu nodokļa.

VID ieņēmumu izziņā uz 15. jūliju un uz apmierinājumu, pagarinot maksājuma termiņu līdz faktiskajai samaksas dienai, prod, 29. aprīlim. Neraugoties uz to lēmumu, VID publiskajā nodokļu parādnieku datubāzē bija saglabājis informāciju par sabiedrības 23. 765,36 eiro nodokļa parādu 24., 25. un 26. aprīlī.

Vēlāk VID atzina, ka par 25. un 26. aprīlī izveidoto nodokļa saglabājumu, jo lēmums par termiņa pagarinājuma darbojās ar apmaksājuma dienu. Tiesā VID uzskatīja, ka 24. aprīlī iestājas ir pamatots. Dienesta ieskatā iesniegums iesniegšanas pasī par uzskatāms par nodokļa samaksu tajā nodokļa dienā.

PIETEICĒJAS UN VID POZĪCIJAS

Pieteicēja uzskatīja, ka lēmums "Par nodokļiem un nodevām" (lēmums par NIN) 24. panta 1. daļas 1. punkta skaidrī saista termiņa pagarinājuma ar iesnieguma iesniegšanas dienu. Ja VID iesniegumu vēlāk apmierina, nodokļa maksātāja no šīs dienas nav uzskatāma par parādnieku. Pretējā gadījumā uzņēmuma publiskais statuss būtu atkarīgs no VID rīcības ātruma. Šajā lietā iesniegumu izskatīšanas ilga gandrīz 3 mēnešus, turklāt sabiedrība norādīja, ka nav saņēmusi informācija par termiņa pagarināšanu.

Sabiedrība arī uzsvēra praktiskās sekas. Publiska izziņa par nodokļa parādu var nelabvēlīgi ietekmēt komercdarbību, attiecības ar bankām, piegādātājiem, klientiem un publisko iepirkumu pretendentiem. Tāpēc nav vienalgi, vai kļūšanas informācija tiek publicēta vienu dienu vai vairākas nedēļas.

VID savukārt atsaucās uz Administratīvā procesa likuma (APL) 42. panta 1. daļu, ar kuru procesuālā termiņa tiesiskās sekas iestājas dienā pēc notikuma, kas noteica tā sākumu. Un tā VID secināja, ka termiņš skaitāms no 25. aprīļa. VID arī norādīja pieņēmumu, ka lēmums bija jāpieņem jau iesnieguma saņemšanas dienā.

STRĪDA KLUPŠANAS ARMENS

Lietas centrā nebija strīds par parāda summu, maksājuma veikšanu vai iesnieguma savlaicīgumu. Izšķirošais jautājums bija tiesību normu kvalifikācija: vai jāpiemēro materiālo tiesību norma, kas noteica nodokļa parāda statusu, vai procesuālā norma, kas reglamentē termiņa skaitīšanu administratīvajā procesā.

Likuma par NIN 7. panta 2. punkts paredz, ka nodokļa maksātājam nav nelabvēlīgu sekšu nodokļa jomā attiecībā uz maksājumiem, kuru termiņš sakrīt ar 24. panta ir pagarināts vai sadalīts termiņos. Savukārt 18. panta 1. daļas 8. punkts uzliek VID pienākumu nodrošināt informācijas pieejamību par nodokļa parādniekiem, bet izslēdz no publicēšanas maksājumus, kuru termiņš ir pagarināts vai sadalīts.

Savukārt likuma par NIN 24. panta 1. daļas 1. punkts ļauj VID uz motivēta rakstveida iesnieguma pamata sadalīt nodokļa maksājuma samaksas termiņos uz laiku līdz 1 gadam, skaitot no iesnieguma iesniegšanas dienas. Tiesi vārdi "no iesnieguma iesniegšanas dienas" lūzuma par šīsas izmaksas pamata.

TIESAS SECINĀJUMI

Tiesa virzīšanas nodaļā divus atšķirīgus jautājumus:

- Vienu ir procesa termiņš, kurā VID jāizskata iesniegums un jāpieņem lēmums.
- Otru ir materiālās tiesiskās jautājums, no kura brīža nodokļa maksātājam nostiprinās par nodokļu termiņos un nodokļa maksātājs vairs nav uzskatāms par parādnieku.

APL 42. panta nogalē pirmo jautājumu, bet ne otro. Tādēļ VID sīmanos uz nākamās dienas principa bija kļūdaina. Tiesa norādīja, ka administratīvā akta izdošanas procesuālā termiņa skaitījumu nevar attiecināt uz materiālajā tiesību normā noteikto nodokļa parāda nostāšanās faktu.

Tiesa arī ņēma vērā, ka iesniegums tika iesniegts VID EDS 24. aprīlī, un tam no šīs dienas bija jārēķinās spēkā. Tā kā VID vēlāk iesniegumu apmierināja ar atpakaļejošu iedarbību, tādēļ 24. aprīļa bija pirmā diena, kad sabiedrībai atšķirīgajā periodā nebija nodokļa parāda. Konkrētā tiesa atzina, ka sabiedrībai nebija nodokļa parāda no 24. līdz 29. aprīlim.

Spriedums pieņemšanas brīdī nav tīšīgāk iemesli domāt vairs nebija publiski pieejami, jo bija pagājuši vairāk nekā 12 mēneši. Tādēļ tiesa nevarēja uzskatīt VID pienākumu ir ir. Tomēr tas nedēļa tiesai pieskrīt pravāju uz aizdā VID faktisko rīcību par pretizvisko. Pieteicēja tika apmierināta.

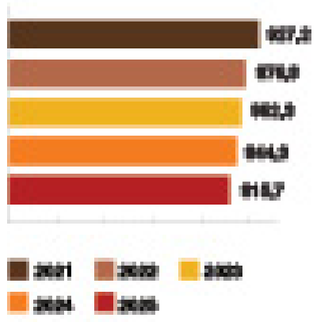
Vai apmierinātā rezultātā saīsināšanu "uzvarētāja" jau iesniegšanas dienā? Šeit nepieciešama būtiska atruna.

Spriedums nav saistīts, ka jebkura iesniegšana iesniegšanas saīsināšanā dzēš nodokļa parāda vai saīsinājuma sāksies VID to publicēt. Tiesas secinājums bija balstīts uz to, ka VID iesniegumu vēlāk apmierināja un pagarināja termiņu. Tātad nodokļa maksātāja uz labvēlīgākām sekām var paļauties tad, ja VID pieņem pozitīvu lēmumu.

> Uzņēmumam nevajadzētu pieņemt, ka ar iesnieguma nosūtīšanu Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskās deklarēšanas sistēmā vien pietiek, lai izvairītos no parādnieka statusa

KOPĒJAIS NODOKĻU PARĀDS LATVIJĀ

summa milj. eiro

Avots: Valsts ieņēmumu dienests

Ja VID konstatē nodokļu nomaksu, parāda statuss saglabājas. Tāpēc uzņēmumam nevajadzētu pieņemt, ka ar konstatējuma nodošanu VID EDS viss pārtiek, lai izvairītos no parādnieka statusa. Praktiskā dzīvība joprojām ir atkarīga no konstatējuma kvalitātes, motivācijas, finanšu informācijas un spējas pamatot nomaksas termiņa pagarinājuma nepieciešamību.

Tomēr pozitīva lēmuma gadījumā VID nodrošina saglabāt vēsturisko informāciju tā, it kā parāds pagarinājuma periodā būtu pastāvējis. Prezijā gadījumā iestāde uzņēmumu nereģistrē pagarinājuma maksātāju sarakstā, bet vienlaikus turpina publicēt precīzu informāciju.

PRAKTISKĀ NOZĪME UZŅĒMUMIEM

Pirmkārt, uzņēmumiem pēc pozitīva lēmuma par termiņa pagarināšanu ieteicams pārbaudīt ne tikai aktuālo nodokļu parāda statusu, bet arī vēsturiskajā publicēto informāciju par periodu no konstatējuma izsniegšanas dienas. Ja konstatē neatbilstības, VID būtiski ierobežo strīdīšanās iespējas par to dzēšanu vai faktiskās rīcības atzīšanu par pretlikumīgu.

Otrkārt, konstatējuma izsniegšanas datums ir maksātāja statusa nozīmīgs. VID EDS aplēsto summu par konstatējuma brīdi ir jāsaglabā, jo tas var noteikt pirms dienu, no kuras pozitīva VID lēmuma gadījumā nodokļu maksātājs vairs nav uzskatāms par parādnieku.

Treškārt, uzņēmumam ir lietderīgi dokumentēt publiskā izziņota reģistra rezultātus. Ja parāds izrādās dēļ tiek: atcelts finanšu līgums, zaudēts tiesvedums, pārtraukti pieņēmēja nosacījumi vai plānotās saņēmēja darbības, jāsaglabā saņēmēja ar banku, pasūtītāju vai sadarbības partneri.

Konkrētajā lietā tiesa izšķīra tikai faktiskās rīcības pretlikumības un valsts sodoma uzlīdzināšanu, nevis iepējamo zaudējumu uzlīdzinājumu. Tomēr pretlikumīgas rīcības konstatējums var būt nozīmīgs pamats turpmākam prasījumam, ja kvalificēts ir pierādīts un pastāv cēloniskais sakars. Šāda prasījuma perspektīva konkrētajā lietā nav vērtēta, tāpēc tā nav spriedumā izvērtēta sāpīga, bet gan nozīmīga secinājuma.

Ostarīkāt, apsvērumos ir nēģidzējums VID, ka informācijas sistēmu darbībai jāatbilst administratīvā akta materiālās tiesiskajām sekām. Iestādes tehniskais process vai lēmuma pieņemšanas ilgums nevar mainīt lēmumā noteikto tiesisko datumu.

PIERĀDĪŠANAS JAUTĀJUMS

Šajā lietā pierādīšanas nasta nebija centrālais strīda jautājums, jo prasītāja neiebilda pret faktiskajiem apstākļiem. Izšķirošais šķita bijis dokumentēt: nodokļa maksāšanas termiņš, VID EDS izsniegšanas datums, faktiskā samaksa un VID pozitīvais lēmums. Strīds bija par šo faktu juridisko kvalifikāciju.

Tas arī izskaidro tiesas nošķirošo konstatējošo motivāciju. Tiesai nebija jāizvērtē prasītāja labticība vai nerūpīga pārkāpuma kopums. Tai bija jānoskaidro, vai procesuālā termiņa ekstrēšana no maksātāja tiesības saka dēkuma. Šis nošķirums ir spriedums vērtējošā daļa un var būt izmantojams arī citos nodokļu administratīvajos strīdos, kuros VID mājiņa procesuālu normu izmantot materiālsiskiska statusa novērtēšanai.

Spriedums uzskatāmi parāda, ka nodokļu parādnieku datubāze nav tikai tehniska informācijas avots. Publiskojumam statusam ir juridiska un komerciāla nozīme, tāpēc VID jānodrošina tā atbilstība faktiskajai un tiesiskajai situācijai. ⊞

DZĪVOJAMO TELPU ĪRE UN NODOKĻI

KARLĪNA STĀMERE,
nodokļu eksperte

Nekustamā īpašuma īres pakalpojumiem pievienotās vērtības nodoklis tiek piemērots atšķirībā no tā, kam un kādam mērķim tiek īrēts vai iznomāts nekustamais īpašums, un uz cik ilgu laiku tas tiek izīrēts vai iznomāts. Arī iedzīvotāju iznākuma nodokļa piemērošanā ir atšķirības atkarībā no tā, vai izīrētājs ir vai nav reģistrējis savu saimniecisko darbību. Izskatām tās!

Saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" (likums par IIN) normām par saimniecisko darbību uzskata darbību, kas ir vērsta uz ienākuma iegūšanu gūšanu. Likuma par IIN 11 panta 1.[1]daļā noteikts, ka fiziskās personas darbība kvalificējama kā saimnieciskā darbība, ja tā atbilst vismaz no šādiem kritērijiem:

- darījumu regularitāte un sistemātiskums (trīs un vairāk darījumi taksācijas periodā vai pieci un vairāk darījumi trijos taksācijas periodos);
- ieņēmumi no darījuma pārsniedz 14 229 eiro taksācijas gadā, izņemot ienākumus no personīgā īpašuma atsavināšanas atbilstoši likuma par IIN 9.panta 1.daļas 19.[1]punktam;
- darbības ekonomiskā būtība vai personas īpašumā esošo līdzekļu apjoms norāda uz saimniecisku darbību ar mērķi gūt ieņēmumus.

Arī no Valsts ieņēmuma dienesta (VID) skaidrojumiem mājaslapā nodokļi.lv "Nodokļi no dzīvokļa izīrēšanas vai iznomāšanas" izriet, ka nekustamā īpašuma izīrēšana vai iznomāšana par atlīdzību ir saimnieciski darbība, ja arī fiziskajai personai ir jāmaksā iedzīvotāja ienākuma nodoklis (IIN) un atkarībā no personas IIN režīma izvēles arī valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas (VSOAI). Atkarībā no gūtā ienākuma apmēra un nodokļa pakalpojuma veida personai varētu rasties pienākums arī reģistrēties kā pievienotās vērtības nodokļa (PVN) maksātājam.

NODOKĻU REŽĪMI

Ja dzīvokļa tiek izīrēta vai iznomāta dzīvošanai, fiziskā persona var izvēlēties vienu no specifiskajiem režīmiem – reģistrēties kā saimnieciskās darbības veicējam vispārējā kārtībā, reģistrēties patstāvīgajai saimnieciskajai darbībai vai kā mikrouzņēmuma nodokļa (MUN) maksātājam (ja izpildās reģistrācijas nosacījumi).

Nekustamā īpašuma izīrēšanas/iznomāšanas nodokļa režīmu nākotnējam fiziskajai personai nolūkam 1.tabulā (tīsk. 27.lpp.).

Saskaņā ar Pievienotās vērtības nodokļa likuma (PVN likums) 52.panta 1.daļas 25.punktu ar nodokli neaplūk iedzīvotāju sniegtos dzīvojamo telpu īres pakalpojumus (izņemot viesu izmitināšanas pakalpojumus viesu izmitināšanas mītnēs - viesnīcās, motelos, viesu

mājām, kuŗos tūristiem izmantošanai mājām, kempingos, tūrisma mītnēs), bet PVN likuma 42.panta 10.daļā noteikts, ka nodokļa samazinātie likmi 12% apmērā piemēro izmitināšanas pakalpojumiem tūrista mītnēs.

Tūrista mītne Latvijas tiesību aktos ir definēta Tūrisma likuma 1.panta 1.daļas 17.punktā: tā ir ēkas daļa, ēka, ēku grupa vai labiekārtota vieta (teritorija), kurā konsekventi vai sezonas ciklā darbības veidā nodrošina tūrista dienas(nakts) izmitināšanu un apkalpošanu. Savukārt tūrists nodarījā ar šo likumu ir fiziskā persona, kura ceļo un uzturas ārpus savas pastāvīgās dzīvesvietas apvidus vai citā valstī uz laiku, kas nepārsniedz tūrisma pakalpojumus, tūrisma ir personas darbības, kas saistītas ar ceļošanu un uzturēšanos ārpus savas pastāvīgās dzīvesvietas apvidus vai citā valstī un tūrisma pakalpojumu izmantošanu.

Lūk ar šo nekustamā īpašuma īres pakalpojumiem var tikt piemērots nodokļa atvieglojums, PVN 12% likme vai 21% likme, atkarībā no tā, kam tiek izīrēta vai izmantās nekustamais īpašums, kas ir šīs nekustamais īpašuma (dzīvojamās telpas vai viesnīcas/kempinga) un tālākam noteikšanu un uz cik ilgu laiku tas tiek izīrēts vai izmantās.

Nekustamā īpašuma īres pakalpojumiem var tikt piemērots nodokļa atvieglojums, PVN 12% likme vai 21% likme

ĪRE VAI ĪSTERMIŅA IZMITINĀŠANA?

Dzīvojamo telpu īres likuma 3.panta noteikts, ka dzīvojamās telpas īre ir dzīvojamās telpas lietošana tīrošu nodoklāna citai personai par maksu. Dzīvojamās telpas īres līguma priekšmets var būt arī atsevišķa dzīvojamā telpa, ja dzīvoklī nav palīgtelpu, vai arī dzīvojamā telpa dzīvoklī, ja tā nav caurstaigājama. Dzīvojamās telpas īrnieks nodarījā ar šo likumu ir fiziskā persona.

Šī likuma 2.panta 3.daļas 4.punktā ir noteikts, ka šis likums neattiecas uz dzīvojamo telpu īslaicīga (ne-ilgāk) lietošanu slēptas un tūrisma vajadzībām. Līdz ar to šāda veida dzīvojamo telpu izmantošana nav uzskatāma par dzīvojamo telpu īres pakalpojumiem. Likumā nav skaidri definēts, kas ir īslaicīga/ne-ilgāka telpu lietošana. Tāpēc izšķirošā nozīme, izšķirot dzīvojamās telpas fiziskai personai, ir darījuma ekonomiskajai būtībai, savās tikai līguma nosaukumam. Par īstu līgumiņa īrei norāda līgums uz vairākiem mēnešiem vai gadiem, tas, ka īrnieks dzīvoklī dzīvesvietu un izvēlējis nosakošanās regulāru raksturu, norāda nodrošināta rezervēšanas sistēma un norāda saikni vienreizēju rakstura papildu pakalpojumi.

Savukārt par īstu īstermiņa izmitināšanai norāda dzīvojamo telpu rezervācijas pa diennakti vai nedēļām un tas, ka pakalpojumus tiek nodrošināti specializētajās "Airbnb", "Booking" u.c. platformās, bieži vien maiņa un uzkopšanas nodrošināšana, viesu tūrisma vai komandējuma rakstura uzturēšanās. Uzskaitītās pazīmes pašas par sevi nav izšķirošas, taču tās norāda uz pakalpojuma ekonomisko būtību un tiek vērtētas kopumā.

Jāņem vērā, ka fiziskai personai, kas veic saimniecisko darbību un izīrē vai iznomā nekustamo īpašumu, ir pienākums reģistrēties VID PVN maksātāju reģistrā, ja tās PVN likuma 59.panta noteiktā darījuma kopējā vērtība kalendāra gadā pārsniedz 50 000 eiro. Aprēķinot PVN likuma 59.panta noteikto 50 000 eiro slieksni, ņem vērā gan ar PVN apliekamos darījumus, gan PVN likuma 52.panta 1.daļas 20., 21., 22., 24., 25. un 26.punktā minētos ar PVN neapliekamos darījumus, izņemot gadījumus, kad tiem ir gadījuma raksturs un tie nepārprotami atšķiras no personas saimnieciskās darbības veida.

PVN likmju piemērošanas telpu īres/nomas pakalpojumiem redzama 2.tabulā. ▮

1.TABULA. NODOKĻU REŽĪMU SALĪDZINĀJUMS FIZISKAJAI PERSONAI

Kritērijs	Vispārējā saimnieciskā darbība	Patstāvīgā saimnieciskā darbība	MUN maksātājs
Reģistrācija	VID reģistrēta saimnieciskās darbības veicēja	VID paziņo ienākuma līgumu (īpašās rubrikas)	Reģistrējas kā MUN maksātājs
IIN	Progresīvā IIN likmes (25,5 %, 33%), ar IIN aplikt pelņu (izņēmumi mīnus izdevumi)	Pēc aplēsē cenšā noguldījuma 10% no īres vai nomas ieņēmumiem, t.sk. no komunālām maksājumiem, ja īrnieks/nomnieks tos maksā izīrētājam/iznomētājam (Saistībā tiek skaitīti gruntjumi, kas var maināt IIN rubrikas piemērošanu)	MUN likme (25%) no taksācijas perioda apgrozījuma, ietver IIN un VSOAI
Izdevumu atskaitīšana	Atļauta saimnieciskās darbības izdevumu atskaitīšana, t.sk. īpašuma nolietojums	Nav atļauta izdevumu atskaitīšana, ieņēmumi nakšanai īpašuma nodokli	Izdevumi netiek ņemti vērā
VSAOI	Pašnodarbinātībā VSAOI atbilstoši normatīvajiem aktiem	No paziņotās darbības īres ieskaitīta VSAOI nav jāmaksā	MUN likme ietver VSOAI

2.TABULA. PVN LIKMJU PIEMĒROŠANA

Situācija	PVN režīms	Piezīmes
Dzīvojamo telpu (dzīvokļa vai dzīvojamās mājas) īre fiziskai personai dzīvošanai	PVN atbrīvojums (PVN likuma 52.panta 1.daļas 25.punkts)	Līgums par dzīvojamo telpu īri ar fizisko personu, īpašums pēc bilnja klasifikācijas noteikumiem (BIKN) ir dzīvojamā māja
Dzīvojamo telpu (dzīvokļa vai dzīvojamās mājas) īre juridiskai personai	PVN 21% likme	Līgums par dzīvojamo telpu īres ar juridisko personu, īpašums pēc BIKN ir dzīvojamā māja
Izmitināšanas pakalpojumi tūrista mītnē fiziskai vai juridiskai personai (viesnīca, viesu māja, kempings, tūrisma mītne u.c.)	PVN 12% likme (PVN likuma 42.panta 10.daļa)	Piemēro tūrista diennakts izmitināšanas pakalpojumiem, īpašums pēc BIKN ir viesnīca
Dzīvojamo telpu īslaicīga (nenoilgi) īre fiziskai personai	PVN 12%, ja saskaņā ar izmitināšanas pakalpojuma tūrista mītnē un ir nodrošināta viena izmitināšanas pakalpojuma saņemšana atbilstoši tūrisma regulējošajiem normatīvajiem aktiem (PVN likuma 42.panta 10.daļa un Dzīvojamo telpu īres likuma 2.panta 3.daļas 4.punkts; VID 2023.gada 9.marta uzziņa P005-17/8.6.1/24892)	Līgums par dzīvojamo telpu īri nenoilgāk ar fizisko personu par tūrisma lietošanu, īpašums pēc BIKN ir dzīvojamā māja
Viesnīcas telpu ilgtermiņa noma dzīvošanai (ne mazāk par gadu)	PVN 21% likme (VID 2024.gada 28.decembra uzziņa P005-17/8.6.1/32928)	Līgums par telpu noma ar fizisko personu par telpu izmantošanu pastāvīgai dzīvošanai, īpašums pēc BIKN ir viesnīca
Nedzīvojamo telpu – biroju noma	PVN 21%	Līgums par telpu noma ar fizisko vai juridisko personu, īpašums pēc BIKN ir biroju ēka

? VAICĀ LASĪTĀJS

KĀ PIEMĒROT NODOKĻU ATVIEGLOJUMUS APDROŠINĀŠANAI?

? Uzņēmums uzņēmis darbiniekiem iegādājās veselības apdrošināšanas polises uz 1 gadu. Apdrošināšanas prēmija vienam darbiniekam gadā ir 600 eiro. Turklāt uzņēmums iegādājās atsevišķo apdrošināšanas polisi.

Pēc uzņēmuma ieceinguma darbiniekam X no atsevišķās apdrošināšanas polises tika izmaksāti 1200 eiro.

Vai apdrošināšanas prēmija, kas samaksāta par darbinieku X saskaņā ar abām polisēm, tiek summēta, lai aprēķinātu viņa ienākumu nodokli? Vai uz atsevišķo apdrošināšanas polisi attiecas likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 8.panta 5.daļas un likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 14.panta 1.daļas normas? Kā to norādīt grāmatvedībā?

MARTA VĒTRA

Veselības apdrošināšana ir viena no populārākajām labumiem, ko var piedāvāt darba devēji. Valsts ieņēmumu dienests (VID) uzskata specifiski skatāmu, ka darba devējam, piemērojot nodokļa atvieglojumu, ir jāņem vērā uz konkrēto darbinieku attiecināmā apdrošināšanas prēmija summa neatkarīgi no tā, kuras polises ietvaros tā ir samaksāta.

Atbilstoši likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" (likums par IIN) 8.panta 2.daļai pie ienākumiem, par kuriem ir jāaprēķina algas nodoklis, pieskaita darba algu, prēmijas, vienreizējo un sistemātisku atlīdzību un citus ienākumus, ko darbiniekam maksā, pamatojoties uz darba tiesiskajām vai līgumiskajām darba attiecībām.

Saskaņā ar likuma par IIN 8.panta 5.daļu no algas nodokļa ir atbrīvotas darba devēja samaksātās veselības apdrošināšanas prēmijas, ja tās nepārsniedz 10% no darbiniekam apliekamās bruto darba samaksas taksācijas gadā un vienādas 750 eiro gadā. Papildus tam apdrošināšanas līgumam jāatbilst arī citiem likumā noteiktajiem nosacījumiem.

JĀVĒRTĒ KOPĒJĀ PRĒMIJA

VID norāda – ja apdrošinātāja veic izmaksu konkrētam darbiniekam pēc darba devēja ieceinguma, darba devējs var identificēt apdrošināto personu, tāpēc arī visus ar viņam izmaksātās summas.

Darba devējam ir jāņem vērā, cik liela apdrošināšanas prēmija summa faktiski samaksāta par katru darbinieku. Ja kopējā par darbinieku samaksātā prēmiju summa pārsniedz likumā noteiktos ierobežojumus, pārsniegums daļa kļūst aplikama ar algas nodokļiem. No šīs summas jāiskaita iedzīvotāja ienākuma nodoklis (IIN) un jāveic valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.

Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" (likums par VSA) 14.panta 1.daļa nosaka, ka darba devēja un darba ņēmēja obligāto iemaksu objekts ir visi algotā darbā aprēķinātie ienākumi, no kuriem jāveic IIN, neatskaitot neapliekamo minimumu, nodokļa atvieglojumus un atlaides no ienākuma, par kuriem nodokļa maksātājam ir tiesības samazināt aplikamo ienākumu.

Piemērs

Uzņēmums darbiniekam iegādājas veselības apdrošināšanas polisi, kuras prēmija ir 850 EUR gadā. Papildus uzņēmums ir iegādājies atsevišķo veselības apdrošināšanas polisi, un uz šīs polises darbiniekam attiecināmā prēmijas daļa ir vēl 200 EUR. Tādējādi kopējā prēmija summa par darbinieku sasniedz 850 EUR.

Tā kā šī summa pārsniedz likumā noteikto 750 EUR gada limitu, 100 EUR pārsniegums ir uzskatāms par aplikamu ienākumu. No tās daļas darba devējam jāaprēķina un jāmaksā valstīgie algas nodokļi.

Savukārt prēmija daļa, kas ietilpst atbrīvojuma robežās, saglabā nodokļa atvieglojumu. Vienlaikus jāņem vērā, ka nodokļu atvieglojumu piemēro tikai tad, ja darba devēja samaksātās veselības apdrošināšanas prēmijas nepārsniedz 10% no attiecīgā darbinieka gada bruto darba samaksas. Tādēļ gadījumā ja jāvērtē abi nosacījumi vienlaikus – gan 750 EUR gada limits, gan 10% ierobežojums.

Apliekamajā ienākumā apdrošinātāja no atvērtās polises darbiniekam izmaksātā 1200 eiro. VID skaidro, ka likuma par IIN 8.panta 5.daļas un likuma par VSA 14.panta 1.daļas pamatā atšķirīgs uz darba devēja samaksātajām apdrošināšanas prēmijām un to kopējiem plānojumiem, novērtējot pašu apdrošināšanas atlīdzības izmaksu. Tāpēc noteicošais nav tas, cik liela atlīdzība darbiniekam saņēmis no apdrošinātāja, bet gan tas, vai darba devēja samaksātās prēmijas par konkrēto darbinieku plānotajā nodokļu atbrīvojumam noteiktās robežās.

DARĪJUMS GRĀMATVEDĪBĀ

Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma (GPL) 13.panta 2.daļa nosaka, ka finanšu pārskatam ir jāsniedz patiess un skaidrs priekšstats par saimnieciskajām darbībām (aktīviem), saistībām, finansiālo stāvokli un peļņu vai zaudējumiem, bet vidēju un lielu saimniecību gada pārskatam – arī par naudas plūsmu.

Ievērojot GPL 14.panta 1.daļas 9.punktā noteikto finanšu pārskata sagatavošanas vispārīgo principu, bilancē un peļņas vai zaudējuma aprēķina pozīcijas summu norāda, ņemot vērā saimnieciskā darījuma nosaukumu un būtību, nevis tikai juridisko formu.

VID norāda, ka atvērtās veselības apdrošināšanas polises izgāde un papildināšanas vispārīgi gadījumā uzskatāma kā nākamo periodu izmaksas, ja polise attiecas uz vairākiem pārskata periodiem. Šāda pieeja atbilst GPL 17.panta 1.daļai, kas nosaka – maksājumi, kuri veikti pirms bilances datuma, bet attiecas uz nākamajiem pārskata gadiem, uzskatāmi bilances postenī "Nākamo periodu izmaksas".

Tā kā veselības apdrošināšanas līgumi bieži vien tiek slēgti uz gadu, izmaksas parādīsies nevis tajā saimnieciskās darbības izdevumos vienā apdrošināšanas perioda laikā. Tas atbilst finanšu pārskata nepārtrauktības principam, kas noteikts GPL 13.panta 2.daļā un 14.panta 1.daļas 9.punktā, paredzot darījumus atspoguļot atbilstoši to ekonomiskajai būtībai.

Savukārt apdrošinātāja izmaksātā atlīdzība (1200 eiro apmērā), kas veikta tieši darbiniekam, uzņēmuma grāmatvedībā netiek uzskaitīta, jo uzņēmums šo naudu nesaņem un šī darījuma puses neizmērāmās tiešās izmaksā.

Tādējādi uzņēmumam, kas izmaksā gan individuālās veselības apdrošināšanas polises, gan atvērtās apdrošināšanas programmas, svarīgākais uzdevums ir nodrošināt precīzu uzskaiti par katram darbiniekam attiecināmajām prēmijām. Tas ļauj savlaicīgi konstatēt iespējamu 10% vai 750 eiro limita pārsniegumu un koriģēt piemērotā algas nodokļa. ?

> Notiecošais nav tas, cik liela atlīdzība darbinieks saņēmis no apdrošinātāja, bet gan tas, vai darba devēja samaksātās prēmijas par konkrēto darbinieku pārsniedz nodokļu atbrīvojumam noteiktās robežas

IEŅĒMUMU ATZĪŠANA BŪVNIECĪBAS LĪGUMOS

MODRĪTE JOHANSONE,

SIA "JOHANSONE UN PARTNERI" valdes locekle, sertificēta zvērināta revidente

Būvniecības līgumu uzskaitē vienmēr pastāvīgākā diskusija parasti izraisa norēķinu izmaksu uzkrāšana, bet gan jautājums – kurā brīdī un kādā apmērā uzņēmumu drīkst atzīt ieņēmumus un peļņu. Turpinām rakstu sēriju par būvniecības līgumu uzskaiti.

Pamatojoties darījumos atbilstoši uz jautājuma "kurā brīdī un kādā apmērā atzīt ieņēmumus un peļņu" ir vispārīgs – pasūtītāji pārdomās, pircēja to saņem un pārņem kontrolē pār to, un uzņēmuma atzīst ieņēmumus. Būvniecības līgumos situācija ir atšķirīga. Projekta izpilde var ilgt vairākus gadus, izmaksas rodas pakāpeniski, bet rezultāts bieži vien ir tikai pēc objekta pabeigšanas.

Ja uzņēmums visu līguma peļņu atzīst tikai objekta nodošanas brīdī, finanšu pārskats no vienmēr atspoguļo uzņēmuma faktisko darbību pārskata periodā. Tādēļ ilgtermiņa būvniecības līgumos būtiska nozīme ir izpildes pakāpes noteikšanai.

LATVIJAS REGULĒJUMS

Latvijas uzņēmumiem, kuri sagatavo gada pārskatu atbilstoši Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumam, būtiska ir uzkrāšanas princips – ieņēmumi un izmaksas jāatzīst tajā pārskata periodā, kurā tās ekonomiski radušās. Būvniecības līguma gadījumā tas nozīmē, ka uzņēmumam jānovērtē faktiskais līguma izpildes progress pārskata datumā.

Būvniecības līgumos parasti uzņēmums izpilda saistības visa projekta garumā, nevis vienā konkrētā brīdī. Tādēļ ieņēmumi tiek atzīti pakāpeniski, pamatojoties uz izvēlēto izpildes novērtēšanas metodi.

Ja salīdzinām Latvijas normatīvo regulējumu ar starptautiskajiem finanšu pārskatu standartiem (SFPS), tad konstatēta daudzos būvniecības līgumos līdzīga, tomēr 15.SFPS "Ieņēmumi no līgumiem ar klientiem" sniedz detalizētāku analīzes ietvaru, īpaši norēķinoties līgumiem ar vairākiem darbu veidiem, mainīgu atlīdzību vai būtiskām līguma modifikācijām.

IEŅĒMUMU ATZĪŠANAS METODES

DARBU IZPILDES PROCENTA METODE

Praksē būvniecības uzņēmumi izmanto vairākas metodes, lai noteiktu līguma izpildes pakāpi. Būtiskākais nav izvēlēties vienu "pareizo" metodi visiem projektiem, bet gan izvēlēties tādu metodi, kas vislabāk atspoguļo konkrēta līguma faktisko darbu izpildi.

Izmaksu attiecības metode (*cost-to-cost*) ir viena no visbiežāk izmantojamām metodēm būvniecībā. Pēc tās metodes līguma izpildes pakāpe tiek noteikta pēc formulas:

- uzkrātās līguma izmaksas/kopējās paredzamās līguma izmaksas.

Piemērs

- *Būvniecības līguma vērtība – 4 000 000 EUR.*
- *Plānotās kopējās izmaksas – 3 200 000 EUR.*
- *Peļņa – 800 000 EUR.*
- *Pārskata gada beigās faktiskās izmaksas – 1 600 000 EUR.*

Izpildes pakāpe:
- *1 600 000 / 3 200 000 = 50%.*

Atzīstāmi uzņēmuma varētu arī:
- *Ieņēmumi: 4 000 000 x 50% = 2 000 000 EUR;*
- *Izmaksas: 1 600 000 EUR;*
- *Bruto peļņa: 400 000 EUR jeb 50% no kopējās peļņas.*

Šī metode ir piemērota, ja izmaksu apjoms saistīts vienmērīgi atspoguļo paveikto darbu. Izpildes pakāpes aprēķini nedrīkst mehāniski iekļaut izmaksas, kas vēl neatspoguļo faktiski paveikto darbu, piemēram, objektiem iegādātus, bet līdz pārskata datumam vēl neizmantotus materiālus.

Tomēr auditorus jāvērtē, vai visas uzkrātās izmaksas patiešām raksturo paveikto darbu.

Piemēram, liela materiāla daudzuma iegāde projekta sākumā var būtiski palielināt izmaksas, lai gan faktiskais būvniecības progress vēl ir neliels. Šādā gadījumā vienkārša izmaksu attiecības metode var radīt pārvērtētu izpildes pakāpi.

FIZISKĀS IZPILDES METODE

Atsevišķos projektos piemērotāka var būt fiziskās izpildes metode.

Piemērs

- *Izpildīti 70% skaņu izolācijas darbu.*
- *Pabeigti 40% inženiertīklu ierīkošanas.*
- *Pabeigti 50% fasādes darbi.*

Šī metode biežāk tiek izmantota gadījumos, kad tehniskais progress precīzāk atspoguļo ekonomiskās izpildi nekā izmaksu apjoms.

Tomēr auditoriem nodrošināt, ka izpildes procentu noteikšanai ir pietiekams pamatojums – būvdarbu vadītāja atzinums, darbu pieņemšanas akti vai cita dokumentācija.

IZPILDES PAKĀPES APLĒSES

Tieši šajā jomā visvairāk iespaidu grāmatvedības profesionāļiem spriežumam.

Piemērs

Pieņemsim, ka uzņēmums 2026.gada beigās apstājas:
- *līguma cena – 10 000 000 EUR;*
- *nākamajā plānotās izmaksas – 8 000 000 EUR;*
- *faktiskās izmaksas – 4 000 000 EUR.*

Vienkārši aprēķinu novērtētu uz 50% izpildi. Tāda projekta vadītājs informē, ka būvniecības procesā radušies šķēršļi dēļi un papildu darbi, kuru dēļ kopējās izmaksas, visticamāk, pieaugs līdz 9 500 000 EUR. Šādā gadījumā uzņēmējdarbības peļņa varētu nav 2 000 000 EUR, bet tikai 500 000 EUR.

Ja uzņēmums izmantotu novecojušu izmaksu prognozi, tas pārspīlētu gan 2026.gada ieņēmumus, gan peļņu.

Tādēļ viena no būtiskākajām identificētajām kontroles procedūrām būvniecības uzņēmumā ir regulāra projekta budžeta aktualizācija, ja mainās arī materiālu cenas vai nepieciešamā papildu materiāli, kas sākotnēji nebija iekļauti tāmē.

KOREKCIJAS BILANCĒ

Praksē bieži tiek veiktas korekcijas līdz ar situācijas atspoguļošanai ar dabīgu, nākamo periodu ieņēmumu vai citu saistītu pozīcijā palielinātu aktīvu no uzņēmuma grāmatvedības politikas. Svarīgākais nav konkrētais kreis

AUDITORA PIEZĪME

Viens no būtiskākajiem riskiem būvniecības uzņēmumu revīzijā ir nepamatota peļņas atzīšana objektos, kuri vēl nav pabeigti. Visbiežāk problēma nav matemātiskajā aprēķinā, bet gan sākotnējos pieņēmumos – vai kopējās izmaksas ir aktualizētas un vai nav novērtētas, vai papilddarbi ir apstiprināti un vai projekta vadības sniegtā informācija ir pietiekami dokumentēta.

AUDITORA PIEZĪME

Būvniecības uzņēmumu finanšu pārskatu kvalitāti bieži nosaka nevis tas, cik precīzi ir sastādīts jau noslēgtās lietas, bet gan tas, cik kvalitatīvi uzņēmums spēj novērtēt nākotnes notikumus. Tieši aplēses par atlikušajām izmaksām, summas par papildu darbiem un garantijas saistībām visbiežāk prasa profesionālu spriedumu un rūpīgu dokumentēšanu.

nozīmīguma, bet gan tas, lai finanšu pārskati parādītu patiesu ieņēmumu un izdevumu saprotamu attēlojumu un pasūtītāja maksātspēju pret uzņēmumu.

Piemēram, ja uzņēmuma pārskata gadā ir veikts darbus par 200 000 eiro, bet pieņemšanas – nodošanas akts un Ekonomikas uzraudzības iestādes rēķins ir izrakstīts jau nākamajā gadā, tad, lai nodarījums kopumā ar izmaksām, tiek veikts grāmatojums:

- D Uzņēmējdarbības ieņēmumi (bilances konts);
- K Iepriekšmaksājumi no būvniecības pakalpojumiem (pasīvu vai zaudējumu aprēķina konts).

Ja tiek konstatēts, ka no projekta atlikuma izmaksas ir lielākas nekā tika bilancē atzīti nodarījuma izpildes pabeigti, tad:

- ja visas projekta izmaksas tiek uzskaitītas bilancē kādā uzņēmuma pārskata periodā – izmaksu summas pārsniegumu attēlo bilances aktīva ķērķuzņēmuma pārskata periodā;
- ja visas izmaksas tiek uzskaitītas uzreiz pelņas vai zaudējumu aprēķina izdevumu kontā – izmaksu summas pārsniegumu pārskata periodā uz bilances aktīva, atliekamā ieguldījumā to nepabeigtajos projektos ķērķuzņēmuma mantā.

NEPLĀNOTAS SITUĀCIJAS

Lai gan būvniecības līguma pamatprincipi šķiet vienkārši – uzņēmums veic darbus un pasūtītājs par tiem maksā –, praksē tieši nestandarta situācijas visbiežāk rada grāmatvedības aplēšu un finanšu plūsmu negatīvās sekas. Tipiski pamata strīdus nav iespējams bez negatīvām līguma izpildītāja vērtīgām sekām.

PAPILDDARBI = PAPILDU IEŅĒMUMI?

Papilddarbi būvniecībā ir ikdiena. Tie var rasties gan pēc pasūtītāja iniciatīvas, gan tehniskās aprēķiņa dēļ. Piemēram:

- pasūtītājs vēlas mainīt sākotnējo projekta risinājumu;
- būvniecības gaitā atklājas iepriekš nepamanīti apstākļi;
- tiek mainīti materiāli vai tehnoloģiskie risinājumi.

Vai grāmatvedības viedokļa būtiskākais jautājums ir – vai uzņēmumam ir pietiekams pamats atzīt papilddarbu ieņēmumus?

Praksē bieži nostiprinās situācija: būvdarbi veikti, izmaksas radušās, taču vienošanās ar pasūtītāju par papildu darbiem vēl nav parakstīta. Fakts, ka darbi fiziski veikti, vēl nenozīmē, ka uzņēmumam ir konstatējama ekonomiskā labuma saņemšanas varbūtība.

Starptautiskais finanšu pārskatu standarts (SFPS) Nr.15 "Ieņēmumi no līgumiem ar klientiem" paredz, ka līguma izmaiņas jāuzskata, kā novērtēts, vai:

- grozījumi rada atsevišķu līgumu;
- tie ir esošā līguma modificācija;
- attiecīgais izmaiņas jākvalificē esošā līguma ietvaros.

Latvijas regulējumā šāda detalizēta pieeja nav noteikta, tomēr finanšu pārskata sagatavošanā jāievēro pārskatāmības un uzticamības princips.

Piemērs

Uzņēmums būvē ražotni par 5 000 000 EUR. Projekta gaitā pasūtītājs lūdz izbūvēt papildu ventilācijas sistēmu par 300 000 EUR.

Pirmais variants:

- *pasūtītājs rakstiski apstiprina papildu darbu;*
- *cena saskaņota;*
- *darbu izpildē dokumentēta.*

Šādā gadījumā uzņēmumam ir pamats iekļaut šo summu līguma kopējās ieņēmumu aplēsē.

Otrais variants:

- *darbi veikti pēc mutiskas pasūtītāja norādījuma;*
- *cena nav vienojama;*
- *nav dokumenta par atbildības apstiprinājuma.*

Šādā gadījumā ieņēmumu atzīšanas pamatojums ir būtiski vājāks.

IEŅĒMUMA NAUDA BŪVNIECĪBAS LĪGUMOS

Būvniecības līgumos bieži tiek paredzēta iespēja izteikt grozījuma nauda (*variation*). Piemēram: daļa no maksājuma noteikumiem uzreiz, bet saglabāti līdz noteikta novērojuma izpildei, piemēram, garantijas perioda beigām.

Piemērs

- *Pasūtītāja sākotnējā vērtība – 1 000 000 EUR.*
- *Līgumā paredzēta 5% ieturējuma.*
- *Uzņēmuma saņem tikai 950 000 EUR.*

Svarīgi saprast, ka ieturējuma nauda nemaina ieņēmuma atzīšanas principus. Ja uzņēmums ir izpildījis līguma nosacījumus un tam ir tiesības saņemt šo atlīdzības daļu tūlītēji, ieturējuma summa ir daļa no līguma atlīdzības.

Tomēr jāņem vērā tiesības uz atlīdzību no vēlākas praujama atgūstamības. Ja uzņēmumam ir pamatotas tiesības uz ieturēto atlīdzības daļu un kapitāla struktūrā ir iepildīti, ieturējuma nav pamata ieņēmumu samazinājumi. Ja vēlāk rodas šaubas par jau sīcīta praujama saņemšanu, jāvērtē iespējamības veikt dzēšanu parāda vērtības samazinājuma vai uzkrājumu veidošanas pārdarbu. Savukārt strīds par paša tiesību uz atlīdzību var ietekmēt arī atzītāmo līguma ieņēmumu summu.

Rezervējiet būtiskus jautājumus ir novērtēt, vai pārskata summas aprēķināt, bet arī:

- vai uzņēmumam ir juridiskas tiesības to saņemt;
- vai nav radusies pretenzija no pasūtītāja;
- vai nav iepriekšēmi uzkrājumi iepriekšējos zaudējumos.

GARANTIJAS UN UZKRĀJUMI

Cieša pārskata un kvalitātes gala pārskatu lietotāji ir tādi, kā uzkrājumi grāmatvedībā ir saistības, kuru izpildes laiks vai summa nav precīzi zināma, taču to rašanās saistīta ar ieņēmumu pagātnes notikumiem. Uzņēmuma uzkrājumus veido, lai finanšu pārskatu ieņēmumu pasīvu pārvērtētu par uzņēmuma šīmanālo stāvokli, izvērtējot uzkrājumus un piesardzības principu, atspoguļotu saistības, kuru apmēru vai izpildes termiņi nav pilnībā zināmi, bet kuras radušās šīs pārskata datumam.

Būvniecības līgumos uzņēmums bieži uzņemas pienākumu novērst pasūtītā novērst defektus vai nepilnības. Šādas garantijas saistības var radīt nākotnes izmaksas.

Grāmatvedības uzskaitē ir izvērtēti, vai pārskata datumā pastāv saistības, kuru apmēru iespējams ticami novērtēt.

Piemērs

Uzņēmums pārskata līmenī, ka pēc līdzīgu objektu nodošanas garantijas remontos vidēji nepieciešami 1,5% no līguma vērtības. Ja pārskata gadā pabeigti objekti ar kopējo vērtību 30 000 000 EUR, uzņēmums varētu izvērtēt 150 000 EUR saistības uzkrājuma nepieciešamību.

Tomēr matemātiska precīzitāte pieredzēšana bez analīzes nav pietiekama. Uzņēmumam jāņem vērā:

- iepriekšējā pieredze;
- konkrēti objekta raksturīgās;
- izmantoto materiālu kvalitāte;
- būvdarbu kvalitātes kontroles rezultāti;
- iespējamās klientu pretenzijas.

ZAUDĒJUMUS NESOŠI BŪVNIECĪBAS LĪGUMI

Visas no būtiskākajām riskiem līgumiņa būvniecības līgumos ir situācija, kad projekta progresīvās izmaksas pārsniedz paredzamos ieņēmumus.

Piemērs

Sākotnējie dati:

- *līguma cena – 8 050 000 EUR;*
- *pašizmaksa izmaksas – 6 800 000 EUR;*
- *negaidītas pelņa – 1 200 000 EUR.*

Pēc gada:

- *faktiskās izmaksas – 4 000 000 EUR;*
- *aplēstās izmaksas progresīvas 4 500 000 EUR.*

Kopējās paredzamās izmaksas:

- *4 000 000 + 4 200 000 = 8 500 000 EUR.*

Tas nozīmē, ka negaidītais zaudējums ir 500 000 EUR (8 500 000 – 8 000 000).

Šādi situācijā uzņēmums nedrīkst turpināt aizvērt tikai pelņu, pieņemot, ka nākotnē situācija uzlabosies. Viņa progresīvajam zaudējumam summa, t.i., kopējo līguma izmaksu pārsniegumu pār kopējiem līguma ieņēmumiem, atvērtiem to procentuālo daļu, kas atbilstu līguma izpildes pakāpei, atzīt izdevumos tikdēļ tas ir ticami aprēķināms, novērtēta projekta nerentgunna. Latvijas regulējumā šī prasība izriet no piesardzības principa: starptautiskajos standartos zaudējumus nosaka līgumus (*onerous contracts*) regulē nevis SFPS Nr.5, bet starptautiskais grāmatvedības standarts Nr.37 "Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi".

Šim jautājumam nozīmīgs tiek pievērsts īpaša uzmanība, jo vadībai darbības ir nodomu sākti zaudējumu atzīšanu līdz projekta beigām.

Pamata būvniecības līguma uzskaite nav tikai tehniska grāmatvedības funkcija. Tas ir sapīlnāks process, kurā jāapvieno līguma saturs, projekta vadības informācija, izmaksu kontrole un finanšu pārskata prasības. Grāmatvedis ir viens no būtiskajiem dalībniekiem procesā, kas palīdz uzņēmumam savlaicīgi saprast projekta patiesos finansiālos rezultātus. Tāpēc ir ļoti svarīgi grāmatvedim iesaistīties procesā jau no sākuma, nevis tikai tīkdēļ nodarbus faktus.

KĀDI IR SAISTĪTO UZŅĒMUMU PIENĀKUMI, NOSLĒDZOT GADU

DĪNS RIČARDS REMPE,

SIA "REMPE" valdes locekļa, nodokļu un grāmatvedības konsultants

Uzņēmumiem, kas līdztekus ierastajai darbībai veic darījumus ar saistītām personām jeb kontrolētos darījumus, likums paredz vairākus pienākumus, un uzņēmuma vadībai ir jāvelta līdzi tam, kādas prasības konkrētajā situācijā ir piemērojamas un kad tās jāizpilda. Praksē gan par šiem pienākumiem nereti atceras tikai gada beigās, kad sāk skāgts pārskata gads un gatavoja pēdējā uzņēmuma ienākuma nodokļa deklarāciju.

Galvenā prasība visos darījumos ar saistītām personām ir nonākt pie tirgus principa ievērošana. Tas nozīmē, ka darījuma cenai un nosacījumiem ir jābūt tādiem, par kādiem neatkarīgas aprūķējas vienotos savstarpēja puses. Šis princips ir jāievēro visos darījumos ar saistītām personām neatkarīgi no darījuma veida un summas. Tas attiecas gan uz darījuma cenu, gan pārējiem darījuma nosacījumiem.

Saistīto personu definīcija ir ietverta likuma "Par nodokļiem un nodevām" (likuma par NN) 1.panta 18.punktā, un tā ir plašāka, nekā daudzi uzņēmumi mēdz pieņemt. Savukārt kontrolēto darījumu definīcija ietverta tā panta 29.punktā.

DEKLARĒŠANA

UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA DEKLARĀCIJA

Ja Latvijas uzņēmums pārskata gadā ir veicis darījumus ar saistītām personām, to kopējā vērtība ir jāuzrāda pārskata gada pēdējā mēneša uzņēmuma ienākuma nodokļa (UIN) deklarācijā. Šī prasība attiecas uz visiem saistīto personu darījumiem neatkarīgi no to apjoma un no tā, vai darījuma partneris ir fiziska vai juridiska persona, rezidents vai nerezidents.

Darījumu kopējo vērtību ar nerezidentiem norāda 6.5.1.rindā, bet ar rezidentiem – 6.5.2.rindā. Informācija, kas norādīta šajās rindās, Valsts ieņēmumu dienests (VID) izmanto transfercenu dokumentācijas sagatavošanas iespējamības novērtēšanai.

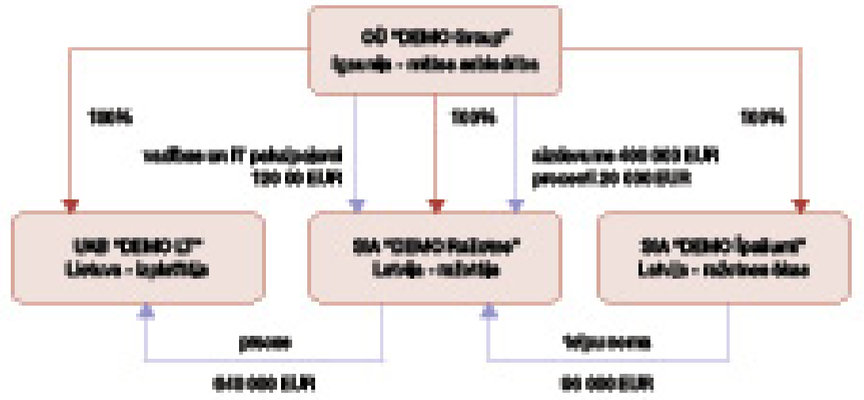
Ja darījuma cena vai nosacījumi neatbilst neatkarīga puša principam, darījuma rezultāts 6.5.rindā.

KONTROLĒTO DARĪJUMU PĀRSKATS

Ja kontrolēto darījumu summa pārskata līdzekļi par NN noteiktos slieksņus, uzņēmumam rodas pienākums sagatavot transfercenu dokumentāciju. Tā ietver vietējo dokumentāciju, globālās dokumentāciju, starptautiskās uzņēmumu grupas pārskatu par katru valsti un kontrolēto darījumu pārskatu (KDP). Katram no šiem dokumentiem ir atšķirīgi sagatavošanas un iesniegšanas nosacījumi. Konkrētie sliekšņi un nosacījumi vietējās un globālās dokumentācijas, kā arī KDP sagatavošanai ir noteikti likuma par NN 15.^1panti, savukārt pārskatam par katru valsti piemēro atsevišķu regulējumu.

Vērtējot pienākumu sagatavot transfercenu dokumentāciju, kas ietver arī KDP, sliekšņu aprēķinā

GRUPAS STRUKTŪRA UN DARĪJUMI AR SAISTĪTAJĀM PERSONĀM

neiekļauj visus kontrolētos darījumus. Saskaņā ar likuma par NN 15.^1panta 2.daļu šīs prasības attiecas uz:

- darījumiem ar rezidentiem ārvalstīs vai uzņēmumiem;
- darījumiem ar nerezidentu fiziskajām personām;
- personām ar nodokļu vai bezmaksas jurisdikcijām;
- mātes/meitas sabiedrības pārskatu pieglikuma ļaušu.

Ja iepriekš definēto kontrolēto darījumu summa pārskata gadā pārsniedz 250 000 eiro, uzņēmumam 12 mēnešu laikā pēc pārskata gada beigām jāsagatavo vietējā transfercenu dokumentācija un VID elektroniskās deklarēšanas sistēmā jāiesniedz KDP. Pēc būtības KDP ir vietējās dokumentācijas kopsavilkums, tādēļ, ja vietējā dokumentācijā jau ir veikta izvērtējuma transfercenu analīze, KDP sagatavošana būs tikai formalitāte.

Praksē ieviegi KDP ir spējis kopš tā gada, tādēļ daudziem uzņēmumiem ir aktuāli jautājumi par tā sagatavošanu. 2026.gada septembrī VID publicēja metodisko materiālu "Vadlīnijas kontrolēto darījumu pārskata aizpildīšanai (transfercenu jomā)", kurā sniegta detalizēta informācija pārskata sagatavošanai. Ilustrācijai, kam aktuāli darījumi ar saistītām personām, pievienojam gatavošanas kārtas ar to izpratnes.

JA PIENĀKUMI NETIEK IZPILDĪTI

Par pārkāpumiem UIN deklarācija iesniegšanā likumā noteiktajos gadījumos var piemērot administratīvos sodus. Saņemtie darījumi ar saistītām personām neatspoguļošana deklarācijā var arī pievērst VID uzmanību un radīt plašāku uzņēmuma darījumu pārbaudi.

Par transfercenu dokumentāciju, tostarp KDP, neiesniegšanu termiņā vai būtiskiem trūkumiem, kas liedz pārliecināties par darījuma cenas atbilstību tirgus cenai, VID var piemērot soda naudu līdz 1% apmērā no kontrolētā darījuma summas, bet ne vairāk kā 100 000 eiro.

Papildus tam, ja VID konstatē, ka darījuma cena vai nosacījumi neatbilst neatkarīga puša principam, tas var koriģēt UIN bāzi, aprēķināt papildu nodokli, kā arī piemērot nokavējuma naudu un soda naudu.

SITUĀCIJAS ANALĪZE

Piemērs

SIA "DEMO Ražotne" Latvijā ražotnē koka mēbeļu detaļu ražošanai, kura pārvalda gadā ražotā ar

> Saistīto personu definīcija ir ietverta likuma "Par nodokļiem un nodevām", un tā ir plašāka, nekā daudzi uzņēmumi mēdz pieņemt

KONTROLĒTO DARĪJUMU PĀRSKATS – ĪSUMĀ

2025.gada 1.janvārī spēkā stājās grozījumi likuma "Par nodokļiem un nodevām" 18.¹panta, nosakot pienākumu iesniegt kontrolēto darījumu pārskatu, sākot ar pārskata gadu, kurš sākas 2025.kalendārajā gadā.

Kontrolēto darījumu pārskats ir transfertcenu dokumentācija strukturētu datu formā, kas kalpo kā līdz un standartizēts vienlīdz transfertcenu dokumentācijas datu kopsavilkums. Tā izveidošanas mērķis ir nodrošināt Valsts ieņēmumu dienestam (VID) strukturētu un standartizētu informāciju, kas ļauj daļēji automatizēti identificēt un analizēt transfertcenu riskus.

Jaunā pienākuma ietvaros nodokļu maksātājam, kuru kontrolēto darījumu kopējā vērtība pārskata gadā pārsniedz 250 000 eiro.

- Pienākums sagatavot un iesniegt kontrolēto darījumu pārskatu ne vēlāk kā līdz nākamā gada 31.decembrim.
- Pārskats ir jāiesniedz VID elektroniskās deklarēšanas sistēmā 12 mēnešu laikā pēc attiecīgā pārskata gada beigām.
- Uzņēmumiem, kuru finanšu gads sakrīt ar kalendāro gadu, pirmais pārskats par 2025.gadu būs jāiesniedz līdz 2026.gada 31.decembrim.
- Pārskata iesniegšanas pienākums attiecas uz darījumiem ar saistītiem ārvalstu uzņēmumiem, neatkarīgām fiziskām personām un pastāvīgām ārvalstu nodokļu tarifotājām.
- Pārskatā nav jāiekļauj darījumi ar saistītu personu rezidentu SIA sastāvā ietilpstošiem darījumi, kuri līdz šim tika uzskatīti par kontrolētiem darījumiem.

Autors: Kaspars Brenkus, publikācija "Ēnu ekonomikas darījumu pārskats – ko VID vēlas no nodokļu maksātājiem?", Žurnāls.lv, 06.03.2024.

kalendāro gadu. Viņa valdībā kapitāla daļas pieder Igaunijas sabiedrībai OÜ "DEMO Group", kas grupā pilda holdinga un vadības funkcijas. Tai pieder arī Lietuvas kapitālsabiedrība UAB "DEMO LT" un reklāmas aģentūras Latvijā SIA "DEMO Īpašumi".

2025.gadā SIA "DEMO Reklāma" ar grupas sabiedrībām veica šādus darījumus:

- *pārdeva produkciju UAB "DEMO LT" par 640 000 EUR;*
- *saņēma vadības un IT pakalpojumus no OÜ "DEMO Group" par 120 000 EUR;*
- *2025.gada 1.martā saņēma no OÜ "DEMO Group" aizdevumu 400 000 EUR apmērā, un par 2025.gada aprēķinātajiem procentiem ir 20 000 EUR;*
- *noslēdza vadošanas līgumu ar SIA "DEMO Īpašumi" par 95 000 EUR (tika atzīts 35.lpp.).*

NESAISTĪTU PUŠU PRINCIPS

Visiem minētajiem darījumiem jātiek veiktiem nesaistītu pušu principam. Tas attiecas gan uz preču cenu, pakalpojumu maksu, procentu likmi un nomas maksu, gan uz samaksas termiņiem un pārējiem darījumu nosacījumiem.

DARĪJUMU SUMMA TRANSFERTCENU DOKUMENTĀCIJAS SAGATAVOŠANAS SLIEKŠŅU APRĒĶINAM

Šajā piemērā transfertcenu dokumentācijas sagatavošanas slieksni uzņēmuma līmenī pārsniedz darījumi ar ārvalstu saistītajām personām. Aizdevuma vērtība vidējo gan saprotamā paaugstinājuma, gan aprēķinātās procenti, tādēļ kopējā summa ir 1 180 000 eiro (640 000 + 120 000 + 400 000 + 20 000). Tā pārsniedz visvājāko dokumentācijas un KDP sagatavošanas slieksni 250 000 eiro. Norēķini darījumu ar SIA "DEMO Īpašumi" KDP neskāpuj.

UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKĻA DEKLARĀCIJA

Deklarāciju par 2025.gada decembri, kas iesniedzama līdz 2026.gada 20.janvārim, 6.5.1.rindā norāda 1 180 000 eiro, bet 6.5.2.rindā – 96 000 EUR. Ja darījuma cena vai nosacījumi nebūtu noteikti pēc principam, atliekojo starpība norāda 6.5.rindā. Ja nodokļa bāze nav pēc deklarācijas koriģēšanas, deklarācija ir jāprecizē.

DOKUMENTĀCIJA UN TERMIŅI

Līdz 2026.gada 31.decembrim SIA "DEMO Reklāma" ir jāsagatavo vietējā transfertcenu dokumentācija, kas pamato preču cenu, pakalpojumu maksu un aizdevuma nosacījumus, kā arī jāiesniedz KDP par darījumiem ar ārvalstu saistītajām personām. Sagatavoto vietējo dokumentāciju uzņēmums glabā un pēc pieprasījuma iesniedz VID. ▯

Attēlu kopējā Kaspars

VAI SVĒTKU DIENAS IETILPST MĒNEŠALGĀ?

INGA ZĀLE

Darba likuma 74.panta 1.daļas 8.punkts paredz darbiniekam atlīdzību par svētku dienu, kas iekrīt viņam nestrādājošā darba dienā. Kā to saprast? Vai darbiniekam, kurš strādā noteikto darba laiku par fiksētu mēnešalgu, atlīdzība par svētku dienu maksājama papildus noteiktajai mēnešalgai? Šis jautājums kļūst īpaši aktuāls, aprēķinot mēnešalgu darbiniekam, kurš nav nostrādājis visu mēnesi. Pētām!

KĀ APRĒĶINA MĒNEŠALGU

Darba likuma (DL) 62.panta 2.daļa nosaka, ka laika algu aprēķina atbilstoši faktiski nostrādātajam darba laikam normālajā no pavērtā darba dienrama. Laika algu var noteikt kā stundas tarifa likmi vai mēnešalgu.

Mēnešalga nenozīmē atkarību no darba stundu skaita plānotajā mēnesī. Proti, ja darbiniekam, kuram noteikta mēnešalga, ir nostrādājis visus plānotā mēneša darba stundas, viņam ir izmaksājama noteikta mēnešalga. Savukārt, ja darbiniekam nav nostrādājis visu mēnesi, mēnešalga rēķina proporcionāli faktiski nostrādātajam darba laikam.

Mēnešalgu var rēķināt proporcionāli darba dienām vai darba stundām. Aprēķinus ieteicams veikt proporcionāli darba stundām, jo atbilstoši DL 137.pantam darba devējam ir pienākums precīzi uzskaitīt katra darbinieka nostrādātās stundas.

Saskaņā DL 73.[3]panta otrajā, ka stundas algas likmi aprēķina, darbiniekam noteiktās mēnešalgas darba algas daļai ar darba stundu skaitu attiecīgajā kalendārajā mēnesī.

1.piemērs

Darbiniekam noteikta mēnešalga 1200 EUR.

Aprēķini:

- *mēnešalgas algas likme 2026.gada februārī, kurā ir 160 darba stundas: 7,50 EUR (1200 / 160);*
- *mēnešalgas algas likme 2026.gada martā, kurā ir 176 darba stundas: 6,8182 EUR (1200 / 176).*

JA MĒNESĪ IR SVĒTKU DIENAS

Saskaņā ar DL 74.panta 1.daļas 8.punktu darbiniekam piešķirtas atlīdzība par svētku dienu, kurā viņš nevarēs darbu, ja tā iekrīt viņam noteiktajā darba dienā. Ja svētku dienu iekrīt darbaspējīga persona vai darbiniekam attiecīgajā dienā nav darba tiesiskajās attiecībās, atlīdzība nepienākas. Savukārt par svētku dienu, kas iekrīt ilgstošā operatīvā atvaļinājuma laikā, atlīdzība nekompensē, un tā dienu netiek izmantota atvaļinājuma laikā.

Ja mēnesī ir svētku dienas, kas iekrīt darbiniekam noteiktajās darba dienās, rodas jautājums – kāds darba stundu skaits izmantojams stundas algas likmes aprēķinā saskaņā ar DL 73.[3]panta noteikumiem? Vai, piemērām, 2026.gada jūnijā mēnešalga jāsadala ar 159 stundām, kas faktiski

Likumā nav viennozīmīgi pateikts, vai dalītājā lielumā faktiski nostrādājamām stundām jāieskaita arī svētku dienu stundas un stunda, par kuru saīsināta pirmssvētku darba diena

jāuzskata, vai ar 176 apmaksājamām stundām?

Aprēķinot stundas algas likmi no 176 stundām, tiek ņemta vērā darba stundu norma (159 stundas), 16 stundas par svētku dienām 23. un 24. jūnijā, kas iekrīt darbiniekam noteiktajās darba dienās, kā arī viena stunda, par kuru saīsināta ar DL 135. panta nosacījumiem darba dienas ilguma 22. jūnijā.

Ja darbinieks nav nostrādājis pilnu mēnesi, mēnešalgu aprēķina, iegūto stundas algas likmi reizinot ar faktiski nostrādāto stundu skaitu. Tādu praksi nostiprinuma divas atšķirīgas pieejas DL 75.[1]panta piemērošanai, ja attiecīgajā mēnesī ir svētku dienas un darbinieks nav bijis darba tiesiskajās attiecībās visu mēnesi.

Lai ar praktiskiem piemēriem parādītu abu pieeju atšķirības, pieņemsim, ka jāaprēķina darba alga par 2026. gada jūniju trim uzņēmuma darbiniekiem, kuriem noteiktā normālais darba laiks un mēnešalga 1500 eiro:

- Inva bija darba attiecībās visu jūniju;
- Agris pārtrauca darba attiecības 15. jūnijā;
- Zane uzsāka darba attiecības 15. jūnijā.

2. piemērs

2026. gada jūnijā apmaksājamo stundu skaits ir 176, tāpēc Inesei, Agrim un Zanei stundas algas likme ir 8,5227 EUR (1500 / 176).

Darba algu aprēķina šādi:

- *Inesei: 8,5227 x 159 (nostrādātās stundas) + 8,5227 x 17 (apmaksājamās stundas, kurās darbs netika veikts) = 1500 EUR;*
- *Agrim: 8,5227 x 80 (nostrādātās stundas) = 750 EUR;*
- *Zanei: 8,5227 x 79 (nostrādātās stundas) + 8,5227 x 17 (apmaksājamās stundas, kurās darbs netika veikts) = 818,18 EUR.*

Ja stundas algas likmi aprēķina, mēnešalgu dalot tikai ar stundām, kas attiecīgajā mēnesī faktiski jānostrādā, aiz iekavām par svētku dienām un pirmssvētku dienā saīsinātā darba laika tiek ieskaitīta par ieņemto mēnešalgā un stundās netiek aprēķināta.

3. piemērs

2026. gada jūnijā faktiski jānostrādā 159 stundas, tāpēc Inesei, Agrim un Zanei stundas algas likme ir 9,4340 EUR (1500 / 159).

Darba algu aprēķina šādi:

- *Inesei: 9,4340 x 159 (nostrādātās stundas) = 1500 EUR;*
- *Agrim: 9,4340 x 80 (nostrādātās stundas) = 830,19 EUR;*
- *Zanei: 9,4340 x 79 (nostrādātās stundas) = 745,28 EUR.*

KĀ IR PAREIZI?

Abu mēnešalgas aprēķinu atšķirību uzskatāmi parāda vēl viens piemērs.

4. piemērs

Inga uzsāka darba attiecības 2026. gada 2. janvārī. Viņai ir noteikts normālais darba laiks un mēnešalga 1800 EUR. Janvārī Inga nostrādāja vien 168 darba stundas.

1. variants. Aprēķinot stundas algas likmi no janvāra 176 apmaksājamām stundām, tā ir 10,2273 EUR (1800 / 176). Šādā gadījumā Ingas darba alga ir 1718,19 EUR (10,2273 x 168), tātad mazāka par darba līgumā noteikto mēnešalgu. Atšķirība par 1. janvāri Ingai nepienākas, jo šajā dienā viņa vēl nebija darba tiesiskajās attiecībās.

2. variants. Aprēķinot stundas algas likmi no 168 stundām, kas Ingai janvārī bija jānostrādā pēc darba autiņa uzskaites, tā ir 10,7143 EUR (1800 / 168). Šādā gadījumā Ingas darba alga ir 1800 EUR, tātad vienāda ar darba līgumā noteikto mēnešalgu.

Kurš no abiem aprēķina variantiem ir pareizs? Valsts darba inspekcijas (VDI) mājaslapā atrodami skaidrojumi, no kuriem veidojas atšķirīgi secinājumi.

"Stundas algas likme bilst aprēķināma, ievērojot Darba likuma 75.[1]panta noteikto stundas algas likmes aprēķināšanas kārtību, tas ir, dalot darbiniekam noteikto mēnešalgu darba algu ar darba stundu skaitu attiecīgajā kalendāra mēnesī. Darba stundu skaits attiecīgajā kalendāra mēnesī ietver kvalificētā mēneša darba stundu normu, kā arī svētku dienu stundas, kad darbiniekam nevelk darbu svētku dienā, kas iekrīt darbiniekam noteiktajā darba dienā, kā arī pirmssvētku darba dienu stundas, par kurām saīsināts darba dienas ilgums saskaņā ar Darba likuma 135. pantu."

Secinājums: atbilstoši šim skaidrojumam Ingas darba alga aprēķināma pēc 1. varianta – 1718,19 eiro.

"Mēnešalgu kā vienu no laika algas veidiem atšķirībā no citiem ir tajā, ka tā nemainās atkarībā no darba dienu, svētku un pirmssvētku dienu, kas iekrīt darba dienā, skaita plānotā mēnesī jeb normālā darba laika stundām. Piemēram, ja normālā darba laika darbiniekam noteikta mēnešalga un viņš ir nostrādājis visas kalendārā mēneša normālā darba laika stundas, ir izmaksājama noteikti mēnešalga."

Secinājums: atbilstoši šim skaidrojumam Ingas darba alga aprēķināma pēc 2. varianta – 1800 eiro.

Cik liela darba alga Ingai aprēķināma jāt?

KOMENTĒ VALSTS DARBA INSPEKCIJA

LAURA AKMENTIŅA,

Valsts darba inspekcijas Klientu atbalsta nodaļas vadošā juriskonsulte

VDI nepiekrīt un nav paususi viedokli, ka pastāv divi atšķirīgi darba algas aprēķināšanas risinājumi.

VDI mājaslapā skaidrojums, ka vispārīgā gadījumā mēnešalga samaksāta attiecībā no darba dienu, svētku un pirmssvētku dienu, kas iekrīt darba dienā, skaita plānotā mēnesī jeb normālā darba laika stundām. Vienlaikus vēlam norādīt, ka šis vispārīgais skaidrojums nav pirmsrēķina skroļlī visos gadījumos, jo, aprēķinot summu, vienmēr ir jāizvērtē arī situācijas faktiskie apstākļi.

VDI viedoklim par darba tiesiskās normās atbilstošu darbiniekam piešķiramās naudas summas aprēķinu atbilst autores pausmie 2. pieņēmi, proti, aprēķinot stundas algas likmi 2026. gada jūnijā, mēnešalga jādala ar 176 apmaksājamām stundām. Mīnusos, kuros ir svētku dienas, mēnešalgā ir iekļauta arī tikai darba alga par faktiski nostrādāto stundu skaitu, bet arī DL 74. panta 3. daļā noteiktā atlīdzība. Tādējādi 176 apmaksājamās stundas veido:

- 159 normālā darba laika stundas mēnesī;
- 16 svētku dienu stundas (23., 24. jūnijā);
- 1 stunda, par kuru saskaņā ar DL 135. panta nosacījumiem darba dienas ilgums 22. jūnijā.

LASĪTĀJS KOMENTĒ

Vai šis nopietnā jautājumā kā algas aprēķins var būt divi varianti? Kaut kas nav kārtībā ar normatīvajiem aktiem...

SVĒTKU DIENAS 2027.GADĀ

2027.gadā Latvijā būs 15 svētku dienas:

1.janvāris
Jaungada diena

26.marts
Lielā Piektdiena

28.marts
Pirmās Lieldienas

29.marts
Otrās Lieldienas

1.maijs
Darba svētki

4.maijs
Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena

9.maijs
Mātes diena

16.maijs
Vasarsvētki

23.jūnijs
Līgo diena

24.jūnijs
Jāņu diena (Kristaus dzimšanas svētki)

18.novembris
Latvijas Republikas Proklamēšanas diena

24.decembris
Ziemassvētki (Dienas saulgriežos)

25.decembris
Pirmā Ziemassvētku diena

26.decembris
Otrā Ziemassvētku diena

31.decembris
Vecgada diena

Avots: Likums "Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām"

Šajā piemērā VDI viedoklim par surogācijas aprēķinā ienākumu, pamot vērā katras individuālās situācijas faktiskos apstākļus, atbilst autores norādītais:

- Ivars: 8,5227 x 159 (normētās stundas) + 8,5227 x 17 (apmaksājamās stundas, kurās darba ņēmēja vietā) = 1500 eiro;
- Agrim: 8,5227 x 88 (normētās stundas) = 750 eiro;
- Zanes: 8,5227 x 79 (normētās stundas) + 8,5227 x 17 (apmaksājamās stundas, kurās darba ņēmēja vietā) = 818,18 eiro.

4.piemērā, aprēķinot stundas algas likmi 2026.gada janvārī, mātesbalga jākoda ar 176 apmaksājamām stundām. VDI viedoklim par surogācijas aprēķinā ienākumu, pamot vērā individuālās situācijas faktiskos apstākļus, atbilst autores norādītais, ka ikgadu darba alga ir 1718,19 eiro (10,2273 x 168).

Kā jau VDI pauda, darba devējam nerodas pienākums izmaksāt atlīdzību par svētku dienā novērstu darbu, ja šajā dienā ar darbinieku vēl nebija nodibinātas darba tiesiskās attiecības. Līdz ar to VDI secinājumi autores nedalījumam, ka 4.piemērā darba alga būtu aprēķināma atbilstoši 2.variantam. Šāda autores pieeja nozīmētu VDI viedokļa par darba tiesību normām atbilstošu darbiniekam piešķirāmās naudas summas aprēķinu.

ADVOKĀTA VĒRTĒJUMS

LAURIS KLAGIŠS,

SIA "Zvērinātu advokātu Laura Klagiša birojs" zvērināts advokāts, mātesbalgu pamatnes darījumu aprakstības speciālists

Diskusijas centrā ir jautājums vienlīdz jautājums – ir aprēķināt fiktīvu mātesbalgu, ja mātesdienā, kurā darbinieks autores nedalījumam, ka 4.piemērā darba alga būtu aprēķināma atbilstoši 2.variantam. Šāda autores pieeja nozīmētu VDI viedokļa par darba tiesību normām atbilstošu darbiniekam piešķirāmās naudas summas aprēķinu.

ADVOKĀTA VĒRTĒJUMS

LAURIS KLAGIŠS,

SIA "Zvērinātu advokātu Laura Klagiša birojs" zvērināts advokāts, mātesbalgu pamatnes darījumu aprakstības speciālists

Diskusijas centrā ir jautājums vienlīdz jautājums – ir aprēķināt fiktīvu mātesbalgu, ja mātesdienā, kurā darbinieks

bet darba tiesiskās attiecības nav pastāvējušas visu mēnesi. Vai mātesbalgu jākoda ar visām kalendāra mēneša apmaksājamām stundām vai tikai ar tām, kurās pēc svētku dienas iestāšanās faktiski jāstrādā?

KO NOSAKA LIKUMS

DL 62.panta 2.daļa paredz, ka balsta algu aprēķina atbilstoši faktiski nostrādātajam darba laikam. Savukārt 75.panta nosaka kostrādu aprēķina pamatdaļību – stundas algas likmi iegūst, mātesbalgu dalot ar darba stundu skaitu attiecīgajā kalendāra mēnesī.

Vienlaikus DL 74.panta 1.daļas 8.punkts un 3.daļa paredz, ka darbiniekam ar balsta algu izmaksājama noteiktā darba samaksa arī par svētku dienu, kurā darbs netiek veikts, ja tā iekrīt darbiniekam noteiktajā darba dienā. Turklāt saskaņā ar DL 135.panta pirmo daļu darba diena ilgst vienu stundu.

Likuma teksts tādā nepaskaidro, ko 75.panta izpratnē apzīmē "darba stundu skaits attiecīgajā kalendāra mēnesī". Proti, nav vienmērīgi

paredzēta, vai dalībā fiktīvas fiktīvi nostrādājamām stundām jākoda arī svētku dienu stundas un stunda, par kuru samaksāta pirmsvētku darba diena. Arī DL 137.panta paredzētais darba laika saīsinājums pirmsvētku dienā nav konkrēti definēts.

VDI PIEDĀVĀTĀ METODE

VDI uzskata, ka mātesbalgā ietilpst gan samaksa par fiktīvi nostrādājamo laiku, gan DL 74.panta paredzētā atlīdzība par svētku dienām, gan samaksa par pirmsvētku dienas saīsinājuma stundu. Tādēļ viņaprāt likuma dalībām veido:

- atbilstošā mātesbalgā darba stundu norma;
- svētku dienu stundas, par kurām pienākošo atlīdzību;
- stundas, par kurām saīsināta darba laika pirms svētkiem.

Piemēram, ja mātesbalga ir 1500 eiro, mātesbalgā darba stundu norma ir 159 stundas, svētku dienās ir 16 apmaksājamas stundas un pirmsvētku dienā saīsināta par vienu stundu, likmi aprēķina, 1500 eiro dalot ar 176 stundām.

Pēc tam iegūto likmi reizina tikai ar tām nostrādātajām un atlīdzināmajām stundām, kas attiecas uz konkrētā darbinieka darba tiesisko attiecību periodu. Ja svētku dienā darba attiecības vēl nebija stājušās vai jau bija izbeigtas, atlīdzība par šo dienu nepienākas, jo darbiniekam šajā brīdī nebija darba pienākuma.

Tiesājoši publicējušā novērotājā 4.piemērā darbiniecei, kuras alga darba 2026.gada 2.janvārī un kurai noliktā 1800 eiro mātesbalga, atbilstoši VDI piecpi stundas likmes aprēķinātas, 1800 eiro dalot ar viņa janvāra 176 apmaksājamām stundām. Par 168 stundām izmaksājami 1718,19 eiro. Pilnas mātesbalgas izmaksu, dalot 1800 eiro tikai ar 168 stundām pēc darba attiecību rēķinu, neatbilst VDI interpretācijai.

KO PAR TO SAKA TIESAS

Tiešu Latvijas tiesu judikatūra par DL 75.1panta daļējā prasībā šādā fiktīvajā situācijā nav konstatēta. Tādēļ nevar apgalvot, ka VDI formula būtu apstiprināta ar valstsvalodas tiesu praksi.

Savukārt valstsvalodas prakse nav pilnīgi viendabīga. Kāpu apgabaltiesa lietā CA-1896-17 norāda, ka tīkotās mātesbalgas noteikšanā mātesdienā, kuras darba dienā iekrīt svētki, un atsevišķa papildu samaksa par šo dienu vēl mātesbalgas nav piekrītama. Tas apstiprina VDI pausto, ka atlīdzība par svētku dienu jau ietilpst mātesbalgā.

Tajā pašā laikā atsevišķos pirmās instances spriedumos nepārprotami mātesbalgas aprēķināšanā pēc darba dienu proporcionalitātes. Piemēram, lietā C-1268-17 mātesbalga tika dalīta ar kalendāra darba dienu skaitu, svētku diena neiekļaujot iespējamo nostrādājamo dienu skaitā.

Teorētiski minētajās lietās tiesa nav vērtējusi tieši DL 75.1panta pienākumu VDI piedāvātajā izpratnē.

SECINĀJUMS

Juridiski pamatotākais un praksei draudzīgākais risinājums ir VDI metode, proti, stundas likmi aprēķināt no visa attiecīgā kalendāra mēneša apmaksājamo stundu kopsaucēja, bet algu novērst tikai par konkrētā darbinieka nodarbinātības periodā nostrādājām un atlīdzināmajām stundām. Tādējādi tiek ievērojāti noteikumi DL 62., 74., 75.1 un 135.panta, nepieļaujot atlīdzību par laiku, kad darba tiesiskās attiecības vēl nepastāvēja.

Teorētiski grūtāk jāatzīst – likuma dalībās darītāju nostāšanā pienākumi precīzi un tiešas judikatūras par šo jautājumu nav. Tāpēc VDI risinājums ir sistēmiski pārliecinošāki administratīvā interpretācija, nevis nepārprotami formulēta likuma norma. Vienvcidīgai praksei būtu vēlams šo jautājumu precizēt DL vai vismaz nostiprināt konsekventā un publiski piecjamā piemērošanas skaidrojumā.

> Vienvcidīgai praksei būtu vēlams šo jautājumu precizēt. Darba likumā vai vismaz nostiprināt konsekventā un publiski piecjamā piemērošanas skaidrojumā

PUBLISKO IEPIRKUMU LIKUMA REFORMA

DEBORA GARANČA,

SIA "ZAB Vilgerts" zvērinātu advokāte, partnere

Publisko iepirkumu likuma reforma jeb apjomīgie likuma grozījumiem, kas pieņemti 2026.gada 14.maijā, stājas spēkā trijos posmos: 2026.gada 9.jūnijā, 2027.gada 1.janvārī un 2028.gada 1.janvārī. Raksta virsraksta pirmā publikācija ir veltīta grozījumiem, kas stājās spēkā pirmajā posmā. Apskatāmi trīs būtiskākie risinājumi.

Publisko iepirkumu likuma (PIL) reformas pirmais posms stājas spēkā 2026.gada 9.jūnijā un ietver šādus galvenos risinājumus:

- pircēja risinājuma atteikšanās no izslēgšanas konstatēšanas;
- papildinātus iespējas precizēt pretendenta kvalifikācijas dokumentus;
- ierobežotu iepirkuma līguma grozījuma regulējumu;
- elastīgāku tīro transportlīdzekļu iepirkuma regulējumu;
- pastiprinātu atbildības nostiprinājumu;
- PIL mērķu papildinātību ar ilgtspējīgu iepirkumu ietvarlikuma mērķi.

IZSLĒGŠANA NODOKĻU SAISTĪBU DĒĻ

Viens no galvenajiem Finanšu ministra izvirzītajiem PIL reformas darba grupas uzdevumiem, lai iecerētā reforma vispār iekustinātu, bija tā nacionālās nozīmīgākās uzdevējorganizācijas kandidātu un pretendentu izslēgšanas samazināšana – jo īpaši formālās un nozīmīgās izslēgšanas noteikumi nodokļu saistību dēļ. Praksē pastāvēja situācijas, kad cilvēki labi un darījumu piedāvājumu bija jāmeklē, jo, piemēram, pretendenta pašnodarbinātības laikposma grozījuma dēļ, kad tiek pieņemts lēmums par uzņēmēja, atbilstošā nelielā atkāpumā kārtējā nodokļa parāda par īsāku laikposmu. Un tur valsts nekā nevarēja darīt – parāda esamība nozīmēja nepieciešamību izslēgt attiecīgo administratīvo aktu jeb lēmumu par pretendenta izslēgšanu. Reti kuri tādu pieņēma uzņēmēja par saprātīgu.

Tāpēc, lai gan PIL reforma ietver kopumā pārskatāmu kandidātu un pretendentu izslēgšanas regulējumu, kas stāsies spēkā 2027.gada 1.janvārī, attiecībā uz nodokļu saistībām grozījumi paredz pāreju risinājumu, kā pēc iespējas ātrāk novērst nesamērīgus izslēgšanas gadījumus. Proti, jau no 2026.gada 9.jūnija pretendents drīkst iepildīt nodokļu saistības (nomaksāt parādu) un ieinteresēt pastāvējušu attiecīgu piedāvājumu. Savukārt pastāvēja ir tiesīga neattiecināt izslēgšanas konstatēšanas uz pretendenta patieso labuma guvēju un personām ar izšķirošu ietekmi (piemēram, valdes sabiedrību). Pārejošajam izņēmuma pastāvēja noteikta termiņa, kas nav īsāks par 5 darbdienām.

Lai gan pēc vispārējā principa iepirkumus paredz uz aptuveni pēc tā regulējuma, kas ir spēkā iepirkuma uzsākšanas dienā, grozījumu pārejas noteikumi paredz izņēmuma no šī principa attiecībā uz izslēgšanas noteikumiem nodokļu saistību dēļ – mainīto grozījumi piemērojami no 2026.gada 9.jūnija arī jau uzsāktos iepirkumos. Tātad, ja iepirkums uzsākts, piemēram, 2026.gada 15.maijā un 2026.gada 9.jūnijā vēl nav noslēgts, pretendēja pienāks to pārejas risinājuma.

Praksē gan jau atklājies, ka pārejas risinājums, lai arī labi domāts, uzņēmējiem ir pārāk sarežģīts pat Iepirkumu uzraudzības birojam (IUB). Piemēram, kādā lietā IUB konstatēja iepirkuma izslēgšanas komisija 2026.gada 1.jūnijā – tātad pirms PIL grozījuma spēkā stāšanās – nolēma, ka pārtraukums, kurā bija konstatējis pretendenta izslēgšanas iemeslu nodokļa parāda dēļ, ir jāpieņem pretendentam labvēlīgākais pārejas risinājums (kas tobrīd vēl nebija stājies spēkā!) un jādod iespēja pārāk nomaksāt un ieinteresēt atteiktajam piedāvājumam. Tātad IUB pieņēmēja tiesību normu, kas tā lēmuma pieņemšanas brīdī vēl nebija spēkā. Šī lieta paliek ir tiesvedībā, un administratīvo tiesu vērtējums vēl tikai gaidāms.

KVALIFIKĀCIJAS DOKUMENTU PAPILDINĀŠANA

Bīstami grozīts PIL 41.panta attiecībā uz kvalifikāciju jeb atlases dokumentu precizēšanu. Iepriekš kvalifikācijas pārbaudes posmā bija iespējams precizēt tikai to informāciju, kas jau bija iesniegta piedāvājumā, bet jebkāds cits pierādījums precizēšanas rezultātā kvalificēja kā nepieļaujamu piedāvājuma grozījumu. Savukārt no 2026.gada 9.jūnija atļauts pēc pamatlikuma pieņēmēja pieprasījuma precizēt vai papildināt kvalifikācijas dokumentus ar norādījumu, ka:

- tiek izvērtota vienlīdzīga attieksme pret visiem kandidātiem un pretendentiem;
- iesniegtā informācija aplūkojama faktiem, kas pastāvējuši pirms piedāvājuma vai piedāvājuma iesniegšanas dienas;
- netiek mainīts iepriekš piedāvājums un tā novērtējums saskaņā ar pamatlikuma piedāvājuma izvērtēšanas kritērijiem.

Precizēti noteikumi ieviesti jaunākās Eiropas Savienības Tiesas prakses atbilstoši par direktīvas 2014/24/ES par publisko iepirkumu jeb ES iepirkumu direktīvas 56.panta 3.punktu (piedāvājuma informācijas vai dokumentu precizēšana un papildināšana) interpretācijai.

Tiesībās pēc PIL grozījuma spēkā stāšanās IUB praksē jau vairākkārt ir norādījis uz pastāvīgu pieņēmuma deti pretendentam iespēju precizēt vai papildināt piedāvājumu, ja lēmums par iespējamo piedāvājuma noraidīšanu tiktu balstīts uz pamatlikuma rīcībā esošu (iegūtu) informāciju, savu pašu piedāvājumā atrodamo. Piemēram, ja pamatlikuma ir pretējās pieredzes apstiprinājumu no trešajām personām un saņemtie atbildes norādīja ar pretendenta piedāvājumā norādīto.

IEPIRKUMA LĪGUMA GROZĪJUMI

IUB praksē bija atklājies, ka PIL regulējums iepirkuma līguma grozījumiem neatbilst ES iepirkuma direktīvai. Tāpēc ar grozījumiem tas ir pārskatīts – pielāgots ES iepirkuma direktīvas noteikumiem.

Pirmkārt, ir būtiski precizēts pieļaujamo grozījumu apjoma paliešlaiķums. Līdz šim PIL ierobežoja līguma cenas pieaugumu papildu būvdarbu, pakalpojumu vai piegādes dēļ, kā arī neparedzētu izmaksu dēļ līdz 50% no oriģinālās iepirkuma līguma cenas. No 2026.gada 9.jūnija 61.panta 3.daļas 2.punkts nosaka –

> § *kāva līdz grozījuma veikšanai līgumcenas pieaugums nedrīkst pārsniegt 50 procentus*

Precizētais iepirkuma līgumu grozījumu regulējums no 2026.gada 9.jūnija var tikt piemērots attiecībā uz līgumiem, kas noslēgti jau pirms šī datuma

PUBLISKO IEPIRKUMU LIKUMA REFORMAS 3 POSMI

2006.gada 14.martā

Pieņemti grozījumi Publisko iepirkumu likumā

2026.gada 9.jūlijā

1.posms

1.posmā stājas spēkā:

- pārejas noteikumu attiecībā uz koncesijas līgumiem;
- papildinātie iepirkuma procedūru piemērošanas kvalifikācijas dokumentiem;
- pārskatīta iepirkuma līguma grozījumu regulējuma;
- skaidrāks tiks izņemsport fiziskajiem iepirkuma regulējums;
- [illegible]
- jauns tiesiskā regulējuma – līgumcenu iepirkumu tehnoloģijas.

2027.gada 1.janvārī

2.posms

2.posmā stājas spēkā:

- pārskatītie kvalitātes un pretendenta kvalifikācijas regulējums;
- precizēta uzticamības dējumdevēja regulējums;
- ar kvalifikāciju saistītās prasības attiecībā uz apakšuzņēmējiem un to nomaiņu līguma izpildes laikā.

2028.gada 1.janvārī

3.posms

3.posmā tiks noteikts likuma piemērošanas sliekšņa apmērs eiro Eiropas Savienības valstīs.

no sākotnējās iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās līgumiem. Savīgi veikta grozījuma sabiedrības vadītāja bāz lai izvērtējumu vai cita līguma pretēja vienošanās.

Tātad turpmāk 50% izmaksājuma vērtī katram grozījumam atsevišķi, nevis summējot tos kopā. Iepriekšējā vairāki grozījumi papildu darbu dā] (50% + 50% + 50%) un vairāki grozījumi nepārsniedza kumulu dā] (50% + 50% + 50%). Grozījuma nepieciešamība gan joprojām ir jāpamato.

Otrkārt, jaunā redakcijā izvēlēts PIL 61.panta 3.daļas 4.punkts, kas nosaka pieļaujamos pretendenta – līgumslēdzēja pasus – atkārtošanas gadījumus. Kopš 2026.gada 9.jūlija pretendents drīkst aizstāt ar citu piegādātāju šādos gadījumos:

- saistībā ar iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās nodibināšanu, ja tie ir skaidri un nepārprotami;
- ja pēc piegādātāja uzņēmuma pārkārtošanas, iestrup pāc pārņemšanas, apvienošanas, iegādes vai maksātnespējas, izmaudīgā pretendenta (līgumslēdzēja pasu) vietā pārbā vai daļēji stājas cita ekonomiskus dalībnieks (piegādātājs), kā arī netiek veiktas citas būtiskas līguma izmaiņas un šo izmaiņu mērķis nav izvairīties no PIL noteikumu piemērošanas;
- ja pasūtītājs pats pārņem iepirkuma procedūrē izraudzīto pretendentu (līgumslēdzēja pasu) pienākumus līguma izpildē un saistību izpildi pret tā apakšuzņēmējiem.

IUB skaidro, ka precizētais iepirkuma līguma grozījumu regulējums no 2026.gada 9.jūlija var tikt piemērots attiecībā uz līgumiem, kas noslēgti jau pirms šī datuma.

TIESU PRAKSE

SVEŠA ZĪMOLA IZMANTOŠANAS SEKAS

IEVA MONA MACKAITE,

SIA "Sorainen Legal Agency" zīmoldzība, patentpārstāvniece prečū zīmju jomā, starptautisko īpašumu vērtētāja, zīmolu ekonomiskās ekspertīzes eksperte

Cāu zīmolu nosaukumi reklāmās un komunikācijā parādās bieži, runā ādienā par to ārdomājamiem. Patēriņa un godīgas atsauces uz cita uzņēmuma produktu ir normāla tirgus komunikācijas daļa. Jā, var fotosesijā dzert "Coca-Cola" vai pastāt, ka biroj] izmanto "Apple" datoru. Taču brīdī, kad svešā zīmola reputācija kļūst par instrumentu paša uzmanības, pārdošanas vai prestiža palielināšanai, sākas pavisam cits juridiskās korektuma.

Divus jau nākamgad līdzas 2026.gadā lo robežu iegūšanas īpaši labi. Eiropas Savienības Tiesa (EST) lietā C-298/23 "Inter IKEA Systems" vērtēja "IKEA" prečū zīmju izmantošanu politiskā kampaņā. Savukārt Vienajas Apelācijas tiesa Francijā atcēla lietu par sarunu ar vārdiem "Un stimulant nous faut" jeb "Gaidot savu Zīlīti" un "Nous Hermès est à la maison" jeb "Mums Hermès ir mājās". Visai gadījumā centrā ir vārda brīvības un politiska parodija. Cēlā – humors, kas izmantots komerciāli pārdodamam produktam. Abos gadījumos jautājums bāžbā ir

Rūpīgi: cik tālu drīkst izmantot cita uzņēmuma zīmola reputāciju sava labuma gūšanai?

KAD SVEŠU ZĪMOLU VAR IZMANTOT

Preču zīmes īpašniekam nav absolūta monopola uz jebkuru sava zīmola nosaukuma pieminēšanu. Regulas 2017/1001 par Eiropas Savienības preču zīmi 14.panta pirmajā] preču zīmes izmantošana, lai identificētu vai norādītu uz preču zīmes īpašnieka preču vai pakalpojumiem, tostarp, piemērām, lai norādītu produkta paredzēto izmantošanu, ja tas tiek darīts atbilstoši godīgai komercpraksei. Tātad, ja norāde ir patiesa, nepārsteidzoša un nerada maldināšanu risinājumā par saistību vai izcelsmi, cita zīmola pieminēšana dažreiz godīgums ir pieļaujama.

Pavisam atšķirīga situācija rodas, ja cita uzņēmuma preču zīme tiek izmantota kā sava veida magnēts – lai atrastos tās prestižā, slavētamību vai emocionālo vērtība. Preču zīmēm ar reputāciju Eiropas Savienības (ES) tiesības parasti ļauti plašu aizsardzību. Regulas 9.panta 2.punkta c) apakšpunkts ļauj ierobežot preci identiska vai līdzīga uzņēmējuma izmantošanu arī attiecībā uz citām precēm vai pakalpojumiem, ja ber pamatota iemesla tiek noteiktajā gūtu labumu no preču zīmes atšķirtspējas vai reputācijas vai tai tiek kaitēts.

Jautājums ir vairs nav tikai par to, vai patērētājs sajauks divus uzņēmumus. Spēcīgai preču zīmei ir arī reklāmas, komunikācijas un investīcijas funkcijas, un zīmola mērķis asociācijas pašas par sevi ir vērtība.

PREČU ZĪME POLITISKĀ KAMPAŅĀ

LIETAS BŪTĪBA

2021.

Beļģijas politiskā partija "Vlaams Belang" 2022.gadā publicēja

jomsvīkiju pasūtīšanu un iesūtīšanu politiski nejēdzīgu programmu ar nosaukumu "IKEA PLAN – Iesūtīsim Kam Ko Atsūtīt" jeb "Iesūtīsim sūtīt kam kur būs sūtīts". Kompozīcijā neapšaubāmi ar vārdu "IKEA". Tiks izmantots arī "IKEA" uzņēmuma apzīmējums, sākot ar dzeltenās krāsas un vizuālo risinumu, kas atvasināts ar "IKEA" saistīgu mazuļus izsaukšanu. Apsūtījumi tika izmantoti arhīvos un lapsēti arī internetā.

Tomēr IKEA Spainia" preci tīkla izmantošanu atbildēt. Savukārt kompānijas komunikācijā atzinusi ar vārdu burtiņu, nosaucot politiskās izmēģinājuma burtiņu un politiskās parodiju. Beļģijas sieva vēsti EST ar jautājumu, vai vārdu burtiņu var būt "pamatots iemesls" vispārējai preču zīmes izmantošanai bez īpašnieka piekrišanas.

>>>

EST 2026.gada 8.septembra virspalātas sprieduma atbilde ir jā: jā, vārda burtiņa principā var būt "pamatots iemesls" preču zīmes izmantošanai bez tās īpašnieka piekrišanas. Tādu ar vispārīgu atsaukšanos uz vārda burtiņu, parodiju vai politisku vērtējumu nepietiek. Hartas 11.panta aizsargātā vārda burtiņa ir jākvalificē ar Hartas 17.panta 2.punktā aizsargājamām intelektuālā īpašuma tiesībām. Nevienam no šīm tiesībām nav absolūta.

Tas nozīmē, ka "tas bija joks" vai "tā bija politiska parodija" nav juridiska pamata, kas automātiski atceļ preču zīmes īpašnieka tiesības.

Tiesai vispirms jāvērtē izmantotāja nolūks un labticība. Spēcīgāks pamatojums var pastāvēt tad, ja preču zīme tiek izmantota, lai runātu par pašu zīmolu, tā īpašnieka, uzņēmuma komercpraksi, precēm vai pakalpojumiem. Tāpat nozīme var būt tam, ka konkrētais zīmols ir kļuvis par kultūras atsauci vai ikdienas valodas sastāvdaļu un tā izmantošana ir nepieciešama konkrētās idejas izteikšanai.

Savukārt EST norādīja, ka preču zīmes izmantošana vienīgi nolūkā nostiprināt gūt labumu no tās atšķirtspējas vai reputācijas nevar pati par sevi tikt atzīstama ar atmaksāmu uz vārda burtiņu. Tiesa pauda viedokli arī to, vai izvietošana dod iespējamību mākslinieki nostiegāt distanču, vai tas notiek tīri komerciāli ieinteresēti un tādēļ radīsi tādu izmantošanu nedz preču zīmes īpašniekam.

"IKEA" lietā šī atšķirība bija īpaši uzskatāma. Dažādas par izmantošanu un patvērumu neapšaubāmi ir mākslinieki nostiegāt un politiski nav bauda jo augstu vārda burtiņa aizsardzību. Tādu gadījumu "IKEA" ar to dažādāju nebija materiālam mākslas. "IKEA" nebija kampaņas kritiskas objekts; netika analizēta uzņēmuma darbība vai produkti, un vārdam "IKEA" nebija tādas patstāvīgas valodiskas nozīmes, kas politiskā vēstījuma pamatā padarītu tā izmantošanu nepieciešamu. EST norādīja, ka konkrētajos apstākļos zīmola tēlotāji tika izmantoti tā reputācijas dēļ, lai pastiprinātu vēstījuma un politiskās tā izpaušu.

Īpaši nozīmīga ir vēl viena EST kritērija – vai mākslinieki vai nams ir pierādījis, ka preču zīmes īpašnieks pieņēmis politiskajam vērtējumam, to atbalsta vai ar to ir cēlēji saistīts.

No lietas materiāliem tas ir būtiski uzņēmuma pats izvēlas, ar kādām idejām un vērtībām savu zīmolu saistīt. Ja tiesā pierāda pārņem tā nosaukumu un vizuālo valodu politiskai kampaņai, uzņēmums var tikt izmantots dotajā, kurā pats nav vēlējies piedalīties.

EST lūka vērtēt arī izmantošanas intensitāti, apjomu un veidu, preču zīmes reputāciju un apsūtījuma tīkrīvu. "IKEA" gadījumā tika izmantoti jau tīkrīvā vai pat izteikti elementi un materiāli atšķirīgi iepriekš interesē. Šādi apstākļi var radīt būtiskus kaitējuma zīmola reputācijai un īpašnieka interesēm; galīgais vērtējums jāveic tiesājam tiesai.

HUMORISTISKA ATSAUCE UZ SLAVENU ZĪMOLU

Dažas nedēļas pirms "IKEA" sprieduma Vienajas Apelācijas tiesa izskatīja jau otro lietu, kurā bija runa par "Hermès". Tiesai tiesāja "Hermès" un "Birkin" lietas juridiski nav identiskas. Tās pamata robežu starp pieļaujamu atsauci, radīta komunikācija un svešas reputācijas izmantošanu nevar labuma gūšanai. "IKEA" spriedumu ir EST pieņēmusi pamatu par reputācijas preču zīmju aizsardzību, vārda burtiņu un "pamatota iemesla" jēdzienu. "Birkin" ir Francijas nacionālās tiesas spriedums par preču zīmju izmantošanu komerciāli pārdošanā somām. Tomēr uzņēmējam tās kopā dod jaunu priekšmetu domāšanas modeli.

Un to ir svarīga vēl vienu reizēju. Mākslā, satīrā un politiskā izteiksmē var beidzēt īpašu vārda burtiņu aizsardzību, tādu arī tiesiskai saturošiskai izmantot preču zīmju tiesības. Savukārt uzņēmumiem, kuri skaidri izmanto citu zīmolu reputāciju, lai pārdotu savus preces vai padarītu savu mārketingu efektīvāku, tiesā augumenta pamati būs vēl grūtāk pamatot.

Tāpēc preču zīmju tiesība nebeidz nav nosakāma tikai ar jautājumu: "Vai patērētājs saprot, ka tas ir joks?" Daudz precīzāk ir jautāt: kāpēc man savā biznesā ir vajadzīga tieši šis svešais zīmols, ko es no tā reputācijas ieguvu un ietekmu savas izmantošanas var radīt tā īpašniekam?

Spēcīga zīmola stiprināja produkta cēļu pie patērētāja. Dažreiz pietiek ar vienu vārdu, krāsu vai vizuālu atsauci, lai auditorijā aspostu visu emociju gammu un stāstu. Tāds tēls stāsts ir radīts ar gadiem ilgu darbu, investīcijām un konsekventu reputācijas veidošanu.

"Hermès" gadījumā joks darbojas tieši tāpēc, ka auditorija zina, ko nozīmē "Birkin" – dārgu, eksklusīvu un grūti pieejamu somu. Ja "Birkin" būtu nevienam nezināms vārds, tēlzīmi "Gaidot savu Birkin" nebūtu ganēdrīz nekādas komerciālas vērtības. Jo vairāk uzņēmums izgudrīja zīmola nozīmi, jo vilinošāk citiem ir to gatavo nozīmi (reputāciju) izmantot.

KĀPĒC MAN VAJADZĪGS SVEŠS ZĪMOLS?

"IKEA" un "Birkin" lietas juridiski nav identiskas. Tās parāda robežu starp pieļaujamu atsauci, radīta komunikācija un svešas reputācijas izmantošana sava labuma gūšanai. "IKEA" spriedums ir EST pieņēmusi pamatu par reputācijas preču zīmju aizsardzību, vārda burtiņu un "pamatota iemesla" jēdzienu. "Birkin" ir Francijas nacionālās tiesas spriedums par preču zīmju izmantošanu komerciāli pārdošanā somām. Tomēr uzņēmējam tās kopā dod jaunu priekšmetu domāšanas modeli.

Un to ir svarīga vēl vienu reizēju. Mākslā, satīrā un politiskā izteiksmē var beidzēt īpašu vārda burtiņu aizsardzību, tādu arī tiesiskai saturošiskai izmantot preču zīmju tiesības. Savukārt uzņēmumiem, kuri skaidri izmanto citu zīmola reputāciju, lai pārdotu savus preces vai padarītu savu mārketingu efektīvāku, tiesā augumenta pamati būs vēl grūtāk pamatot.

Tāpēc preču zīmju tiesība nebeidz nav nosakāma tikai ar jautājumu: "Vai patērētājs saprot, ka tas ir joks?" Daudz precīzāk ir jautāt: kāpēc man savā biznesā ir vajadzīga tieši šis svešais zīmols, ko es no tā reputācijas ieguvu un ietekmu savas izmantošanas var radīt tā īpašniekam?

Spēcīga zīmola stiprināja produkta cēļu pie patērētāja. Dažreiz pietiek ar vienu vārdu, krāsu vai vizuālu atsauci, lai auditorijā aspostu visu emociju gammu un stāstu. Tāds tēls stāsts ir radīts ar gadiem ilgu darbu, investīcijām un konsekventu reputācijas veidošanu.

KAS NORĀDA, KA TIEK IZMANTOTA SVEŠA REPUTĀCIJA?

Pirms svešu zīmju integrēšanas reklāmā produktā vai kampaņā ieteicams uzdot šādus jautājumus:

1. Vai zīmolu izmantos tikai patēriņa un nepieciešamai atsaucei, nevis tāpēc, ka tam patiesa piederīgumu pievērējušos?
   ☐ Jā ☑ Nē
2. Vai pastāv reāla saturiska saikne starp savu vēstījumu un konkrēto zīmolu, tā īpašnieku vai produktiem?
   ☐ Jā ☑ Nē
3. Vai publikācijam var rasties iespaids par sadarbību, licenci, sponsorēšanu, apstiprinājumu vai cita ekonomiska saikni?
   ☑ Jā ☐ Nē
4. Vai izmantots ne tikai nosaukums, bet arī logo, krāsas, reklāmas valoda vai citi atpazīstami zīmola elementi ar mērķi gūt pievilcību vai pārdošanas priekšrocību no reputācijas, kuru nav pašu radīta?
   ☑ Jā ☐ Nē
5. Vai izmantošana var vājināt preču zīmes atšķirtspēju, kaitēt tās reputācijai vai skart tās reklāmas, investīciju un komunikācijas funkcijas?
   ☑ Jā ☐ Nē
6. Vai preču zīmas īpašniekam varētu būt objektīvi iebildumi pret šādu savu zīmola izmantošanu?
   ☑ Jā ☐ Nē

Ja atbilde uz vairākiem jautājumiem norāda uz svešas reputācijas izmantošanu, komerciālu labumu, iespējamu maldināšanu vai reputācijas kaitējumu, jāņem atbildīgas no vienādības un godīgas atsaucēs.

SADARBĪBAS PARTNERIS SANKCIJU SARAKSTĀ – KĀDAS SEKAS?

TERĒZA VĀGENTROCA,

SIA "ZAB Ellex Kļaviņš un Cavejs Legal" vecākā jurista

Starptautisko sankciju regulējuma var būtiski ietekmēt komercdarījumu izpildi, it īpaši gadījumos, kad darījuma partneris vai ar to saistīta persona tiek iekļauta sankciju sarakstā pēc līguma noslēgšanas. Šādā situācijā uzņēmumam ir jāizvērtē, vai līguma izpildi drīkst turpināt, vai ir pieļaujama maksājumu veikšana un vai sankcionētā persona jeprojām var pieprasīt saistību izpildi. Skaidrojam, kas jāņem vērā šādos apstākļos.

Sadarbības partnera iekļaušana sankciju sarakstā pati par sevi parasti neizbeidz jau noslēgtu līgumu un automātiski neatceļ no tā izrietošās civiltiesiskās saistības. Tomēr turpmāka līguma izpilde ir pieļaujama tikai tādā, cītīgi tā nav pretrunā konkrētajai personai piemērojamajam sankciju ierobežojumiem.

JĀNOSKAIDRO SANKCIJU SATURS

Atbilstoši Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma (Sankciju likums) 2. panta 2. daļai starptautiskās un nacionālās sankcijas ir saistošas vietām personām.

Savukārt Eiropas Savienības (ES) tiešā sankcija tiek noteiktas dažādos tiesību aktos atkarībā no konkrētā sankciju režīma.

Piemēram, regulas 269/2014 par ierobežojošiem pasākumiem attiecībā uz darbībām, ar ko tiek graustā vai apdraudēta Ukrainas teritoriālā integritāte, suverenitāte un neatkarība, 2. panta pirmās daļas 2. punkts paredz, ka finanšu vai ekonomikas resursus, tostarp arī atkārtotas tiešas vai netiešas darīt tos pieejamus.

Tādēļ pēc darījuma partnera iekļaušanas sankciju sarakstā ir jāanalizē konkrētā sankcija saturs, līguma izpildes stadija un katrai plānotajai darbībai attiecīgās sankcijas regulējums.

Atkarībā no aprobežojuma līguma izpilde var būt aptuvenas, turpināma ierobežotā apjomā vai izbeidzama atbilstoši līguma noteikumiem un piemērojamajām civiltiesību normām. Regulas 269/2014 10. panta aizsargā darījuma partneri vai citu personu, kuru, uzskatot savu rīcību par atbilstošu regulai, labticīgi iemaksā līdzekļus vai saimnieciskos resursus vai atsāk tos darīt pieejamus. Šādā gadījumā personai, tās vadītājiem un darbiniekiem atbildība nevēlas, ja vien nav pierādīta noziedzība.

Savukārt tāda darbība, ko aizliedz piemērojamais sankciju regulējums un kurai nav saņemta kompetentās institūcijas atļauja, var radīt tiesisko atbildību. Krimināllikuma 84. panta pamata krimināltiesiskā atbildību par Apvienoto Nāciju Organizācijas, ES, citu starptautisko organizāciju vai Latvijas Republikas noteikto sankciju pārkāpšanu, izņemot par noteiktām darbībām ar sankcijām paklautajām precēm, kā arī citiem sankciju pārkāpumiem. Soda veidu un apmēru ir atkarīgs no izdarītā nodarījuma rakstura un apmēra.

JA DARĪJUMS JAU IESĀKTS

Rīcība ir atkarīga no tā, kura līguma puse ir sankcionēta un kādas saistības tai vēl ir jāizpilda. Jāanalizē divas situācijas:

- sankcionēta ir pieglādātāja;
- sankcionēta ir pasūtītāja.

JA SANKCIONĒTS IR PIEGĀDĀTĀJS

Ja piegādātāja ir iepildījis pasūtījuma, bet pasūtītājs vēl nav veicis samaksu, jāvaskaidro, vai maksājuma drīkst izmaksāt sankcionētā piegādātāja izvēlētajā kontā.

Regulas 269/2014 7. panta pirmajā daļā ir finanšu iestāde vai kredītiestāde ir ieturēta sankcionētās personas izmaksātajā kontā ieskaitītu personas pienākumus līdzekļus, ja arī tie tiek izmaksāti. Šāda ierēķina sistēmas arī ar maksājumiem saistīti ar līgumiem un noteikumiem, kas noslēgti pirms attiecīgās personas iekļaušanas regulas 269/2014 I pielikumā.

Eiropas Komisija (EK) ir skaidrojusi, ka, pārkāpumi maksājumu uz sankcionētās personas izmaksātu kontu, maksātājs var izpildīt savu maksājuma saistību, lai gan pārskaitītie līdzekļi paliek izmaksāti. Sankcionētā persona ar tiem savu brīvi rīkoties, izņemt kontam tiek piemērots izmaksāšana. Tādējādi maksājuma sankcionētam piegādātājam nav saņemšanā, uzlieguma vienu gadījumos, tomēr pirms maksājuma veikšanas jāvērtē konkrētais sankcija režīms, maksājuma tiesiskais pamats un izmaksātā kredītiestāde pienākums. Tāpat ir jāpārliecinās, ka maksājums tiks ieskaitīts izmaksāti kontā un līdzekļi paliks izmaksāti. Finanšu iestādei vai kredītiestādei par šāda darījuma noteiktības jāinformē kompetentā iestāde.

JA SANKCIONĒTS IR PASŪTĪTĀJS

Ja sankcionētam pasūtītājam jāveic maksājums nesankcionētam piegādātājam, tā līdzekļi viedrīkst jau ir izmaksāti un maksājuma nevar veikt parastajā kārtībā. Regulas 269/2014 6. panta noteiktos gadījumos Jaj kompetentajai iestādei uzvērst konkrētus izmaksātos līdzekļus vai saimnieciskos resursus. Atļauju var pieņēmt, ja līgums vai noslēgums noslēgts vai saistības radušās pirms personas iekļaušanas regulas 269/2014 I pielikumā. Kompetentajai iestādei arī jāpārliecinās, ka attiecīgajiem līdzekļi vai saimnieciskie resursi tiks izmantoti sankcionētā pasūtītāja maksājuma veikšanai un tas nebūs pretrunā regulas 2. panta 2. punktam. EK ir apstiprinājusi, ka, izpildot minētos nosacījumus un saņemot kompetentās iestādes atļauju, šāda maksājuma no sankcionētās personas izmaksātajiem līdzekļiem nesankcionētai personai dižkst veikt.

Saskaņā ar Sankciju likuma 10. panta 1. daļu Latvijā Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK) ir sankcija noteiktā kārtībā pārbaudīt iegūtos personu datus, pamatojoties uz sankcija subjektu vai personu, kuru vēlas veikt sankciju ierobežota darbību, pamatotu rakstveida iesniegumu. Tāda starpvalstu 10 punkti paredzētajos gadījumos Finanšu pieprasījumu var būt citas institūcijas kompetencē.

VAI ZŪD TIESĪBAS PIEPRASĪT PARĀDU?

Uzņēmuma iekļaušana sankcija saņēmā pati par sevi parasti neizbeidz tā pastāvēšanu tiesības. Tomēr sankcijas var būtiski ierobežot iespēju saņemt maksājumu, parādīt pastāvēšanu pienākumu izpildi vai izmantot saņemtos līdzekļus. Regulas 269/2014 1. panta noteikti līdzekļu definīcija aptver arī parādus un parāda saistības. Savukārt līdzekļu izmantošana nozīmē atšķaušanu līdzekļu īpašībai, pārvedumiem, izmantošanai, piķājavi tiem vai cīnī rīkībai, kas varētu mainīt līdzekļu apjomu, summu, atrašanās vietu, īpašnieku, valdītāju vai izmantošanas mērķi.

Papildus jāņem vērā regulas 11. panta. Tas paredz, ka netiešā apmērā noteiktu personu pienākumi nāsīt ar līgumu vai darījumu, kura izpildi tieši vai netieši kādā veidā saistīti ar regulu piemērotu ierobežojošu

> Sadarbības partnera iekļaušana sankciju sarakstā pati par sevi parasti neizbeidz jau noslēgtu līgumu un automātiski neatceļ no tā izrietošās civiltiesiskās saistības

INTERESANTS FAKTS

Pirmās dokumentētās sankcijas tika ieviestas jau 432. gadā pirms mūsu ēras Senajā Grieķijā. Atēnas izdeva tā dēvēto "Megaras dekrētu", ar kuru aizliedza tirgotājiem no kaimiņu pilsētas Megaras piekļūt Atēnu tirgiem un ostām. Tas izraisīja tik lielu satricinājumu, ka kļuva par vienu no Peloponēsas kara cēloņiem.

Arnis Sauļuznieks

pasākumi. Šie ierobežojumi attiecas arī uz preču/pakalpojumu importu, eksportu, konkrētu komponentu vai veiktu maksājumu aktīvo/pasīvo ģenerāciju.

Tādēļ ir jāsaglabā pierādījumu juridiska pastāvēšana no iespējas to faktiski apsaimniekot. Parāda pierādījumu var iegūt dažādi pasākumi, bet tā saņemšana vai pieejamās iespējas var būt atšķirīga, aptaujāta vai piešķiršana tikai pēc kompetentās iestādes atļaujas saņemšanas vai sankciju atcelšanas.

VAI ZŪD PIENĀKUMS SAMAKSĀT?

Sankciju noteikšanas gadījumā par servisu parasti nebūtu pamata civiltiesiskā pienākuma samaksāt par saņemto pakalpojumu, tomēr sankcija pieņēmēja/saņēmēja labā šo pienākumu var nebūt iespējams izpildīt parastajā kārtībā. Ja sankcionēta ir piegādātāja, jāizvērtē, vai maksājumu drīkst ieskaitīt tā sankcētajā kontā saskaņā ar regulas 269/2014 7. panta. Ja sankcionēta ir pakalpojuma saņēmēja, maksājuma veikšanai no tā kontā/labā esošajiem līdzekļiem var būt nepieciešama FID atļauja, pieņēmēja, pamatojoties uz regulas 6. panta.

Tādējādi ir jāsaglabā maksājuma pienākuma juridiska pastāvēšana no iespējas to faktiski izpildīt. Maksājuma pienākuma var turpināt pastāvēt, lai gan tā izpilde sankciju pieņēmēja/saņēmēja labā ir ierobežota vai aptaujāta.

Arī jautājums par sekundējuma procenta, līgumsoda vai zaudējumu atlīdzības piedziņu jāvērtē individuāli. Ņemot vērā regulas 10. un 11. pantu, sankcija faktiski ierobežo uz maksājuma izpildi, līguma noteikumi un piemērojamās civiltiesību normas. Tādēj savar viapkārtējī sociāli, ka sankcionētajai personai vismaz saglabājas vai visumār atdzīstības pieprasīt sankcionējuma procesuālas vai līgumiskā.

VAI DRĪKST VĒRSTIES TIESĀ?

Sankcionētai personai nebūt automātiski aizņemties tiesības vērsties tiesā un atmaksāt savus izdevumus tiesvedības, tomēr praktiski ceļiņa uz labvēlīgu tiesas nolēmumu saņemšanu pati par sevi nav ierobežota, ka sankcionētā persona varētu būtvi saņemt vai izmantot atbilstīgus līdzekļus. Regulas 269/2014 4. panta noteikšanas gadījumos pamatā kompetentajai iestādei tiesības atbrīvot konkrētus līdzekļus vai padarīt tos pieejamus. Atļauja var attiekties arī uz samērīgu atlīdzību par juridiskajiem pakalpojumiem, ar tiem saistītiem izdevumiem un citiem regulā paredzētiem maksājumiem. Savukārt 5. panta pamatā iespēja atbrīvot izmaksātos līdzekļus noteiktu tiesas, administratīvo vai šķīrējtiesas nolēmumu izpildei, ja ir izpildīti visi šajā pantā paredzētie nosacījumi.

Eiropas Savienības Tiesa 2025. gada 11. septembra spriedumā lietā C-184/24 atzina, ka regulas 269/2014 4. panta 1. punkta a) apakšpunkta mērķis līdzekļu atbrīvošanu tiesas nolēmuma un izpildei, kā arī tiesvedības pārskatīšanu, ja tiesas nolēmums ir pretrunā ar Krievijas darbības, kas destabilizē situāciju Ukrainā, 11.c panta. Tas nozīmē, ka dalībvalstī nolēmumi, lēmumi vai izpildīti rīkojumi, spriedumi vai cīti tiesas nolēmumi, kas pieņemti saskaņā ar Krievijas Federācijas šķīrējtiesas procesa kodeksa 248.[1] vai 248.[3] panta vai līdzvērtīgiem Krievijas tiesību aktiem, vai kas izriet no tiem. Šāda regulējuma ierobežo iespēju Krievijā sankcētā tiesvedībā pārkāpt ar sankcijām ietekmēta līguma pieņemtā izpildi par dēļu ES subjektiem.

Tādējādi jāsecina, ka sadarbības partnera kāpēļošana sankciju saņēmēja statusā nebūtu nodēgto līgumu un no viņa saņemtā atcelt no tā izrietošās pienākuma izpildes vai maksājumu pieņemšanu. Tomēr sankcijas var atšķirīgi vai bīstami ierobežot līguma izpildi, maksājumu veikšanu, parāda piedziņu un saņemto līdzekļu izmantošanu. Tādēj katrā gadījumā jāveic dziļāka pienākumu sankcija rezultāta, sankcionētā persona un tās loma darījumā, līguma un saistību raksturs laika, kā arī tas, vai plānotā darbība ir atšķirīga un vai tās veikšanai nepieciešama FID vai cita kompetentās institūcijas atļauja. ▮

Arnis Sauļuznieks

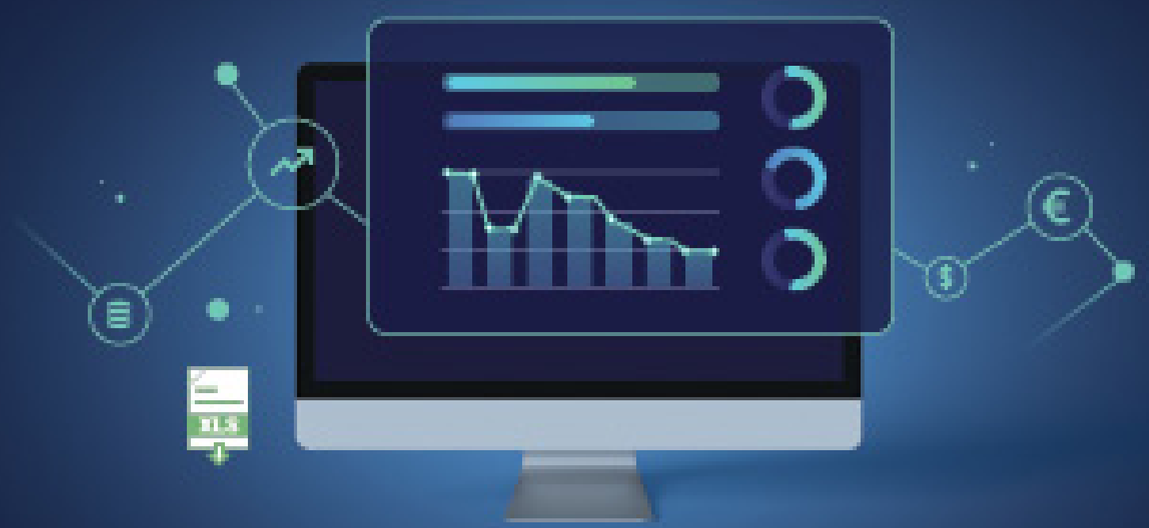
iFinanses iRokasgrāmatas

iRokasgrāmata

Finanšu vadība elektroniskajās tabulās

Autors: Andrejs Grigoļunovičs AG Capital

ATJAUNOTA

220 EUR

12 mēneši

- seko sava uzņēmuma finanšu rādītājiem
- analizē sadarbības partneru finanšu rādītājus
- prognozē naudas plūsmu uzņēmumā
- novērtē uzņēmuma maksātspēju
- salīdzini savus finanšu rādītājus ar nozares rādītājiem
- izvērtē uzņēmuma pārdošanas un mārketinga atdevi

Abonē iFinanses.lv sadaļā iRokasgrāmatas • 67280693 • info@iZumali.lv

TIESU PRAKSE

DALĪBNIEKA IZSLĒGŠANA TIESAS CEĻĀ

ROBERTS RIMŠA,

SIA "ZAB Ellex Kļaviņš" zvērināts advokāts

2025. gada beigās Senāts bagātināja Latvijas tiesu praksi ar vērtīgām atziņām lietās par sabiedrības ar ierobežotu atbildību dalībnieka izslēgšanu. Senāts analizēja jautājumu, kas praksē nereti sarežģī biznesa partneru attiecības, – kā vērtēt dalībnieka rīcību un tās ietekmi uz izslēgšanas priekšnoteikumiem, ja dalībnieka vainu tiesībās sabiedrībai bieži vien nav pilnvarnieks, kas vienlaikus ir sabiedrības valdes loceklis.

Sabiedrības ar ierobežotu atbildību (sabiedrība) dalībnieka statuss parasti ir saistīts ar dažādām tiesībām, vienlaikus – arī pienākumiem, atbildību par darījumu firmā. Viena no ortopēdiskajām vērtībām, kādā sabiedrības dalībnieks var zaudēt savu dalībnieka statusu pirmpirkuma kārtā (precīzāk sakot, ārpus tās), ir dalībnieka izslēgšana tiesas ceļā. Izņēmējos apstākļos kopsaime, kas var būt par pamatu šādi dalībnieka izslēgšanai sniegta Komerclikuma (KL) 195. pantā.

Senāta jau iepriekš bija atzinis, ka dalībnieka izslēgšana no sabiedrības KL 195. panta kārtībā nāžķi norādot Satversmes 105. pantā nostiprināto tiesību uz īpašumu ierobežojumu. Tādēļ šīs tiesības institūts izmantojams visnāgi izņēmuma gadījumos un tikai tā-dēļ, ka dalībnieka rīcībā ir konstatējami pārkāpumi, kuriem ir nopietni juridiski sekas, un tie atbilstīgā kārtā pierādīti un atzīti par pamatu tiesas nolēmumam. Viena no KL 195. panta mērķiem ir novērst nelojālu dalībnieku ietekmēšanu kapitālsabiedrības darbību.

2025. gada beigās Senāts bagātināja Latvijas tiesu praksi ar vērtīgām atziņām (judikatūru) lietās par sabiedrības dalībnieka izslēgšanu. Tarpinājumā analizēja Senāta 2025. gada 12. novembra spriedumu lietā SKC-76/2025.

LIETAS BŪTĪBA

Lietā prasītāja – sabiedrība ar ierobežotu atbildību – cēla prasību par atbildētāja – personas A – izslēgšanu no sabiedrības. Tiesvedības ietvaros tiesa divas reizes konsultējusies ar Eiropas Savienības Tiesu par to, kā interpretējami Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Direktīvas (ES) 2019/1023 par ietvaru restrukturizācijai, parādu norakstīšanai un profesionālās darbības aizliegumiem, un par pasākumiem efektīvākai restrukturizācijas, maksātnespējas un parādu norakstīšanas procedūru izmantošanai, un par Direktīvas (ES) 2017/1132 par dažiem uzņēmējsabiedrību tiesību aspektiem (turpmāk – Direktīva 2019/1023) 34. panta 1. punktā ietvertie jēdzieni "saistīta persona" un "tuvs radinieks".

Prasība pamatota ar to, ka atbildētājs A, būdams sabiedrības dalībnieks un valdes loceklis, ar savu rīcību sabiedrībai nodarījis zaudējumus, kā arī pārkāpis konkurences aizliegumu. Tiesa pirmās instances kārtībā prasību noraidīja, bet apelācijas instances tiesa to apmierināja, atzīstot, ka tiesiskie apstākļi A izslēgšanai no sabiedrības ir konstatējami.

Tiesa norādīja, ka sabiedrības dalībnieka izslēgšana no sabiedrības ir ārkārtējs līdzeklis, kas piemērojams tikai tad, ja dalībnieka rīcība ir tik nopietna, ka tā padara turpmāku sadarbību ar viņu sabiedrībai vai tās pārējiem dalībniekiem praktiski neiespējamu. Izslēgšana ir pamatota tikai tad, ja dalībnieka rīcība ir tik nopietna, ka tā padara turpmāku sadarbību ar viņu sabiedrībai vai tās pārējiem dalībniekiem praktiski neiespējamu.

- *Personu C kā valdes locekli vairākkārt atzinusi dalībnieku sapulce, kurā, neņemot vērā viņa rīcību, kas varētu būt pamats viņa izslēgšanai no sabiedrības, viņa tika atkārtoti ievēlēta par valdes locekli.*
- *Personas C kā valdes locekļa rīcība ir vērtējama kopsakarā ar to, ka viņa ir sabiedrības dalībnieka A tuvs radinieks, proti, laulātā.*
- *Personas A un viņa tuvākā radinieka C darbības, kas kaitē sabiedrības interesēm, proti, pretēji sabiedrības labumam vērstu lēmumu pieņemšana, kā arī sabiedrības līdzekļu izmantošana personīgām vajadzībām, ir uzskatāmas par sistemātiskiem pārkāpumiem.*
- *Personas A un viņa tuvākā radinieka C rīcība kaitē sabiedrības reputācijai.*
- *Personas A un viņa tuvākā radinieka C rīcība dažādos veidos ir kavējusi sabiedrības darbību, tostarp ir radījusi šķēršļus sabiedrības pārstāvēšanai tiesā, kā arī ir radījusi apdraudējumu sabiedrības maksātspējai.*

Tādējādi prasība pamatota ar apstākli, ka sabiedrības dalībnieks A ar savu pārmērīgu C nepamatotu ir nodarījis kaitīgu ietekmju sabiedrības interesēm.

TIESU NOLĒMUMI

Tādēļ lietas apstākļi skārušī izpildu sabiedrības dalībnieku strīdu, kurā viens no dalībniekiem nepārtraukti un pretrunīgi mēģina pārņemt kontroli pār sabiedrību. Konkrētajā gadījumā dalībniekiem, pret kuru iniciēta šī darbības tika vērsta, aktīvi un savlaicīgi rīkojoties – vēršoties ar atbilstīgu prasību un pieteikumu par pagaidu aizsardzību Ekonomisko lietu tiesā –, izdevās šo mēģinājumu novērst, tiesas gan – pēc zināma laika. Tomēr pārējā, kamēr dalībnieks A pilnvarnieks bija valdes loceklis, viņš paspēja veikt darbības, kas dalībnieka ļi iedzīvināt kaitīja sabiedrībai un tīras pamata A izslēgšanai no sabiedrības. Praksē ir zināmi arī cīti tiesiski strīdi, kuros gadījumi, kas spilgtākie tiesas atzinumi.

Šīs lietas apstākļi atšķiras no cītām Senāta agrāk izskatītajām lietām. Tajās Senāts atzina – izvērtējot dalībnieka rīcību gadījumos, kad prasība par dalībnieka izslēgšanu no sabiedrības ir celta pret tādu sabiedrības dalībnieku, kurš vienlaikus ir sabiedrības valdes loceklis, gan vērā ņēma dalībnieka kā valdes locekļa rīcību un tās atbilstību KL. noteikumiem valdes locekļa pienākumiem. Ja dalībnieks un valdes loceklis ir viena persona, vērtējot tās rīcību un atbilstoši valdes locekļa statusam, to nedrīkst nošķirt no šīs personas darbības dalībnieka statusā. Ja tiek konstatēts, ka valdes locekļa rīcības rezultātā sabiedrībai ir nodarīts būtisks kaitējums, tādu atbildētāja rīcību nedrīkst atšķirt no viņa tikai kā uz valdes locekli – tā attiecas uz šo fizisko personu arī kā uz dalībnieku. Lai gan valdes locekļa pienākumu pārkāpums pats par sevi automātiski nenozīmē, ka ir pamats dalībnieka izslēgšanai, tas rodas tad, ja ar šādu pārkāpumu sabiedrībai nodarīto kaitējumu.

Senāts atzīmē:

- ja sabiedrības dalībnieks ir izlēmis savu statusu sabiedrībā izmantot savā personiskā, bet gan ar pilnvarnieka starpniecību, tas nozīmēs viņa dalību sabiedrībā beidzies. Tā kā valdes loceklis, kurš vienlaikus ir arī sabiedrības dalībnieks, darbību valdes locekļa amatā, vērtējot dalībnieka izslēgšanas priekšnoteikumus, tiek atšķirtas arī uz šo pašu personu kā dalībnieku, tādu pašu pienāk jāņēmt arī tad, kad dalībnieks ir "pudiņpienāk

Dalībnieks nevar atsaukties uz to, ka viņš personiski nav veicis kādas darbības vai pieņēmis kādus lēmumus, ja šīs darbības un lēmumus viņa vārdā un uzdevumā ir veicis viņa pilnvarnieks

KOMERCLIKUMS

195.panta 1.daļa
Tiesu var izslēgt dalībnieku no sabiedrības, pamatojoties uz sabiedrības prasību, ja viņš bez attaisnojoša iemesla nopēkšņa savas saistības vai cēlies no darbības būtiska kaitējuma sabiedrības interesēm, vai nav izpildījis saistības, vai nav pārtraucis kaitējuma no darbības pēc tam, kad no sabiedrības saņemts rakstveida brīdinājums.

§

pilnvarnieka mugurā";
- Bīstoša kaitējuma KL 195.panta 1.daļas noziedzīgumu izpratnē var būt ne tikai naudas izteiksmē novērtējami zaudējumi, bet arī cita veida nelabvēlīgas sekas, no kurām cietusī sabiedrība un tās locekļi ir nevis neaizsargāti, bet gan aizsargāti par piesardzīgi rīkojušies.

Pirmā Senāta atziņa patī par sevi nav pārsteidzoša, jo no Civillikuma 1515.panta un 2309.panta 2.daļas izriet, ka pilnvarnieka vilpam piešķirtās pilnvaras vienmēr robežkāpjas par pilnvarotāja sākotnējo "dzīves ritmu" un visas pilnvarnieka darbības ir atzīstamas par pašu pilnvarotāja darbībām. Tomēr Senāts šo vispārīgo pilnvarojuma interpretēšanas noteikumu principa piemērojamības specifiskā un praktiski nozīmīgā situācijā – kad pilnvarnieks vienlaikus ir sabiedrības valdes loceklis, jo KL 169.panta pirmās valdes locekļa atbildība par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem.

Senāts norādīja, ka dalībnieks nevar tikt pārstāvēts sabiedrības dalībnieku tiesiskās attiecībās. Tas rada papildu risku personām, kurām uzņemas šādā dubultā loma, un līdz ar to arī papildu aprēķinamas dalībniekiem, kuri izvēlas šādu pārstāvības modeli.

Otrā Senāta atziņa attiecas uz jēdziena "bīstošs kaitējums" interpretāciju KL 195.panta 1.daļas izpratnē, kas ir viens no pamatiem dalībnieka izslēgšanai no sabiedrības.

Senāts norādīja, ka bīstoša kaitējuma šīs normas izpratnē var izpausties ne tikai kā naudas izteiksmē novērtējami zaudējumi, bet arī kā cita veida nelabvēlīgas sekas, no kurām cietusī sabiedrība. Senāts uzsvēra, ka šīm sekām ir jābūt aizsargātām par pietiekami nopietnām (pretstatā mazsvarīgām).

Šī atziņa ir svarīga vairāku iemeslu dēļ:
- praksē dalībnieka izslēgšanas prasības uzrunāšu bieži tiek fokusēta uz tiešiem finansiāliem zaudējumiem, piemēram, saņemamo izmaksāšanu summām, sabiedrības aktīva izšķērdēšanu vai līdzīgām darbībām, kuru rezultātā var spriest par konkrētu zaudējuma apmēru. Tomēr Senāta formulējums paplašina šo izpratni un atgādina – kaitējums sabiedrības interesēm var būt arī nemateriāls. Tas var būt kaitējums sabiedrības reputācijai, sabiedrības pārvaldes institūcijas darbības paralizēšana, sabiedrības sadarbības partneru (piegādātāju, finansētāju, klientu) uzticības zudums, kas ilgtermiņā sabiedrības normālai darbībai, vai citas negatīvas sekas, kuras nav tieši izmērāmas naudas izteiksmē, bet kuras objektīvi ietekmē sabiedrības spēju sniegt tās darbības mērķus;
- vienlaikus Senāts noziņoja skaidrā, ka ne jebkādas nelabvēlīgas sekas sabiedrībai kvalificējas kā bīstošs kaitējums. Normas piemērošanai nepieciešams, lai sekas sasniegtu tādu intensitātes pakāpi, kas ļauj tās uzskatīt par pietiekami nopietnām. Tas nozīmē, ka tiesai katrā konkrētā gadījumā ir rūpīgi jāvērtē faktiskās apstākļu un to ietekmes, secēs finansiāli jāizsmeltā, ja pārstāvamā sabiedrības dalībnieka tiesiskajā stāvoklī. Tas rada papildu risku personām, kurām uzņemas šādā dubultā loma, un līdz ar to arī papildu aprēķinamas dalībniekiem, kuri izvēlas šādu pārstāvības modeli.

Šai atziņai ir vairāki praktiski aspekti:
- tā ļaus izmantot pārstāvības institūtu tā mērķiem, ar kuru palīdzību dalībnieks varētu izvairīties no atbildības par rīcību, kas ļautu sabiedrībai izturēties;
- tā uzver, ka, vērtējot dalībnieka atbildības tvērumu, lai vispārpieņemtā atbildība – izlūdz faktiski ir bijusi ietekme uz sabiedrību un tās darbību, nevis formāli – kurš konkrēti fiziski parakstīja dokumentus vai balsoja sapulcē;
- situācijās, kad viena un tā pati persona pilda divas lomas – pilnvarnieka un valdes locekļa –, šīs personas rīcības sekas var iestāties abās "adresēs" vienlaikus – gan attiecībā uz tās kā valdes locekļa atbildību, gan attiecībā uz

JURISTA IETEIKUMS

Bīstamās 50 / 50

Bieži sastopami gadījumi, kad sabiedrības kapitāls starp diviem dalībniekiem ir sadalīts vienādi – 50% pret 50%. Dalībnieku attiecības šādās sabiedrībās ir vienas no sarežģītākajām korporatīvo tiesību jautājumu klāstam. Tādēļ jāceļ sasaiņi klientiem parasti lesaka izvairīties no šāda pamatkapitāla sadalījuma modeļa vai noslēgt dalībnieku līgumu, lai nākotnē atvieglotu iespējamo dalībnieku domstarpību risināšanu.

Kad starp dalībniekiem rodas konflikts un nevienam no viņiem nav tādas balsu vairākuma, kas ļautu pieņemt lēmumus vienpersoniski, un nav dalībnieku līguma, kas noteiktu turpmākās rīcības scenāriju šādā gadījumā, vienīgais tiesiskais instruments, kā izbeigt sadarbību ar citu dalībnieku, ir prasība par viņa izslēgšanu no sabiedrības tiesas ceļā saskaņā ar Komerclikuma 195.pantu.

ka jūtākā dalībnieka rīcība, kas sabiedrībai nav bijusi izdevīga, saprātīgi atsaistos di izslēgšanu.

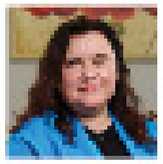
APSTĀKĻI JĀVĒRTĒ KOPSAKARĀ

Likumdevējs Latvijas judikatūru bagātinošajām atziņām pozitīvi vērtējama tas, ka Senāts pievērsa uzmanību jautājumam, kas rodas gadījumos, kad sabiedrības dalībnieki ir vienādās kapitāla daļās. Proti, tiesa norādīja "grūtāk" ir tā, ka šīsas apstākļi tiek vērtēti izolēti, nevis kopskatā. Šāda pieeja ļaujot labāki izvērtēt strīda izcelšanās (tiesas aprēķinā), kā rezultātā netiek nonāegts netaisnīgs risinājums. Tas ir īpaši nozīmīgi tajās lietu kategorijās (tostarp par dalībnieka izslēgšanu no sabiedrības), kas ir nozīmīgas Ekonomisko lietu tiesas kā specializētās virsinstances jurisdikcijas tiesas kompetencē – no tiesneša, arī no apelācijas instances tiesas tiesnešiem, tiek prasīts nevis formāli juridiskās lietas apstākļa izvērtējums, bet gan skatījums uz lietu kā veselumu.

Senāts norādīja, ka apelācijas instances tiesa ir pārkāpusi konkurētājiem uz dalībnieka A. pilnvarnieka rīcību atsevišķajām epizodēm, neapvērtējot to sakaru kopumā. Tiesa arvu secinājumu par to, ka tiesā nav konstatējami KL 195.panta noteikšie apstākļi, ir balstījusi uz to, ka atbildētāja pārkāpumi ir atsevišķas darbības, kas pašas par sevi nav pretlikumīgas. Tomēr bīstoša kaitējuma sabiedrībai var izrietēt arī no vairākām dalībnieka vai viņa pilnvarnieka rīcības epizodēm, no kurām katra atsevišķi var nebūt tāda, ar kuru tiek nodarīts bīstams kaitējums.

Tāpat Senāts atzīmēja, ka apelācijas instances tiesas secinājumi par

KĀ GLABĀT E-RĒĶINUS

INGA PUMPURE,

finanšu konsultante, grāmatvede, klases grāmatvežiem un nodokļu jautā, profesionālās ētikas

Kā glabāt strukturētus elektroniskos rēķinus? Vai ir kāda atšķirība, salīdzinot ar papīra formāta dokumentiem? Un kuri tiek uzskatīti par glabājamo dokumenta fizisku jeb oriģinālu strukturētā rēķina izcelsmes gadījumā?

Strukturētais elektroniskais rēķins (e-rēķins) ir milzu ieguvums un mīkstums, ar ko jautājums. Šobrīd daudzi uzņēmumi vēl aktīvi to noformēšanā, izmēģinot, kā ziņošanu, visiem e-rēķini būs obligāti jāizsūta no 2028. gada.

ATŠĶIRAS TIKAI FORMĀTS

E-rēķina tāpat kā jebkurā citā formātā sagatavota rēķina ir grāmatvedības attaisnojuma dokuments. Ja ir runa par šo dokumentu glabāšanu, tad īpaši atšķirību nav. Grāmatvedības likums (GL) nosaka:

> *uzskatāmi elektroniskais rēķins – rēķins, kurš sagatavots, nosūtīts un saņemts strukturētā elektroniskā formātā, kas ļauj to automatizēti un elektroniski apstrādāt [..].*

Tādējādi e-rēķins ir XML datne ar noteiktu struktūru. Būtiskākā atšķirība no pārējiem elektroniskajiem dokumentiem (piemēram, DOC, XLS vai PDF) ir tā, ka e-rēķini tiek sagatavoti automātiski un, ja uzņēmums ir veicis visus nepieciešamos darbības, arī to apstrāde notiek automātiski. Ko tas nozīmē?

Lai grāmatvedības sistēmas varētu apstrādāt šos rēķinus automātiski, vienādotāji valodā runājot, ir nepieciešama tehniska risinājuma, kas spēj e-rēķinus atpazīt un apstrādāt. Ja šādas iespējas nav, tos datus var importēt vai ievadīt grāmatvedības programmā manuāli, tomēr tas nav e-rēķinu ieviešanas mērķis.

Tīrskatā.lv Nozare.app uzsvērti ieguvumi, ieviešot e-rēķinus: "Likumīgais ieguvums ir precīzāks, mazāk darba, mazāk kļūdu. Ja rēķinu dati no XML izlido sistēmā automātiski, grāmatvedim nav jāpārraksta kvīts pozīcijas un PVN likme. Tas samazina risku kļūdīties ar cipariem vai nokavēt rēķinu." Nevar nepiekrist.

E-RĒĶINU GLABĀŠANA

Apstrādes procesā pārskata periodā (līdz gada pārskata iesniegšanai) e-rēķinus glabā:

- savā grāmatvedības programmā vai ERP sistēmā. Jāpiebilst – lai visus šos dokumentus varētu uzglabāt, ir nepieciešama pietiekami liela datora vai servera atmiņas apjoma;
- savā datorā vai serverī, ja nav tiešā automātiska saņemšana un apstrāde grāmatvedības programmā;
- no 2028. gada, kad e-rēķini būs obligāti visiem un tiks nodrošināti Valsts ieņēmuma dienestam (VID), arī VID šos rēķinus glabās savos serveros;
- ja tiek izmantota e-adreses portāla Latvija.gov.lv e-rēķinu noteikšanai, arī tur tiks saglabāti e-pasti ar šiem pielikumiem;
- ja e-rēķinus apstrādā tīrā manuālā operācijā, piemēram, "Unifunkpost", "Tekena", e-rēķini glabāšanai arī pie viņiem.

Pēc pārskata perioda:

- ja ir pieticīgs atmiņas apjoms, tiešām ir jēga e-rēķinus glabāt savā grāmatvedības programmā vai ERP sistēmā. Tomēr nav skaidrs, kā darīt, ja atmiņas apjoms ir nelielš. Par to noteikti vēl būs daudz jautājumu un diskusiju, jo skaidrs, ka e-rēķini ir dati, kuriem tur arī jāglabā;
- ja strukturētus dokumentu uzglabāšanas programmā, kas var uzglabāt arvē elektroniskajā arhīvā. Mūsu uzņēmums, iespējams, to var darīt savā serverī vai lētā diskā, nevēlot uzņēmumu ar milzīgu dokumentu apjomu digitālos arhīvos glabāt vai uz savu serveru, vai mākoņserverī.

GL 22. panta 2. un 3. daļa nosaka:

> *Uzņēmums grāmatvedības dokumentus elektroniskā veidnesī un glabā uzņēmuma arhīvā uzņēmuma vadītāja norīkojā kārtībā.*
>
> *Grāmatvedības dokumentus šādā veidā glabāšanai uzņēmuma arhīvā elektroniskā formātā, kompleksā un glabā uzņēmuma vadītāja norīkojā kārtībā visā vai nolikuma glabāšanas laikā.*

Tātad atbildīgā normatīvajiem aktiem ir, lai tas kur glabātos grāmatvedības attaisnojuma dokumenti, norīkotā persona uzņēmuma vadītājs. Praksē to viņam parasti ieteic uzņēmuma grāmatvede vai kāds cits no viņa speciālistiem.

KURĀS ES VALSTĪS E-RĒĶINI IR OBLIGĀTI DARĪJUMOS STARP UZŅĒMUMIEM?

Avots: Finanšupress.com; Saskaņošanaprasmi

Šādi rodas jautājums, vai arī sākotnējos dokumenti elektroniskā formātā jāglabā 5 gadus. Precīzas! Nav atšķirības, vai tas ir papīra, elektroniski sagatavots vai strukturēts formāta dokuments – visi attaisnojuma dokumenti saskaņā ar GL 28. panta 3. daļu 5 gadus pēc attiecīgā pārskata perioda beigām.

KURŠ DOKUMENTA FORMĀTS IR ORIĢINĀLS?

Jautājums var rasties arī par to, kurš dokumenta formāts ir oriģinālais – XML vai PDF (vai jebkurš cits cilvēklasāmais formāts). Atbildi sniedz SIA "KPMG Baltics" pārstāvji Viktorija Dadiņa un Ivars Žīgurs publikācijā "Kurš dokumenta formāts ir e-rēķina oriģinālais?" (Finanses.lv, 28.10.2025.).

Autori skaidro: "GL 1. panta 9. punkts nosaka, ka e-rēķins ir rēķins, kas izstrādāts tādā formātā, kurš ļauj to automātiski apstrādāt atbilstoši Eiropas Savienības noteiktajiem standartiem. Šāda veida rēķini tiek sagatavoti XML formātā, kas ir universāls datu formāts, īpaši piemērots elektroniskai apstrādei un integrācijai dažādās grāmatvedības un finanšu sistēmās.

XML formāts nodrošina, ka rēķina informācija tiek precīzi un konsekventi nolasīta, apstrādāta un integrēta. Tādējādi par e-rēķina oriģinālu uzskata XML formātu, bet tikai tādēļ darījumiem, kuros tā obligāta parādīt likuma.

GL nosaka, ka no 2025. gada 1. janvāra e-rēķina lietošana Latvijā ir obligāta darījumos starp budžeta iestādēm (valsts pārvaldi), kā arī starp Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem un budžeta iestādēm. Līdz ar to minētajos darījumos par e-rēķina oriģinālu uzskatāms XML formāts.

No 2028. gada 1. janvāra e-rēķini būs obligāti jāizsūta arī starp uzņēmumiem, kas Latvijā reģistrēti uzņēmumiem un budžeta iestādēm. Tādējādi par e-rēķina oriģinālu tiks darījumos uzskatīts XML formāts tikai no 2028. gada 1. janvāra.

Jau šobrīd GL nosaka, ka divām pusēm vienotos par rēķina izmantošanu XML formātā. Ja tāda vienošanās ir, tad arī šādos darījumos rēķins XML formātā uzskatāms par attaisnojuma dokumenta oriģinālu.

Papildus tam GL un Ministru kabineta noteikumi Nr.877 "Grāmatvedības kārtošanas noteikumi" paredz, ka e-rēķini ir jāuzskata cilvēklasāmā formātā. Tas nozīmē, ka gan izsniedzējam, gan saņēmējam ir jābūt iespējai e-rēķinu apskatīt arī cilvēka acīm izdrukātā. Šī prasība ir būtiska, lai nodrošinātu, ka visi procesa dalībnieki var vizuāli pārliecināties rēķina informācijai, kas ir īpaši svarīgi, ja grāmatvedība tiek kārtota elektroniski. Tādējādi cilvēklasāmais formāts (piemēram, PDF) kalpo kā vizuāls atbilstojums tam, kas ļauj šīs pārbaudīt un izdrukāt rēķina." ■

KONFERENCE
NODOKĻI UN GRĀMATVEDĪBA 2027
ORGANIZĒ: iFinanses
ATTA CENTRE
LIELĀKĀ KONFERENCE NOZARES PROFESIONĀĻIEM JAU PAVISAM DRĪZ!
21.01.2027.
- Jaunākās izmaiņas nodokļu un grāmatvedības jomā
- Latvijas zinošākie eksperti vienuviet
- Praktiski skaidrojumi un ieteikumi
PIESAKIES!
Vairāk informācijas un pieteikšanās: konference.izUmali.lv · seminari@izUmali.lv · 66 01 55 71
Rezervē datumu un tiekamies!

PRAKTISKA RĪCĪBA UZŅĒMUMA KIBERDROŠĪBAI

JĀNIS MATĒVIČS,
SIA "Latvijas Mobilais Telefons" Kiberdrošības uzraudzības daļas vadītājs

Kiberincidentu novēršanas institūcijas CERT.LV dati rāda, ka kiberdrošības apdraudējumu līmenis Latvijā saglabājas augsts. 2026.gada 2.ceturksnī reģistrēti 673 manuāli apstrādāti kiberincidenti. Tas ir par 20% mazāk nekā iepriekšējā ceturksnī, taču joprojām būtiski vairāk nekā 2022.–2024.gada vidējais līmenis. Starp biežākajiem ulkoņēju kompromitēšanas ceļiem ir publiski pievienotu sistēmu ievainojamību izmantošana un pikšķerēšana, savukārt smagākās sekas rada inspirējošvīrusi, datu nopludes un šifrotā darbības nenoriju.

Pieredze, kas gūta, uzturot plaša mēroga un IT infrastruktūru un ļaunatūrā vadīti drošības incidentus, rāda vismaz uz to pusi: uzbrukumu parasti nepadara kritiska viena kļūda. Kritā rada vairāku nepilnību ķēde: nezināms kritējais resurss, laikus nenovērsta ievainojamība, plaši plakas piekļuves iestības, nepamanīta aizdomīga darbība un nepārdomāta atjaunošana no rezerves kopijām.

AR KO SĀKT

Latvijā kopš 2024.gada 1.septembra ir spēkā Nacionālās kiberdrošības likums, bet kopš 2025.gada 2.jūlija – Ministru kabineta noteikumi Nr.397 "Minimālās kiberdrošības prasības". Ar tiem Latvijā ieviestas NIS2 direktīvas prasības. Būtiskās un svarīgās pakalpojuma sniedzējiem noteiktas pienākums kibernoturības pārvaldībā, atbildības noteikšanā, incidentu ziņošanā un darbības nepārtrauktībā.

Arī uzņēmumiem, uz kuriem šīs prasības tieši neattiecas, tajās ietvertie principi ir labs praktiskais mērķmērs. Tas ir īpaši būtiski regulēto uzņēmumu piegādātājiem un partneriem, jo drošības prasības varētu kļūt par nodarbības un līgumu nosacījumu.

Uzņēmumu resursi aizsargāt to, par ko nezina. Pirmais solis ir digitālo resursu uzskaite: serveri, darbstacijas, tīmekļvietnes, mākoņpakalpojumi, e-pasts, virtuālās privātās tīkls (VPN), tīkla iekārtas, programmatūra, datubāzes, lietotāju un lietotāju kontu. Īpaši svarīgi apzināt visu, kas savienojams ar internetu, un noteikt katra resursa īpašnieku.

Praksē divām pārvaldības metodēm regulāri pārzināt ārējo perimetru, programmatūras versijas un drošības ielāpus, kā arī atcelt ievainojamību. Atkarīgs ir vismaz kritiskās vērtības novērtēšanai. Interesēm piesaistīta sistēmām tās mērķtiecīgi dienās; servisu mērķiem. Programmatūra, kuru nodēlīja vairs nesaņem, palielporiski jāizņem no lietošanas.

Daudzi uzbrukumi sākas savā ar uzlauztu serveri, bet ar kompromitētu lietotāja kontu. Tādēļ daudzfaktoru autentifikācijai jābūt obligātai vismaz e-pastam, mākoņpakalpojumiem, administratīvai piekļuvei un administratoru kontiem.

Vienlaikus jāievēro minimālās privilēģiju principe: darbiniekam

IESPAIDĪGA KRĀPŠANA

Viena no iespaidīgākajiem datu-krāpšanas gadījumiem Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV) saistīta ar Lietuvas pilsoni Evaldu Rimasauski (Evaldas Rimasauskas), kurš kopā ar fiktīvu ārvalstu uzņēmumu izmantoja viltotus rēķinus un e-pastu. Krāpnieki uzņēmēju pārliecināja pārskaitīt naudu uz citiem bankas kontiem. Lai bankas neaptaujātu pārkaitājumus, tika sagatavoti viltoti līgumi, vēstules, vadītāju paraksti un uzņēmumu zīmogi.

Krāpnieki izmantoja banku kontus Latvijā un Kiprā, pēc tam pārskaitot Krievijas uz valstīkiem citām valstīm.

2019.gadā Rimasauskim atzina savu vainu, un tā pasa gada decembrī viņam tika piespriests 5 gadu cietumsods.

ASV Federālās izmeklēšanas birojam (FIB) izdevās konfiscēt un atgūt lielāko daļu izkrāptā līdzekļu.

Avots: "Reuters", "Forbes"

jābūt tikai tādām tiesībām, kādas nepieciešamas darbam. Regulāri jāpārskata noteiktie kontā, kājuto darbinieka pienākumi, amata kontā un lietotāju pienākumi mainoties tiesības. Administratora tiesības jāsākumu darbam nedrīkst kļūt par normu.

TĪKLAM JĀBŪT SADALĪTAM

Ja uzņēmējs izkļūst vienā datorā, viņam nevajadzētu iegūt brīvu ceļu uz galvenajiem, kritiskajiem datubāzēm, rezervēšanas sistēmām un rezerves kopijām. Tādēļ nepieciešama tīkla segmentācija un stingru pieejas kontroli starp segmentiem.

Šeit nodot nulles uzticamības jeb *Zero Trust* principu: neviena ierīce, lietotāju vai servisu nedrīkst uzskatīt par uzticamu tikai tāpēc, ka atrodas uzņēmuma tīklā. Piekļuve tiek pārbaudīta, pieņēmu tikai nepieciešamajā apjomā un, cik iespējams, uzraudzīta visā sesijas laikā.

Uzņēmumam jāspēj pamanīt aizdomīgu autentifikāciju, neparastu datu plūsmu, jauna administratora konta izveidi un citas aktivitātes no ierastā darbības. Tam vajadzīga centralizēta žurnālfailu apkopošana, kvalitatīvi brīdinājumi un skaidra reaģēšanas kārtība.

Lielākās organizācijās to parasti nodrošina SIEM, EDR/XDR un drošības operāciju centra jeb SOC risinājumi. Mazākam uzņēmumam nav obligāti jāveido savs diennakts drošības centrs. Uzmanību, incidentu atklošanu izvērtēšanu un dokumentu izmēti var nodrošināt profesionāls partneris. Galvenais, lai brīdinājumus kāds reģistrē, izvērtē un zināt, ko darīt tālāk.

Iespējošanas incidentos ietīpošais ir spēju atjaunot sistēmas. Rezerves kopijām jābūt nodalītām no ikdienas infrastruktūras, aizsargātām pret dzēšanu un regulāri pārbaudītām. Nepietiek ar to, ka rezerves kopēšana notiek katru nakti. Jāzina, cik ilgi iespējams atjaunot kritiskās sistēmas (RTO) un cik daudz datu uzņēmums drīkst zaudēt (RPO). Darbības nepārtrauktības plānam jāatbild uz praktiskiem jautājumiem:

- kā atrīkāt, ja nav pieejams e-pasts vai ERP sistēma;
- kurš drīkst pieņemt lēmumu par sistēmu apturēšanu;
- kā sazināties ar klientiem, darbiniekiem un piegādātājiem;
- kad pēdējo reizi plāns pārbaudīts praksē.

JOPROJĀM IZŠĶIROŠA LOMA IR CILVĒKAM

Tehnoloģijas nepasargās uzņēmumu, ja darbinieks ievadīs paroli viltotā vietnē vai apstiprinās krāpnieciska maksājumu. Ar visaprīnīgu kiberdrošības procesiku nepietiek.

Vajadzīgas regulāras, īsas apmācības, pikšķerēšanas simulācijas un vienkārša ziņošanas kārtība.

Īpaša uzmanība jāpievērš darbiniekiem ar piekļuvi finanšu procesiem, personāla datiem, administratīvajām sistēmām un vadības komunikācijai. Uzbrucēji izmanto arī mākslīgā intelekta rīkus, tāpēc jāmemā ne tikai pamanīt aizdomīgu e-pastu, bet arī ierastumu neparastus maksājumus, pavēles vai piekļuves pieprasījumus pārbaudīt citā veidā nekā ar atbildi.

Ārpakalpojuma gribnārvedis, IT uzturētājs, mākoņpakalpojuma sniedzējs vai programmatūras izstrādātājs var nopietni ietekmēt biznesa un kļūt par nozīmīgu uzbrukuma ceļu. Tāpēc kiberdrošības prasības jāiekļauj līgumos: jāsaņem pieklājvaloka kontrole, incidentu paziņošanas kārtība, datu glabāšana, rezervēšanas kopijas, spēkā esošības izmeklēšanas un atbildības sadalījums.

Pirms darbā ar nozīmīgām piegādes ķēdēm rīkā, ka ar sākotni vai līguma pielikumu vien nepietiek. Regulāri jāpārbauda, vai piegādātājam joprojām nepieciešamie vīzes pieklājvaloka tiesības, un būtiskākajiem pakalpojumiem jānovērtē arī ilgtspējīgā drošība un darbības nepārtrauktības spējas.

UZŅĒMUMA VADĪBAS ATBILDĪBA

Vai uzņēmumam viss jākārtā pašam? Nē, visvairāk. Daudzējos mazākos un vidējos uzņēmumos atsevišķa IT un kiberdrošības komanda nav ekonomiski pamatota, taču tas nenozīmē, ka pārvaldība drīkst atstāt palīgiem. Profesionāls partneris var palīdzēt apzināt IT vidi, noteikt prioritātes, ieviest pieklājvaloka un atjaunošanas kontroles, uzraudzīt drošības incidentus, segmentēt tīklu, kā arī regulāri pārbaudīt, vai pasākumi darbojas praksē.

Kiberdrošības budžets un prioritātes jāliek vadības līmenī, jo incidenta sekas nav tikai IT nodaļas problēma. Tās var ietekmēt darbības apturēšanu, līgumsodus, personas datu pārkāpumu, reputācijas zaudējumus un klientu zaudējumus.

Kiberuzbrukuma novēršanas rezultāts brīdī, kad darbinā partneris izspiedējvīrusa pazojums. Tā rīkas daudz agrāk – ar skaidru atbildību, mācītu IT vidi, disciplinētu ikdienas darbu un regulāru apēja pārbaudi. Uzņēmumiem, kas šos jautājumus risina sistemātiski, arbrukumi joprojām ir iespējami. Pilnībā ieviegt kiberuzbrukuma iespēju nevar. Kritiskā atšķirība ir samazināt kiberuzbrukuma virsmu, novērtējot pamanīt kompromitēšanu un iespējami, ka viens incidents pārvērtīsies visas organizācijas darbību pamatīgākā krīzē.

ĪSA KIBERDROŠĪBAS PAŠPĀRBAUDE UZŅĒMUMA VADĪBAI

1. Vai zināmas visas savas zināmības, īpaši tās, kas saņiedzamas no interneta? ☑ Jā ☐ Nē
2. Vai kritiskās ievainojamības un drošības ielāpi tiek novēlnoti noteiktos termiņos? ☑ Jā ☐ Nē
3. Vai e-pastam, mākoņpakalpojumiem un administratoru kontiem ir daudzfaktoru autentifikācija? ☑ Jā ☐ Nē
4. Vai tīkls ir segmentēts un piekļuves tiesības regulāri pārskatītas? ☑ Jā ☐ Nē
5. Vai rezerves kopijas tiešām var atjaunot, un vai tas ir pārbaudīts praksē? ☑ Jā ☐ Nē
6. Vai atpazīstam aizdomīgas darbības savās sistēmās un zinām, kas uz tām reaģēs? ☑ Jā ☐ Nē
7. Vai darbinieki zina, kā ziņot par aizdomīgu e-pastu vai incidentu? ☑ Jā ☐ Nē
8. Vai novērtēti būtiskāko piegādātāju riski un piekļuves? ☑ Jā ☐ Nē

Visiem jautājumiem, uz kuriem atbilde ir "nē", uzņēmumam būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība.

? VAICĀ LASĪTĀJS

VAI JĀATMAKSĀ ALGA?!

? Ko darīt, ja darba devējs kļūdaini pārmaksājis algu? Vai drīkst no ierēķināt no nākamās algas?

INESE LAPAINE,

SIA "Grant Thornton Baltic" juridiskās nodaļas vadītāja

Pārāk novērtēt gadījumi, kad darba devējs konstatē pārmaksu darbiniekam un informē viņu par pārmaksātās summas ieturējuma no nākamās darba algas. Tomēr darba devējs savar brīvi samazināt darbiniekam izmaksājamo algu, pat ja ir pārliecināts, ka izpratnē ir pieļauta kļūda. Svarīgi, lai darba devējs precīzi ievērotu Darba likumā (DL) noteiktās normas ieturējuma veikšanai.

KAD PĀRMAKSU VAR ATPRASĪT

DL 78.panta 1.daļas 1.punkts paredz darba devēja tiesības atprasīt un ieturēt summas, kas pārmaksātas darba devēja noteiktos gadījumos, ja iepriekš vismaz vienu no šādiem nosacījumiem:

- darbinieks par pārmaksu zinājis,
- viņam atbilstoši apstākļiem to vajadzēja zināt vai
- pārmaksu pamatā ir aprēķini, kurus veicis darbinieks.

Darba devējam jāpamato gan pati pārmaksa, gan vismaz viena no iepriekš minētajiem apstākļiem.

Tātad pats fakts, ka darba devējs kļūdaini izmaksājis lielākas summas, vēl automātiski nerada tiesības to atprasīt un ieturēt DL 78.panta 1.daļā noteiktajā kārtībā, tādēļ pirms ieturējuma veikšanas darba devējam svarīgi ir izvērtēt, vai darbinieks, saņemot naudas summu kontā, varēja apzināties pārmaksu.

Piemēram, darbiniekam noteikts normālais darba laiks ar nedēļas mēnešalgu 1500 eiro, kur līgumā cita lielāka izmaksu pamati ir likmēja. Ja viena mēneša pārskaitījumā pēkšņi ir apkopoti divu mēnešu laikā, darba devējam var būt pamats apgalvot, ka darbiniekam pārmaksu vajadzēja pamanīt. Taču tas jāpvērtē ir pārskatāmu, cauvis saistošo pieņemamo secinājumu. Tādēļ būtu izvērtējams darba algas aprēķins par konkrēto mēnesi, proti, vai darbiniekam papildus darba samaksai izmaksātās prēmijas, piemaksas, atvaļinājuma naudu vai citus izmaksas vai arī atbrīvošanu šķīdušo DL darbiniekam vienā mēnesī tik pārskatāmā darba samaksas. Kontrolē un precīzu darba samaksas aprēķinu ir pamats konstatēt, ka darbiniekam vajadzēja pamanīt kļūmīgo pārmaksu.

Citāda situācija var rasties, ja darbiniekam ir noteikts samaksātais darba laiks ar mainīgu stundu skaitu un darba samaksa, kas ietver virsstundu darba piemaksas. Ja darbiniekam nav pieejama informācija, no kuras var secināt pārmaksātās summas, sniedza pamatoti tikai no banku kontā saņemtās summas saņēmēj, ka viņam par pārmaksu vajadzēja zināt.

Savukārt darbiniekam apzināti nepatiesas informācijas iesniegšana, piemēram, par nostrādāto stundu skaitu, var liecināt par paša darbinieka vainojamu rīcību, un var pastāvēt DL 78.panta pirmdaļā atprasījuma ieturējuma pamatu.

Tātad būtiski ir izvērtēt visus faktiskos apstākļus, tostarp darba devējam jāne dvēlīgu pārbaudāmu darba samaksas aprēķinu ar pilnīgu un pareizu informāciju.

JĀIZDOD RAKSTVEIDA RĪKOJUMS

DL 78.panta 2.daļa paredz, ka darba devējs var izdot rakstveida rīkojumu par pārmaksātās summas ieturēšanu ne vēlāk kā divu mēnešu laikā no pārmaksātās summas izmaksas dienas. Par rīkojuma izdošanu rakstveidā tiesīgs jāpieņo darbiniekam.

Tas nozīmē, ka pārmaksas konstatēšana nedod darba devējam tiesības bez rakstveida pamatojuma vienkārši ieturēt darbiniekam nākamajā mēnesī nesamaksu darba samaksu. Rīkojumā par ieturējuma veikšanu būtu saprotami norādāmi radušās pārmaksas iemesli, aprēķins, faktiskie apstākļi un atprasījuma pamats.

Turklāt būtiski nošķirt divas situācijas – darbinieks atzīst darba devēja konstatēto pārmaksu vai apstrīd darba devēja prasījumu.

Saskaņā ar 2017.gada 22.jūnija spriedumu lietā SKC-678/2017 atziņa ir tāda: darba devējs, atsaucoties uz atprasījuma iesniegšanu, nevar izdarīt ieturējumu bez darbinieka piekrišanas. Tādēļ darba devējam rakstiski rīcība ir saņemt skaidru darbinieka piekrišanu konstatētajam apstākļiem un summas graudzum.

Ja darbinieks atzīst pārmaksu, pakāpeniski izvēlas nodīgt rakstveida vienošanos par darba devēja pārmaksātās summas atmaksu un ieturējumu veikšanu. Ja netiek nodīgta tāda vienošanās, darba devējs ir tiesīgs veikt ieturējumus uz rīkojuma pamata, ar rīkojumu iepazīstinot darbinieku. Būtiski arī pareizi noformēt darba samaksas un nodokļu aprēķinu korekcijas, tādēļ pirms atmaksas pieprasīšanas jāpārbauda, kādas korekcijas nepieciešamas veikt darba samaksas uzskaitē un nodokļu deklarācijās.

Ja darbinieks apstrīd pārmaksu un darba devēja atprasījuma tiesību pamatu vai apjomu, darba devējs savar ignorēt šo iebildumu un vienpusēji atskaitīt strīdu, uzsverot izmaksājamo darba samaksas nākamajā mēnesī. Šādā gadījumā DL 78.panta 3.daļa paredz darba devējam tiesības celt attiecīgu prasību tiesā DL noteiktajā termiņā.

Likts ar to rakstveida rīkojums nav instruments, ar kuru darba devējs var vienpusēji izšķirt strīdu par darbinieka iespējamo parādu un veikt ieturējumu.

KĀDS IR ATPRASĪŠANAS TERMIŅŠ

Viena no biežākajām darba devēju kļūdām ir pārmaksas atprasīšanas termiņa noteikšana.

DL 78.panta pareizi divus atšķirīgus termiņus, kuros tie ir jāiekasē koprakstīt:

- 2 mēneši no pārmaksātās summas izmaksas dienas – termiņš, kurā darba devējs var izdot rakstveida rīkojumu par ieturējumu;
- 2 gadi no pārmaksātās summas izmaksas dienas – termiņš, kurā darba devējs var celt prasību tiesā, ja darbinieks apstrīd atprasījuma tiesību pamatu vai apmēru.

Abi termiņi pārmaksas gadījumā sākāties no tās izmaksas dienas. Ja pārmaksas bijušas vairākas, katrai izmaksas un tai piemērojamais termiņi jāvērtē atsevišķi.

Nozīmīgi ņemt 2 gada termiņa prasības celšanai tiesā ir tajā laikā ignorēt DL noteikto 2 mēnešu termiņu atprasījuma iesniegšanai, bet pieteikumu tiesā, ja darba devējs ir savlaicīgi par atprasījuma un ieturējuma paziņojis darbiniekam un darbinieks ir apstrīdējis atprasījuma pamatu un nav piekritis ieturējumam. Arī Senāts 2024.gada 25.janvāra spriedumā lietā SKC-107/2024, vērtējot avansā pārmaksātās naudas piedziņu, skaidro,

> Būtiski nošķirt divas situācijas – darbinieks atzīst darba devēja konstatēto pārmaksu vai apstrīd darba devēja prasījumu

ka pienākumu veikšanai par pārmaksāto naudas līdzekļu piedziņu nepieciešamos laikus tirdzniecības darbiniekiem paziņots rīkojums, kurā norādīts aizpildījuma paraugs un aprēķins.

Pieņēmums, ja algu pārmaksāja 2026.gada janvārī, bet kļūda atklāta tikai septembrī, rīkojumu par ieturējuma DL 78 panta 3.daļas kārtībā ieturi jau ir par vēlu. Darba devējs var pieņemt brīvprātīgu vienošanos par pārmaksas atmaksu, taču novar visapsolīji samazināt septembra algu. Arī pienākumi samaksāt atvaļinājuma darba devējam nav pamats, jo izsvēris rīkojuma izdošanas termiņā. Saskaņā 2024.gada 25 janvāra spriedumā lietā SKC-107/2024 atzīts, ka, saņemot darba devēja rīkojumam, tam vēlāk nevar tiesība celt atbildīgo prasību tiesā.

VAI DRĪKST IETURĒT TIKAI 20%?

Praksē rodas bieži uzdošās, ka darba devējs jebkurā ieturējuma gadījumā drīkst ieturēt no vairāk kā 20% no darbiniekam izmaksājamās darba samaksas. Tomēr šāds izņēmējums neattiecas uz ieturējumiem, kuros darba devējs veic pamatojošus uz algu saņemšanu tiesībām par pārmaksāto naudas summu.

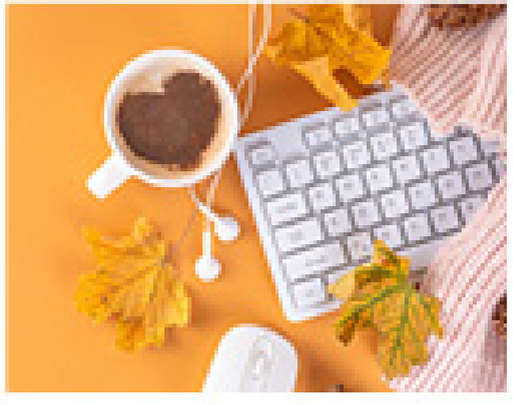
DL 80.panta 1.daļā noteiktais 20% ierobežojums tiešā attiecībā tikai uz tiem ieturējumiem, kuros darba devējs veic, lai atlīdzinātu darba devējam radušos zaudējumus: darbinieka prettiesiskas, vainojamas rīcības dēļ, nevis gadījumā, kad darba devējs algu par pārmaksāto summu atmaksā.

Tādēļ, saņemot konkrētas pārmaksas atmaksas kārtību, ir būtiski izvērtēt prasījuma juridisko pamatu, novērtēt saimniecisko pieņēmumu vienam ieturējumam vienlaikus ierobežojumus.

Tomēr tas nenozīmē, ka darba devējam pārmaksas gadījumā būtu neierobežotas rīkošanās robežas: ieturēt visu darba algu. Ja darbinieks strīdā prasījuma, nekonvicīdā norādītā atmaksas grafiku jau skaidri tiešā saimniecības un ieturamo summu un saudzē darbinieka ikdienas iztikas iespēju.

Pārmaksas algošana darba devējam rūpes ar augstāvoka pieskābēmu tiesisko pamatu, skaidru un konkrētu aprēķinu un saviļošīgu rīcību. Tikai šādam noteiktās kārtības ievērošana izšķir, vai gatavotvedības kļūda būs labojama pārpratuma. ⚖

2027.GADĀ DARBA DIENAS NETIEK PĀRCELTAS

Darba dienas 2027.gadā netiks pārceltas un valsts finanšējamām institūcijām darba organizējams atbilstoši vispārējam darba laika kalendāram, skaidro Labklājības ministrija.

2027.gadā ir 3 darba dienas, kas ietilpst starp svētku dienu un nedēļas atpūtas laiku:

- pirmdiena, 3.maijs (ietilpst starp svētdienu, 2.maiju, un svētku dienu otrdienu, 4.maiju),
- piektdiena, 25.jūnijs (ietilpst starp svētku dienu ceturtdienu, 24.jūniju, un svētdienu, 26.jūniju),
- piektdiena, 19.novembris (ietilpst starp svētku dienu ceturtdienu, 18.novembri, un svētdienu, 20.novembri).

Atbilstoši Darba likuma 109.panta 4.daļai par šīs darba dienu pārcelšanu Ministru kabinetam (MK) līdz katra gada 1.jūlijam jāizdod rīkojums par darba dienas pārcelšanu.

Pēdējo gadu laikā MK rīkojums par darba dienu pārcelšanu ražoja dzīvotspējas piešķīrā saistībā – gan darba devēju pārstāvošās organizācijas, gan arī sociāli aktīvi sabiedrības pārstāvji pieteicējas iepriekšējo kritīsko darba dienu pārcelšanu kā tādu un aicina turpmāk nepārcelt darba dienas. Tiek norādīts, ka darba dienu pārcelšana rada zināmus ierobežojumus un neskaidrības pakalpojumu pieejamībā, darba laika plānošanā, kā arī savstarpējā sadarbībā starp valsts pārvaldes iestādēm un pašvaldībām, komersantiem un organizācijām. Tika vērsta arī aptauja, lai noskaidrotu mērķgrupas viedokli par darba dienas pārcelšanu. Aptaujas rezultāti kopumā liecina, ka darba dienu pārcelšana pēdējā laikā ir zaudējusi tās sākotnējo nozīmi, nevis kā instrumentu darba organizācijas efektivitātes uzlabošanai.

Šogad tika izvērtēta iespēja pārcelt tikai vienu vai citas divas no trijām minētajām darba dienām. Tomēr MK rīkojumā par darba dienu pārcelšanu 2027.gadā netika apstiprināta, ka ar to 2027.gadā netiks pārcelta neviena darba diena.

Attēls ilustratīvs

KĀ UZŅĒMUMA REORGANIZĀCIJA SKAR DARBINIEKUS

EVA ĶIBERMANE,

SIA "ZAB NOVELS", zvērināta advokāte

Uzņēmuma reorganizācija rada praktiskus jautājumus arī par darba tiesisko attiecību pusēm. Darbiniekam ir svarīgi zināt, kas notiks ar viņa darba līgumu un vai būs jāparaksta jauns, savukārt darba devējam – kā pareizi noformēt darba attiecību turpināšanu un informēt darbiniekus.

Latvijas tiesiskās paļāvības princips ir darba tiesisko attiecību aspekts – reorganizācija pati par sevi tās nevis beidz. Tomēr reorganizācijas veids un tās faktiskās sekas var ietekmēt gan darba attiecību turpināšanu, gan darba devēja pienākumus pret darbiniekiem.

REORGANIZĀCIJAS VEIDI UN TO IETEKME

Komerclikuma (KL) 334.pantā paredzēti trīs reorganizācijas veidi:

- apvienošana;
- sadalīšana;
- pārveidošana.

Saskaņā ar Darba likuma (DL) 117.panta 1.daļu tas virza kārtot arī uzņēmuma pārejas jautājumus.

Apvienošana var notikt kā pievienošana vai saplūšana – abos gadījumos pievienojamā sabiedrība beidz pastāvēt, bet darba attiecības turpinās pie iegūstošās sabiedrības. Sadalīšanas gadījumā – nošķeltnē vai sadalāmā – jāvērtē, ar kuru uzņēmumu vai tā daļu ir saistītas konkrētā darbinieka darba attiecības un pie kura iegūstošā daļa pāriet. Eiropas Savienības Tiesa (EST) spriedumā lietā C-344/18 "ISS Facility Services v Growth" atzina, ka darba līguma tiesības un pienākumi principā var pāriet proporcionāli arī vairākiem iegūstošajiem, jaines ir iespējama un nepieciešama darbinieka tiesības un darba aprēķins. Pārveidošanas procesā sabiedrība tikai maina savu veidu, saglabājot tiesību subjekta statusu, tādēļ pēc darba devēja nemainās.

KL 338.panta pamatā, ka reorganizācijas laikā ar jāvērtēta arī cilvēkdarbiniekiem, tādēļ darba tiesību jautājumi jāvērtē jau reorganizācijas plānošanas stadijā.

KAS NOTIEK AR DARBA LĪGUMU

Saskaņā ar DL 118.panta 1.daļu uzņēmuma pārejas brīdī spēkā esošie darba tiesiskie attiecību noteikumi un pienākumi pārīet uzņēmuma iegūstējam. Tātad darba attiecības netiek izbeigtas un nodibinātas no jauna – esošais darba līgums tarpinās pie jaunā darba devēja.

Darbiniekiem piešķirtais šādai pārejai nav nepieciešams. EST spriedumā lietā C-328/15 "ZN pret GSP Offshore SRL" atzina, ka no pārejas brīdī spēkā esošie darba līguma izrīcināšie pienākumi automātiski pārīet iegūstējam arī tad, ja darbinieki tam nepiekrīt vai pret to iebilst, un šo pārju nevar pasākt atkarīga no darbinieka piekrišanas. Arī Rīgas apgabaltiesa spriedumā lietā C71571423 atzina – spēkā tā, ka pastāv nepārtraukta savstarpējā vienošanās par darba līguma pārjaunojuma nosacījumiem, nevar būt par pamatu prasījuma noilguma darbā pēc darba devēja sūdzēšanas. Tas gan nozīmē darbiniekam paliek izbeigt darba tiesiskās attiecības vispārīgajā kārtībā.

DL 118.panta 4.daļa paredz arī koplīguma nepārtrauktību – iegūstēja

Administratīva reorganizācija vai funkciju nodošana citai iestādei nav uzņēmuma pārņēmēja un pati par sevi nevar būt darba līguma uzteikuma pamats

tarpina izvērtēt pārejas brīdī spēkā esošā koplīguma noteikumus, turklāt viens gadu ilos nodrīkst groziet par diviem darbiniekiem.

Ja reorganizācijas rezultātā mainās darba devēja, jaunais darba līgums vai vienošanās vienošanās par darba devēja maiņu nav jāslēdz – darba ņēmēja stāvoklim pārejot uz līguma pusēju. DL 40 panta noteic, ka darba līgumā ir norādāmas ziņas par darba devēju, tādēļ pienāksi informācijā par uzņēmuma pārejas datumu, bet arī jaunā darba devēja nosaukumu, reģistrācijas numuru un adresi. Šādi drīkstēs labad ko informāciju var tikai vienkāršā rakstveida dokumentā vai, ja abas puses to vēlas, vienošanās formā, norādot arī to, ka pārejā darba līguma noteikumi paliek nemainīgi. Tomēr darba ņēmēja stāvoklim pārejot uz tādu ņēmēju nav atkarīga.

Citādi ir tad, ja vienlaikus pastāvēja mainīti darba līguma noteikumus, piemēram, amatu, darba vietu, darba samaksu vai darba laiku. Šādi grozījumi saskaņā ar DL 97.pantu ir darbinieki, pastāv vienojoties. Arī Latgales apgabaltiesa spriedumā lietā C00280104 atzina, ka reorganizācijas rezultātā sapieciešanos darba līguma grozījumus nevar ieviest ar darba devēja vienpusēju rīcību. Tiesa norādīja: "Situācijā, kad reorganizācijas rezultātā darba devējam ir divi darba līgumi ar vienu un to pašu darbinieku, jārod risinājums, veicot attiecīgus grozījumus darba līgumā, kas saskaņā ar Darba likuma 97.panta ieceļjumu, tikai darba devējam un darbiniekam savstarpēji rakstiski vienojoties, nevis darba devējam veicot vienpusējus pasākumus."

Ja darbinieks iebilst grozījumiem nepiekrīt, darba devējs var izmantot DL 96.pantā paredzēto uzteikuma modalitāti – piedāvāt grozījumus, vienlaikus brīdinot par darba līguma uzteikumu gadījumā, ja darbinieks tiem nepiekrīt. Tomēr tas ir pieļaujams tikai tad, ja pastāv arī tādi no DL 101.panta 1.daļā noteiktajiem uzteikuma pamatiem, piemērojot, darbinieku darba samazinājumu.

KAD IR JĀINFORMĒ UN KAD – JĀKONSULTĒJAS

DL 130.panta uzlikt informēšanas pienākums gan uzņēmuma nodevējam, gan ieguvējam. Informē ir darbiniekiem pārņēmēji, bet, ja tāda nav, – paši darbinieki, norādot uzņēmuma pārejas datumu, iemeslus, tiesiskos un ekonomiskos pamatojumus attiecībā uz darbiniekiem. Nodevējam informācija ir jāsniedz ne vēlāk kā viena mēneša pirms uzņēmuma pārejas, ieņēmēji ieguvējam – ne vēlāk kā viena mēneša pirms tam, kad pārejā tiek ieviesti grozījumi tā darbiniekiem darba apstākļiem un nodarbinātības noteikumos.

Lai gan likums nosaucis īpašu pārejoņuma formu, pienākumi informēšanu ieviešanu nolūkā nekonstatēt, tādēļ nosūtot arī to, ka darba līguma noteikumi nemainās un nevēlēt īpaši paziņot attiecībā uz darbinieku nav paredzēti. Arī Rīgas apgabaltiesa spriedumā lietā C77140 6923 uzsvērusi, ka tiesības uz informēšanu un konsultēšanos attiecas uz kīnumiem, kuri var skart darbinieku intereses, ne tikai uz tādiem, kas viņu stāvokli pasliktina.

Ja nolēmēt ar reorganizāciju paredzēti organizatoriski, tehnoloģiski vai sociāli pasākumi attiecībā uz darbiniekiem, ar informēšanu viņi nepietiek – no vēlāk kā trīs nedēļas pirms šo pasākumu veikšanas ir jāsāk konsultēšanās ar darbinieku pārstāvjiem. Konsultēšanās attiecināmi DL 11.pantam nozīmē dialogu ar darbinieku pārstāvjiem, lai panāktu vienošanos par paredzētajiem pasākumiem un to sekām.

VAI DRĪKST ATLAIST DARBINIEKUS

DL 118.panta 5.daļa noteic, ka uzņēmuma pārejā, ieskaitot reorganizāciju, pati par sevi nevar būt darba līguma uzteikuma pamats. Tomēr reorganizācijas rezultātā var rasties pamatīgs uzteikuma pamats, piemēram, pēc nekustīgā apvienošanas var dublēties funkcijas vai vairs nebūt nepieciešama konkrēta amata. Šādi gadījumi ir plānotajos DL 101.panta 1.daļas 9.punktā un 104.panta par darbinieku skaita samazināšanu. Pirms uzteikuma darba devējam ir jāizvērtē, vai darbinieka ar viņa piekrišanu iespējams nodarbināt citā darbā, bet, ja tāda nav, – jāsāk saskaņā DL 105.pantā noteiktie kolektīvās atlaišanas kritēriji, ir jāvēro arī īpašā informēšanas un konsultēšanās procedūra.

Viesītes Sudas spriedumā lietā SKC-1106/2013 atzinis, ka konsultēšanās pienākuma pārkāpums ir procesuāls pārkāpums, taču pats par sevi no vicamēr ir pietiekams pamats uzteikuma atzīšanai par spēkā nestošu.

ĪPAŠIE GADĪJUMI

Bankrota procedūras ietvaros DL 118.panta 1.daļā paredzētā automātiskā tiesība uz pieteikuma pārejas uz ieguvēju nav piemērojama, tādēļ ieguvējam nav pienākuma pārņemt esošās darba attiecības, lai gan pamatā par to var vienoties. Šādu pieeju atzinusi arī Rīgas apgabaltiesa spriedumā lietā C01667415.

Īpaša regulējums attiecas arī uz valsts un pašvaldību kapitāla reorganizāciju. DL 117.panta 2.daļa noteic, ka administratīva reorganizācija vai funkcijas nodošana citai iestādei nav uzņēmuma pārejas un pati par sevi nevar būt darba līguma uzteikuma pamats. Tomēr Zemgales apgabaltiesa spriedumā lietā C31609723 atzina, ka uzņēmuma pārejas gadījumam paredzētā darbinieka atbrīvošana saistāma apstākļos pēc autoceļa pārņemšanas arī pašvaldībā ieņēmēji. Konkrētajā lietā darbinieces nebija pienācīgas pārskatīšanas konkursā uz amatu, uz kuru viņai bija tiesības tās pārceļai iestādes reorganizācijas dēļ.

Savukārt pārrobeža reorganizācijas procedūrā KL 377.–384.pants paredz papildu prasības darbinieku informēšanai un konsultēt.

Reorganizācijas gadījumā darba tiesiskās attiecības pamatprincips ir to nepārtrauktība, taču nedrīkst aizmirst, ka tiesiskajā izvērtēt, kuras ņēmēja tiesības automātiski un kuri ir nepieciešams informēšanas, konsultēšanās, vienošanās vai cita DL paredzēta rīcība. ⫴

NO ARHĪVA

Intervija ar Latvijas Komercbanku asociācijas prezidentu MĀRTIŅU BIČEVSKI, "Finanses" 2015. gada novembrī, intervē Linda Tunte

Pēdējā laikā daudzkārt bijis jādomā par DNB un Nordea banku darbības apvienošanu Baltijā. Par kādām tendencēm kopumā liecina šis takts?

Zināmā mērā tirgū bija vērojusies stagnācija. Pēc būtības DNB un Nordea apvienošana ir jaunas bankas izveidošana, jo tā būs jauna Baltijas banka ar 2 lepnīgi tirgū jau esošiem akcionāriem. Tā būs jauna banka ar konkrētu "apetīti" un ambīcijām, kas tirgu sapurinās, un tā noteikti ir labā ziņa. Visintervesantākais noteikti būs tieši Latvijā, jo Lietuvā un Igaunijā viens no partneriem ir vairāk dominējošs, Lietuvā – DNB, Igaunijā – Nordea. Latvijā abas šīs bankas ir vidēja līmeņa spēlētāji, turklāt katra ar savu pamatklientūras daļu. Apvienošanās ļaus tirgum spēcīgumu un nozīmīgi konkurentu. Patērētājiem tā vienmērīgi ir laba ziņa.

Bet industrijai?

Ir skaidrs, ka esam mazs tirgus ar lielajiem attīstības līmeņi, šiet ir daļiski iemesli konsolidācijai. Ne Latvijā, ne Baltijā nav tik lieli tirgus, lai to varētu atļaut 7–8 pilna spektra universālas bankas, arī kapitāla prasības un standarti ir augsti, tāpēc bankas var būt rentablas vien tad, ja tām pietiek rezultīga tirgus daļa. Gan konkurences no nebanku kredītdēļu puses, gan pieaugošās prasības datu apmaiņai un citās jomās spiež uz cenu, pakalpojumu izmaksām. Arī Eiropas ekonomikas attīstības tendences nekādā veidā nerunā patērētāju labākām pūlēm. Tā visa ir ļoti smaga un asa konkurences vide finanšu sektorā, kas uzņēmējiem liek domāt, kur samazināt izmaksas un kā iegūt jaunus apjomus. [..]

Bankas turpina slēgt filiāles, mazina bankomātu skaitu reģionos...

Bankas tikai seko cilvēkiem – kur nav cilvēku, tur vairs nav arī bankas, tā ir dabiska līnijas kāršība. Cilvēka fiziska klātbūtne bankās šobrīd nepieciešama arvien mazāk, viss notiek tehnoloģiju vidū. Šobrīd tā ir nākotne, rītdienas nākotne būs atkal cita, iespējams, mūs sajaucinām pakalpojumus, nelaimi cilvēki klātienē nesaņemot to, ko tie dēļu. Pēdēju ēkas nedrīkst mazināt, ar to ir jārēķinās. Par to ir jādomā arī jaunajai paaudzei, jāņēt atvērtiem nākotnes profesiju izvēlē un prasmju attīstībai.

Vai tiešām lauku cilvēki jau šobrīd tam ir gatavi?

Mēs par ziemu nevērtējam šos cilvēkus. Viennīr būs mazpaaudžu rīki, kad vecākas paaudzes cilvēkiem būs problēmas, bet bērni un mazbērni tās palīdzēs atrisināt. [..] Mums ir jāiet tur, kur cilvēki pasaule. Nevajag iedomāties, ka varam celt savu dzīves līmeni un tuvenes šajā dzīļā līmenī, atpalikšot iedzīvotāju pamatvajadzības un tehnoloģiju apguvē. Tā ir dabiska līnijas kāršība. Ja mēs pretosimies dabai, būsim atpalicīgi.

VAICĀ LASĪTĀJS

KO DARĪT, JA DARBINIEKS KAVĒ DARBU

Kā darba devējam rīkoties situācijā, ja darbinieks regulāri kavē darba laika sākumu? Vai ir kādi tiesiski riski, kā to mazināt? Vai tas ir pietiekami būtisks pārkāpums, lai darbinieku atlaistu?

IVETA ZELČA,

SIA "ZAB Privanavichene Cooperate Legal", zvērinātu advokāte

Ja darbinieks kavē darba laika sākumu, vispī, izņēmuma, pārkāpj darba devēja noteiktā darba kārtību. Darba devēja rīcība šādā situācijā ir atkarīga no tā, cik būtisks ir šis pārkāpums.

DARBA LAIKA SĀKUMS UN BEIGAS

Darba tiesiskās attiecības tiek nodibinātas, noslēdzot darba līgumu. Saskaņā ar Darba likuma (DL) 39.panta darba līguma uzteikšanas par nozīmīgu ir brīdi, kad darbinieks un darba devēja ir vienojušies par veicamo darbu un darba samaksu, kā arī darbinieka iespēju pakļautības darba kārtībai un darba devēja rīkojumiem. Darba devēja var noteikt darba laika sākumu un beigas, to paredzot darba kārtības noteikumos, maiņu grafikā vai darba līgumā.

Ja darbinieks darba grafikos ir pārkāpis vai kādkārtējo paredzamu, darba laika sākumu un beigas var iecīņat darba līgumā. Tomēr, ja ir nozīmīgs nepilns darba laiks un darba grafiks nav pārkāpts vai kādkārtējo paredzamu, atbilstoši DL 40.panta 2.daļas 7.punktam līgumā norāda, ka darba grafiks ir mainīgs. Šādā gadījumā ietver informāciju par nozīmīgo garantēto apmaksāto darba laika mērvienī, laikposmu, kurā darbiniekam var veikt darbu vai viņam būtu pienākums to veikt, kā arī minimālo pārtraukumu laiku pirms darba uzsākšanas vai tā atsaukšanas.

DL 130.panta 1.daļā noteikts, ka darba laiks ir laikposms no darba sākuma līdz beigām, kura ietvaros darbinieks veic darbu un atrodas darba devēja rīcībā, izņemot pārtraukumus darbā.

Ja darbinieks darba devēja iestādē kavē darba laika sākumu, vispirms vajadzētu pārliecināties, kāda ir pašreizējā vismaz attiecībā uz darba laiku, t.i., kādi vēsti darba devēja darbiniekam ir pasūtījis par darba laika sākumu un beigām. Konstatējot viennozīmīgu darba kārtības pārkāpumu, ieteicams to pārrunāt ar darbinieku, lai noskaidrotu pārkāpuma iemeslu. Savukārt, ja darba kārtības noteikumu pārkāpums ir sistemātisks, nevienreizējs, darba devējam tas ir jāfiksē, piemēram, jāsagatavo akts par darba laika kavējumu.

Izvērtējot pārkāpuma būtiskumu, darba devēja var rīkoties trīs veidos:

- izteikt mutisku aizrādījumu;
- piemērot disciplinārsodu;
- izdot uzteikumu.

MUTISKS AIZRĀDĪJUMS VAI DISCIPLINĀRSODS

Mutisks aizrādījums ir neformāliks darba devēja rīcība, kuras mērķis ir pārrunāt problēmu un rast kompromisu, izspēju, koriģējot darbinieka darba laiku, ja kavējums ir saistīts ar darba un privātās dzīves saskaņošanu, piemēram, bērnu nagādināšanu bērnudārzā vai skolā, bērna ar īpašām vajadzībām kopšanu, vai citiem apstākļiem. Darba devējam gan ir jāņem vērā, ka saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru bērna ar īpašām vajadzībām kopšana tiek skatīta vienlīdzīgu iespēju principa izvērtēšanas kontekstā attiecībā uz personām ar invaliditāti. Tādējādi darba devējam ir pienākums veikt atbilstošus pasākumus darba vides pielāgošanai. Tas var izpausties arī kā darba laika maiņošanu.

Ja darba devējs pieņem disciplinārsodu, ir jāievēro DL 90.pants. Atbilstoši tam

> *darba devējs darbiniekam var izteikt piezīmi vai rājienu, mājot vai aprakstīju, kas novērots un pārkāpuma raksturīgums.*

Piezīmi vai rājienu izteikt, ņemot vērā darbiniekam raksturīgo rīcību. Ja darbinieks ir pārkāpis darba kārtību vai darba līguma noteikumus, par katru pārkāpumu vīpam var izteikt tikai vienu piezīmi vai rājienu. Pieņemot disciplinārsodu, darba devējam ir jāievēro likumā noteiktā kārtība – viņpirms darbiniekam rakstveidā jāpaziņo par iecerēto pārkāpuma būtību un pēc tam no viņa jāpieņem rakstveida paskaidrojums.

Būtiski, ka disciplinārsodu var uzlikt, ja no pārkāpuma atklāšanas dienas pagājis mazāk nekā viens mēnesis, neskaitot laiku, kad darbinieks ir bijis atvaļinājumā vai nav veicis darbu cita attaisnojoša iemesla dēļ. Tomēr vispārējais noteikums paredz, ka disciplinārsodu var piemērot ne vēlāk kā 12 mēnešu laikā no pārkāpuma izdarīšanas dienas.

DARBA LĪGUMA UZTEIKUMS

Izvērtējot apstākļus un nozīmīgumu, darba devējs var vienoties ar darbinieku par darba tiesisko attiecību izbeigšanu, noslēdzot rakstveida vienošanos, kā to paredz DL 114.pants. Izbeidzot darba tiesiskās attiecības ar vienošanās pamatu, darba devējam ir jāizmaksā darba alga un atvaļinājuma kompensācija par neizmantoto atvaļinājumu.

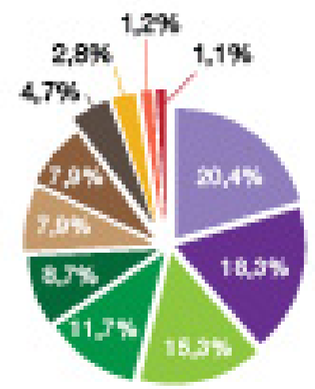
Ja darba devēja vēlas uzteikt darba līgumu, ievērojot uzteikuma, to var darīt, ja tiesiskie apstākļi atbilst kādam no DL 101.panta 1.daļas punktiem. Piemēram, 1.punkts paredz, ka darba līgumu var uzteikt, ja darbinieks bez attaisnojoša iemesla bijušā pārtrūkis darba līgumā vai noteikto darba laiku. Šajā likuma normā lietotais jēdziens "bijušā" ir jāinterpretē, ņemot konkrētības un stabila tiesību piemērotāja rīcībā. Tādējādi darba devējam vispirms pašam ir jāizvērtē, vai pārkāpums ir būtisks, novērtēt, skatot arī to, ka vērtējuma subjektīvu konstatējumi apstākļiem pārbaudāmi tiesā.

Arī DL 101.panta 2.daļa nosaka darba devējam pienākumu izvērtēt pārkāpuma nozīmīgumu ar konkrētajiem mērķi – darba līguma uzteikumu. Tāpat kā attiecībā uz pārkāpuma būtiskumu, arī mērķa gadījumā tiesai ir jāpārbauda, vai nozīmīgums ir izvērtots.

Atbilstoši darbiniekiem par darba laika kavējumiem, darba devējam ir skaidri jāpamato, kāpēc kavējums bija tik būtisks, ka tas padara neiespējamu darba tiesisko attiecību turpināšanu. Visnozīmīgākajam kavējumam bez mazākās mērķa pamata uzteikuma līguma uzteikumu, kas pamatots ar DL 101.panta 1.daļas 1.punktu.

Par būtisku pamatu tiek uzskatīts pārkāpums, kas darba devējam rada vai var radīt zaudējumus, traucē normālu darba organizāciju vai rada citas negatīvas sekas. Piemēram, ja darbinieks kavē darbu kādu dienu vai ļoti bieži, tad tas var būt būtisks darba kārtības pārkāpums, ja darba devējs var pierādīt, ka tāds traucēta normāla darba organizācija vai tiek radīti zaudējumi.

DARBA KAVĒJUMU IEMESLI KANADĀ

Avots: Statistikas nodaļa, 2018.gada pētījums

Ja darbinieks regulāri un apzināti kavē darba laika sākumu, to var kvalificēt kā sistemātisku darba kārtības vai līguma pārkāpumu (atkārtota pārkāpuma). Pirms uzteikuma izdošanas darba devējam obligāti ir jāpieprasa no darbinieka rakstiska paskaidrojuma, kā arī jāizvērtē iepriekšējā pārkāpuma smagums, aprēķinā, kādēļ tas izdarīts, kā arī darbinieka personiskās īpašības un līdzšinējais darbs. Darba devējam jānoskaidro, vai darbs izdarīts pilnā apjomā, savlaicīgi un kvalitatīvi, vai arī nav pamatots, darbu izpilde tiek kavēta un nav kvalitatīva. Ja darbinieks kavē darba laika sākumu, darbs netiek izdarīts vai tiek izdarīts neatbilstoši, pastāv lielāka iespēja, ka darba devējs, vērtējot būtiskumu un samērīgumu, varētu pie secinājuma, ka darba tiesiskās attiecības ar konkrēto darbinieku ir jāizbeidz. Savukārt, ja darbs izdarīts pilnā apjomā, kvalitatīvi un vēlams nav kavējumi, darba devējam būs jāizvērtē pierādījumi, ka darbinieka kavējumi darba devējam rada citas negatīvas sekas.

Darba devējs var izdot uzteikumu, ja no pārkāpuma atklāšanas dienas nav pagājis vairāk par mēnesi, neskaitot darbinieka pārejošas darbnespējas laika vai laiku, kad viņš ir bijis atvaļinājumā vai nav vēlējis darbu citu atšķirīgu iemeslu dēļ. Tomēr, pat pārsniedzot atļautos pusmēneša ģeidžiņus, uzteikuma nevarēs izdot, ja ir pagājuši vairāk nekā 12 mēneši no pārkāpuma izdarīšanas dienas.

> Nav pieļaujama personas dubultā sodīšana. Tas nozīmē, ka par vienu un to pašu pārkāpumu darbiniekam nedrīkst gan piemērot disciplinārsodu, gan izdot uzteikumu

NEVAR SODĪT DIVREIZ

Pirms darba līguma uzteikšanas darba devējam ir pienākums noskaidrot, vai darbinieks ir darbinieku arodbiedrības biedrs (gēlī: par sēlīm mēnešiem. Ja ir, tad atbilstoši DL 130 pantam jāsaņem arodbiedrības piekrišana. Tikai pēc tās saņemšanas darba devējs drīkst izdot uzteikumu. Ja arodbiedrība piekrišanu nedod, darba devējam ir jāiesūta prasība tiesā par darba tiesiskās attiecības izbeigšanu.

Izdodot uzteikumu, ir jānorāda konkrēti apstākļi un laika (visi apstākļi, kas ir darba līguma uzteikuma pamatā), jo atšķirīgi gadījumā šie apstākļi darba devējam būs jāpierāda tiesā. Ievērojot DL 102 pantu, uzteikuma pamatu nevarēs ticēšu normu pēc pēc sevi. Darba devējs uzteikumā nevar tikai atsaukties uz likuma DL 101 panta 1.daļas punktiem – ir jānorāda konkrēti faktiskie apstākļi, kas pamato darba tiesisko attiecību izbeigšanu, izslēgtu arodbiedrības darbinieka aizsardzības objektīvu izvērtējumu, lai tiesai būtu iespēja pārbaudīt uzteikuma tiesiskumu.

Darba devējam ir jāņem vērā, ka arī darba tiesiskajās attiecībās nav pieļaujama personas dubultā sodīšana. Tas nozīmē, ka par vienu un to pašu pārkāpumu darbiniekam nedrīkst gan piemērot disciplinārsodu, gan izdot uzteikumu. Senāts 2022.gada 5.jūlija rīcības sēdes lēmumā lietā SKC-833/2022 ir atzīts: "Ja tiesiskais regulējums nepieļauj Darba likumā tiešā normā noteiktu sodu kumulatīvu piemērošanu, tad vēl jo vairāk šāds aizliegums attiecas uz situācijām, kad par vienu un to pašu pārkāpumu papildus Darba likumā paredzētajam disciplinārsodam darbiniekam tiek piemērotas citas sodoša rakstura negatīvas sekas."

Konstatējot pārkāpuma un lēmējot par tā sodīšanu, darba devējam jārīkojas konsekventi un vienlīdzīgi attiecībā pret visiem darbiniekiem. Pildījējot vienlīdzības principu darba tiesiskajās attiecībās, pastāv risks, ka darbinieks cels ierādījumus par netaisnīgu vai bezdarbu darbavietā. Senāts 2019.gada 30.augusta spriedumā lietā SKC-905/2019 norāda: "Netaisnīga gadījumā tiek pārkāpts vienlīdzīgas attiecības princips, jo pret vienu darbinieku darba devējs attiecas atšķirīgi nekā pret citiem darbiniekiem, tikai šajā situācijā nav nepieciešams norādīt uz pazīmi, kas šo darbinieku atšķir no citiem darbiniekiem (kā tas bieži atšķirīgas attieksmes jēdzienā), jo diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma gadījumā)."

Savukārt Senāts 2020.gada 28.aprīļa spriedumā lietā SKC-276/2020 norādīja: "Darba devēja lēmuma pamatotība tiesā ir pārbaudāma tikai no vienlīdzīgas attieksmes principa, un tiesa vērtējumu kā Darba likuma 7.panta 1.daļas un 29.panta 2.daļas pārkāpuma." Saskaņā ar DL 29.panta un jēdzīgas attieksmes nolūkā gadījumā darbiniekiem var prasīt morālā kaitējuma un zaudējumu atlīdzību. Risinot jautājumu par atlīdzību saistībā ar morālo kaitējumu, pēc analoģijas piemērojama DL 29.panta 8.daļa. ▯

iFinanses 360

Ko darbinieki drīkst uzticēt mākslīgajam intelektam?

Rokasgrāmata

Mākslīgā intelekta lietošanas noteikumi

Autore: Natālija Puriņa, zvērināta advokāte

187 EUR ar PVN

220 EUR

Gatavi un rediģējami dokumentu paraugi, kas palīdz izstrādāt vadlīnijas drošai un atbildīgai mākslīgā intelekta lietošanai uzņēmumā.

Lejupielādē, pielāgo un lieto!

Noteikumi par rīku izmantošanu

ChatGPT un Copilot bezmaksas versiju izmantošana

Personas datu apstrāde

Konfidenciāla informācija un komercnoslēpums

"Drīkst/Nedrīkst" instrukcija

Instrukcija satura pārbaudei

Pilnu satura apskati iFinanses.lv sadaļā iRokasgrāmatas

iRokasgrāmata sastāv no aprakstošās daļas un gataviem dokumentu paraugiem, ko var pielāgot sava uzņēmuma specifikai. Tā tiek regulāri aktualizēta un papildināta atbilstoši normatīvajiem aktiem un tiesību praksei.

ABONĒŠANA

abone.iFinanses.lv

UZ LASĪTĀJU IESŪTĪTAJIEM JAUTĀJUMIEM ATBILD "IFIT" EKSPERTI ?!

KĀDA DOKUMENTĀCIJA JĀSAGATAVO?

Uzņēmumam 2025.gadā bija darījumi ar saistītajām pusēm 550 000 eiro apmērā. Kāda dokumentācija ir jāsagatavo līdz 2026.gada beigām?

EDGARS VILNIS,

transfertiecību speciālists

Ja 550 000 eiro vērtie darījumi ar saistītām firmām uzņēmumiem, vienkāršajā gadījumā līdz 2026.gada 31.decembrim ir jāsagatavo vietējā transfertiecību dokumentācija un Valsts ieņēmumu dienestam (VID) jāiesniedz konsolidēto darījumu pārskats (KDP). Tomēr precīzu atbildi ir atkarīga no darījumu summas sadrīkšanas un partneriem.

Atbildot uz jautājumu, tiek pieņemts, ka uzņēmums ir Latvijas uzņēmuma ienākuma nodokļa maksātājs, tā pārskata gads sakrīt ar kalendāro gadu un summa nepārsniedz bez pievienotās vērtības nodokļa.

Jaunās transfertiecību dokumentācijas sagatavošanas un iesniegšanas prasības piemēro pārskata gadiem, kas sākas 2025.gadā. Ja attiecīgie konsolidēto darījumu kopsummas pārsniedz 250 000 eiro, vietējās dokumentācijas sagatavošanu un KDP iesniegšanai ir paredzēti 12 mēneši pēc pārskata gada beigām.

Šie pienākumi attiecas arī uz darījumiem ar saistītajām fiziskajām personām un personām, kas atrodas zonu nodokļa vai brīvostoklīča teritorijā. Vietējā dokumentācija ir jāglabā uzņēmumā un pēc VID pieprasījuma jāiesniedz 30 dienu laikā. Ja konsolidēto darījumu kopsumma ir 550 000 eiro apmērā, globālā dokumentācija nav obligāta – tās sliekšņos ir vērtīki virs 10 milj. eiro.

Vietējā dokumentācijā ietver ziņas par uzņēmumu un tā grupu, bilances darījumu aprakstus un līgumus, funkcionālo un ekonomisko analīzi, kā arī finanšu informāciju. Proti, ir jāpaskaidro, ko katrs puse dara, kādus riskus uzņemas un kādi dati pamato cenu. Aprēķini ir jāiemūrē ar gada pārskatu. Savukārt KDP tie mazāki apjoma strukturālos datu lauciņos Elektroniskās deklarēšanās sistēmā (EDS), norādot partneri, darījuma veidu, valūtu, attīrīšanas datus, tostiešu pozi, pelņas indikatoru, ziņas intervālu vai pamatu un uzņēmuma faktisko rīcību.

Kā darījuma summu atšķirējums mainās atbildē?

Pieņemsim

Latvijas uzņēmums pārdod preces grupas Lietuvas uzņēmumam par 550 000 EUR. Tādēļ pašas preces uz pārdošanu arī nosūtāmajiem dīlleriem.

Ja darījuma nosacījumi ir salīdzināmi, cenu var pamatot ar izdēļķiem datiem, piemērojot salīdzināmo neatkarīgo cenu metodi. Pieņemsim, nosūtāmās klienti par vienību maksā 48–52 EUR, bet grupas uzņēmumi – 50 EUR. Tādā gadījumā arī apjoma, piegādes un apmaksas nosacījumu salīdzināmība. Šādi situācijā nepieciešama vietējā dokumentācija un 12 mēnešu laikā pēc finanšu gada beigām EDS iesniedz KDP par preču pārdošanu.

Darījuma kopsumma vēlāk preču pārdošanu divu uzņēmumu par 250 000 EUR, un abu grupas uzņēmuma saņemti vadības pakalpojumi par 140 000 EUR un aptuvēja apdrošināšanas izmaksu pārskaitījumi par 60 000 EUR.

Pirmais divus darījumus analizē vietējā dokumentācijā un norāda KDP. Pakalpojumiem jāspēj pierādīt to saņemšanu un uzņēmuma gūto labumu, izmantojot izmaksu bāzi, saskaņā ar līgumu un cenām. Ja pakalpojumi kvalificēti kā nemateriāli vērtības radīšanai, par tiem drīkst sagatavot vienkāršāku dokumentāciju, taču KDP pienākumi saglabājas.

Aptuvēja 60 000 EUR darījuma var neiekļaut vietējā dokumentācijā un KDP, izmantojot 50 000 EUR būtiskuma sliekšņi. Tie gan neattiecas uz tiešu cenas ietekmējošu. Būtiskuma sliekšņi vērā pēc vienotāja darījuma gada kopsummas ar konkrēto pamatot saistīgajā virzienā. Piemēram, 12 dīlerus to pakalpojumu rēķini par 10 000 EUR katrs veido 120 000 EUR darījumu.

Visus 550 000 EUR veido divvalsts mātes sabiedrības pārdalīšā veic pašu izmaksas bez uzcenojuma.

Uzcenojuma nerēķina pati par sevi nozarē dokumentācijas un KDP pienākums. Ņemsīsim rēķinā rēķini, jāpamato Latvijas uzņēmumam saistošā daļa un jāiesniedz to, kāpēc tāmaksu pārdalē bez peļņas elementa atbilst darījuma būtībai. Ja mātes sabiedrība papildus saņem pakalpojumu, jāvērtē arī saistība par to funkciju.

Ja visi darījumi veikti abos starp saistītiem Latvijas uzņēmumiem, KDP par viņu nav jāiesniedz. Tomēr ziņot cenas pamatojumu ir vajadzīgs arī tiesā. Ja darījumi starp vienā piegādes ķēdē ar saistītu dīvvalsts uzņēmumu, VID var pieprasīt vietējo dokumentāciju. Šādā gadījumā tā iesniegšanai parasti dod 30 dienas.

KĀ ZIŅOT PAR AUTORU?

Kā uzņēmumam pareizi Valsts ieņēmuma dienestam par saistīto, ar kuru noslēgts autoratlīdzības līgums? Vai uzņēmumam ir jāiesniedz ziņas, kad noslēgts līgums? Vai arī tikai jāsniedz paskaidrojums par izmaksātajām summām tad, kad summa ir izmaksātas? Vai ir atšķirības, ja noslēgts uzņēmuma līgums vai autoratlīdzības līgums, un kuri normatīvie akti to nosaka?

LINDA PURIŅA,

SIA "Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs", Finanšu un biznesa attīstības daļas galvenā vecākā eksperte

Atbildi meklē dažādi gadījumi, kad autoratlīdzība izmaksā kolēģiskā pārvaldījuma organizācijas vai arī kad autoratlīdzība tiek izmaksāta mantiniekiem.

Uzņēmuma līgums un autoratlīdzības līgums nav viens un tas pats. Jēdzieni būtiska, par ko līgums tiek noslēgts. Saskaņā ar Autortiesību likuma (AL) 15.panta 4.daļu autoram ir tiesības izmantot savu darbu jebkādā veidā, sākot vai sākšanā tā izmantošanu, saņemt atlīdzību par sākuma izmantot savu darbu un par darba izmantošanu, izņemot likumā paredzētos gadījumus. AL 4.panta nozīmē, kādi darbi, neatkarīgi no izpausmes formas un veida, ir autortiesību objekts. Tie ir literārie, dramatiskie un muzikāli dramatiskie, audiovizuālie, dizaina, fotogrāfijas u.c. darbi.

AL 13.panta ir noteikts, ka gadījumos, ja tiek noslēgts līgums par pasūtītu darbu, autoram jāizpilda viņam pasūtītais darbs saskaņā ar līguma noteikumiem un jāiesniedz tas pasūtītājam izmantošanai līgumā noteiktajā termiņā un norādītajā kārtībā.

Ministru kabineta noteikumu Nr.827 "Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju reģistrāciju un ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un ienākuma nodokli" 8.2.apakšā teikts:

> *Darba devējs (vai skaidā mākslinieciskās sniedzējs un jaunuzņēmumā), kas noslēdzis uzņēmuma līgumu ar fizisku personu, kura nav reģistrējusies Valsts ieņēmuma dienestā kā saimnieciskās darbības veicēja, kura fiziski personu reģistrē Valsts ieņēmuma dienestā uzņēmuma līguma noslēgšanas dienā, iesniedzot ziņas par darba ņēmēja nomas ilgumu un norāda ziņu kodu 81 (1.piedāvājums), ja līgums jau nav izmaiņots, un uzņēmuma līguma izbeigšanas dienā, iesniedzot ziņas par darba ņēmēja nomas saukšanu un norāda ziņu kodu 82, ja persona uzsāk darba ņēmēja nomas.*

Tā kā autoratlīdzības līgums nav uzņēmuma līgums, tad šis punkts uz autoratlīdzības līgumu neattiecas. Līdz ar to uzņēmumam nav pienākuma autoratlīdzības līguma noslēgšanas brīdī ziņot VID ziņas par darba ņēmējiem vai cita informāciju.

Uzņēmuma līguma gadījumā nodokļi tiek piemēroti līdzīgi kā darba samaksai, atvaļinājumi, autoratlīdzībai, ja autors nav reģistrējies kā pašnodarbināta persona, tiek piemērots nodokļu 25% apmērā, kas tiek sadalīts starp individuālā ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, bet ienākuma izmaksātājs nodokļa summas nodalījumu nevelc. Likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" (likuma par IIN) pārejas noteikumu 144.punkts nosaka:

> *No šā likuma pārejas noteikumu 143.punktā minētajiem nodokļiem izmaksātam, kuram izmaksā komersantā, individuālā uzņēmumā (arī zemnieka vai zvejnieka saimniecībā), dzīvesvietas nekustamā īpašumā, nomātajās telpās, kā arī fiziskās personas, kura reģistrēta kā saimnieciskās darbības veicējs, kuram nodokļi izmaksā vienā no minētajiem nodokļa devēja veidiem, nodokļa likmi nosaka saskaņā ar šā likuma pārejas noteikumu nolīgtā nodokļa 23.daļu, piemērojot nodokļa likmi no 25 procentu līdz.*

Tātad par mazumtirdzniecības iemaksu ir komisionāra pienākums par fiziskajām personām izmaksātajām summām. Likuma par IIN 17. panta 11. daļas 1. punkts nosaka, ka pašnodarbinātā komisijas summā ir ienākumu nodokļa maksātāja 15. daļa. Iztrūkstošo nodokļa vērtējuma nodošanu nokavējuma nodokļa maksātājam nosaka 23. datums.

Ja notiek izvērtēšanas darbs, kas attiecas uz autordarbiem, tad pamati tiek dažādi uzņēmuma līgumu. Uzņēmuma līguma noslēgšanas noteikt saskaņā ar Civillikumu. Uzņēmuma līguma gadījumā līguma noslēgšanas dienā komisionārs ziņo par darba ņēmējiem, pazīmēs darba ņēmēja statusu kodam norādot kodu 81. Kad līguma beidzas, arī komisionārs ziņo par darba ņēmējiem un papildus norāda kodu 82. Attiecībā saskaņā ar uzņēmuma līgumu noslēgšanas pienākumu tāpat kā darba ņēmējiem – gan VSAOI, gan IIN.

DARBINIEKS SLIMO VIENU DIENU – KĀ NOFORMĒT?

Darbinieks ir tikko sācis darbu. Noslēgts darba līgums, noteikts pārbaudes laiks. Pēc nedēļas darbinieks no rīta paziņo ar stipriem galvassāpēm, slikti dūša vai, piemēram, pārlikas saindēšanās simptomiem. Pie ārsta viņš nepiesakās, jo pamet, ka jau nākamajā dienā varēs atgriezties darbā. Ko šādā situācijā darīt darba devējam, kā noformēt šādu prombūtni? Vai tiešām par vienu slimības dienu darbiniekam jāiešķir slimības lapa?

GUNDEGA DAMBE,

Latvijas Personāla vadības asociācijas valdes locekle

KĀ NOFORMĒT?

Darba devēja uzmanība, kā noformēt atsaukto prombūtni. Tā var būt gan izdevīgās klātbūtnes noteiktās "vecās labās" dienu, kuru izdzēšanā aprakstīta, gan arī noformēta kā atvaļinājums bez darba algas saglabāšanas.

Uzņēmumos, kuros ir aksepētas atsaukšanas aprakstības prombūtnēs t.s. "vecās labās" dienas, darbiniekiem ir iespējams izdzēšļi slimības pirmajā prombūtni, kas saistīta ar saslimšanu pēc saslimšanas pārtraukšanas arī darba laika uzskaites tabulā. Izņēmuma arī nav vadītāja ar tiešo vadītāju, lai tiešāk informētu un saredzētu pārpratumus. Vairākās uzņēmumi izmanto elektronu, kas ļauj digitāli informāciju ievadīt un saņemt ar personāla un algu moduli, kas vienlaikus uzskaita izmantoto darba skaitu un uzrāda, ja guļa laikā uļpulo darba skaita bāzi norāda.

Darba likuma (DL) 147 panta pirmā daļa nosaka šādus gadījumus:

> *(1) Darba devējs nodrošina iespēju grūtniecei saņemt darba vietu, kā veikta veselības pārbaudi pirmsdzemdību periodā, ja šādu pārbaudi nav iespējams veikt ārpus darba laika.*
>
> *(2) Darbiniekam ir atvaļinājums ar šķiloņu prombūtni, ja viņa sākšēja šķiloņēšanu darbā nav iespējama nepārvaramas varas, nejaušu notikuma vai cita ārkārtēja apstākļa dēļ.*
>
> *(3) Darbiniekam, kura aprūpē ir bērns līdz 18 gada vecumam, ir tiesības uz šķiloņu prombūtni bērna saslimšanas vai nelaimes gadījumā, kā arī šai prombūtnē bērna veselības pārbaudē, ja šādu pārbaudi nav iespējams veikt ārpus darba laika.*
>
> *(4) Par šķiloņu prombūtni darbiniekam nav šķiloņi pasūtīt darba devējam. Šķiloņu prombūtnes nevar būt par pamatu darba devēja tiesībām uzteikt darba līgumu.*

Šeit gan nav minēta viena vēlamas diena, bet skaidrāk vērtē ir "nevēlēgi pazīpojot darba devējam".

Tātad dienas prombūtnes un slimošanas pārbaudes laikā skaidrāk nevēlēgi. Pārbaudes laika būtība ir pārliecināties pusēm par atbilstību un spēju veikt noteiktu darbu, attiecīgi un atbildības sajūta. Arī disciplīna, jo ir gana daudz situāciju, kad esam pieņēmuši darbā darbinieku, un viņš vienkārši pazūd. Protams, tas nevēlēdz gadījumos ar veselības problēmām vai citām jēbelīm, tāpēc īpaši pārbaudes laikā kavējumiem vajadzētu būt atsaucīgiem, runājot ar darba devēju vai aplēcinātiem ar pārējo darbaspēkiem lapu. Atsaucīgas prombūtnes gadījumā pārbaudes laikā tiek pagarināts, atsvabināt neattaisnotas prombūtnes gadījumā, vienkāršāk, darba attiecības tiks pārtrauktas.

Izņēmuma uzņēmuma darba kārtības noteikumos vai personāla politikā noteikt vienu skaidru risinājumu, ko uzņēmums akceptē šādos gadījumos. Piemēram, darba kārtības noteikumos var paredzēt, ka darbiniekam par neizmantotas darbā iespējami drīz jāinformē tiešais vadītājs vai cita noteikta persona, norādot prombūtnes iemeslu un paredzamo ilgumu. Svarīgi ir savā starp runāt formulu "slimības dienu bez slimības lapas", bet skaidri noteikt šādu prombūtni no darbaspēkiem, ko aplēcina medicīniskie dokumenti. Piemēram, uzņēmuma iekšējā kārtībā varētu paredzēt: "Darbiniekam ir pienākums nekavējoties informēt darba devēju par neiespējamību ierasties darbā. Ja darbiniekam vienlīdzīgi šī iekšējā nevar veikt darbu, bet darbaspēkiem lapu netiek izsniegta, darba devējs, izvērtējot konkrētos apstākļus, var atļaut prombūtni par attaisnotu. Par šādu prombūtnes laiku darba samaksa netiek saglabāta."

Šādi gadījumi būtu līdzvērtīgi darbinieka pazīpojumu saglabāt rakstveidā – piemēram, e-pastā, personīga sarakstā vai citā uzņēmumā izmantotā saziņas kanālā.

VAI JĀMAKSĀ?

Atkarībā no uzņēmējdarbības veida darba devējs var atļaut aprakstītu prombūtni vai neapmaksātu, dokumentējot darba laika uzskaitē.

Ja darba devējs prombūtni ir akceptējis, tā ir attaisnota prombūtne neatkarīgi no tā, vai uzņēmuma par to maksā. Neattaisnota prombūtne būs gadījumā, ja darbinieks nav pazīpojis darba devējam par kavējumu vai saglabā to ilgāku kavējumam.

DL neparedz darba samaksu par laiku, kad darbs netiek veikts. DL 72. panta otrā daļa, ka

> *darbiniekam saglabā noteiktu darba ņēmēja ienākumu daļu vai samaksu saskaņā ar darba ņēmēja darba laikam.*

Tātad – ja arī jūsu pienākumi nav veikti, nav pamata saņemt darba samaksu. Ja uzņēmuma kopīgumā vai darba kārtības noteikumi paredz citādi, tad tā noformējuma kā aprakstīta prombūtne vai pamata darba dienu.

VAI ATSKAITES JĀIESNIEDZ BRĪVDIENĀS?

Atbildot Latvijas normatīvajiem aktiem, ja nākošās iesniegšanas vai nodokļa samaksas termiņš iekrīt brīvdienā, tad tas tiek pārcelts uz nākamo darba dienu. Jautājums ir par pievienotās vērtības nodokļa (pvn) reģistru OSS un IOSS nākošās iesniegšanas un nodokļa samaksas termiņa – saskaņā ar direktīvu 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu OSS deklarācija jāiesniedz un nodoklis jāsamaksā līdz ceturtosmu nākošās mēneša pēdējai dienai, savukārt IOSS gadījumā – līdz nākamā mēneša pēdējai dienai. Kā pievienojumi šie termiņi, ja tie iekrīt brīvdienā – samaksa jāveic iepriekšējā darba dienā pirms termiņa vai nākamajā?

JĀNIS MIRĶIS,

SIA "Oseaus" valdes loceklis

OSS (*one-stop shop*) un IOSS (*import one-stop shop*) deklarāciju iesniegšanas un pievienotās vērtības nodokļa (PVN) samaksas termiņus nosaka direktīva 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu, konkrēti 369.f un 369.i pants (OSS), kā arī 369.x un 369.v pants (IOSS).

Saskaņā ar minēto regulējumu OSS deklarāciju jāiesniedz un PVN jāsamaksā līdz ceturtosmu nākošā mēneša pēdējai dienai, savukārt IOSS gadījumā – līdz nākamā mēneša pēdējai dienai.

Eiropas Komisija (EK) savā oficiālajā OSS/IOSS regulējuma skaidrojumā norāda, ka deklarācijas iesniegšanas termiņi netiek pārcelti, ja tas iekrīt svētdienā, svētdienā vai svētku dienā. Tātad PVN samaksas termiņi ir pirmajā deklarācijas iesniegšanas termiņam, arī nodokļa samaksai jāveic līdz attiecīgā mēneša pēdējai kalendāra dienai. Turklāt EK norāda, ka maksājumi tiek uzskatīti par veiktu brīdī, kad nauda nonāk attiecīgās dalībvalsts bankas kontā.

Līdz ar to, ja maksājuma termiņš iekrīt brīvdienā, nodokļa maksātājam jāsadrošina, ka maksājums tiek saņemts līdz šīm dienai. Tas var nozīmēt nepieciešamību maksājumu veikt iepriekšējā darbdienā, lai būtu pārliecība, ka ir nonākušas termiņā. Pretējā, ja maksājums tiek pārskaitīts no ārvalstu bankas konta uz Valsts ieņēmuma dienesta kontu (VID) Valsts kasē, nav pārliecības, ka tas tiks ieskaitīts VID kontā ņemtdienā, nevis nākamajā pirmdienā. Tāpēc, manuprāt, jāmaksā būtu pēdējā darba dienā pirms atskaites iesniegšanas termiņa, ja tas iekrīt brīvdienā.

Normatīvais regulējums nenosaka obligātu nosacījumu iepriekšējā darbdienā, bet gan pienākumu nodrošināt savlaicīgu maksājuma saņemšanu. ▮

KOMENTĒ VID

> Bilances likumdošanā termiņa regulā regulas 1182/71, ar ko nosaka kārtību termiņu, datumiem un termiņiem piemērojamas noteikumus, kas attiecināmi uz tās 3. panta 1. un 2. punktā minētajiem aktiem, kā arī Latvijas Republikas 3. panta 2. punkta b) un c) apakšpunktā un 3. panta 3. punktā noteiktos, ja termiņš iekrīt brīvdienā, tad nākamajā darba dienā pēc brīvdienas termiņa (pārskata vai maksāj) pēdējā dienā.
>
> Komentējot, ka nozīmē "nākamā darba diena" – vai jāsaskaņo, ka maksātāja bankai konkrētā valstī, vai arī jāveic pats maksājums internetbankā –, VID norāda: "Nākamā darba diena" nozīmē, ka šajā dienā ir jāmaksā, nevis jāsaskaņo, ka maksātāja bankai konkrētā valstī.

Vai VID zina vairāk, nekā domājam?

162 EUR
12 mēnešu abonementam

86 EUR
6 mēnešu abonementam

ABONĒ 2027. GADAM!

IFIT ir Latvijā pirmais tik plaša vērienа žurnāls uzņēmumiem, kurā atrodamas atbildes uz katram uzņēmumam būtiskiem jautājumiem – par nodokļu, grāmatvedības un finanšu vadības, tiesību, personāla un citiem jautājumiem.

ABONĒŠANA
abone.IFinanses.lv